

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Gretos Bendikaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimas
Lietuvos civiliniame procese**

Vadovas: doc. dr. Rimantas Simaitis

Recenzentas: lekt. dr. Aurimas Brazdeikis

Vilnius
2016

TURINYS

IŽANGA	2
1. INFORMACINIŲ IR ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ PAGRINDU VEIKIANČIO CIVILINIO PROCESO SAMPRATA	6
2. CIVILINIO PROCESO ELEKTRONIZAVIMO ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE...	11
2.1. Elektroninių priemonių diegimo raida Lietuvos civiliniame procese	13
2.1.1. Lietuvos teismų informacinė sistema LITEKO	15
2.1.2. Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalas e.teismas.lt	18
2.1.3. Vaizdo konferencijų sistema	21
2.2. Problemos ir iššūkiai, su kuriais susiduriama modernizuojant Lietuvos civilinį procesą.....	23
3. UŽSIENIO VALSTYBIŲ PRAKTIKA CIVILINIAME PROCESSE DIEGIANT IR NAUDOJANT MODERNIĄSIAS TECHNOLOGIJAS	26
3.1. Austrija	27
3.2. Anglija ir Velsas.....	31
3.3. Suomija	35
3.4. Prancūzija	39
4. ATEITIES PERSPEKTYVOS ELEKTRONIZUOJANT CIVILINĮ PROCESĄ	43
4.1. Europos Sąjungos ateities planai elektroninio teisingumo (e-justice) srityje	44
4.2. Naujų informacinių technologijų diegimo potencialas Lietuvoje.....	46
4.3. Dirbtinio intelekto samprata ir jo pagrindu veikiančių sistemų pritaikomumo galimybės civiliniame procese	50
IŠVADOS	59
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	61
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70

IŽANGA

Temos aktualumas ir originalumas. Sparti modernių technologijų plėtra paveikė bene visas socialinio gyvenimo sritis, atvėrė naujas komunikacijos galimybes bei privertė reformuoti įvairias itin struktūrizuotas viešojo sektoriaus sistemas. Atitinkamai, informacinių technologijų naudojimas civiliniame procese be to, jog sistemą daro lengviau prieinamą ir pritaikytą prie nuolat technologine prasme tobulėjančios visuomenės poreikių, taip pat yra vienas iš būdų įgyvendinti jo koncentracijos ir ekonomiškumo principus¹ bei asmenims garantuojamą teisę į teismo bylos išnagrinėjimą per kuo trumpesnę laiką². Būtent siekiant šių principinių tikslų technologijų naudojimo civiliniame procese tema aktuali tiek technologiniu organizaciniu, tiek norminiu teisės aktų vystymo prasme. Būtinai tarpdisciplininis tyrimas, nes vien formaliu teisiniu aspektu nėra įmanoma išanalizuoti civiliniam procesui būtinos technologinės bazės, civilinio proceso modernizacijos metu kylančių problemų ir įvertinti galimus inovatyvius tokių praktinių problemų sprendimo būdus. Tuo tarpu norminiu teisiniu aspektu aktualu analizuoti civilinio proceso įstatyminės bazės harmoningą, bet inovatyvių sprendimų nestabdantį, pritaikymą modernių technologijų naudojimui civiliniame procese.

Lietuvoje nepaisant itin gerų rezultatų civilinio proceso modernizavimo srityje bei įdiegtų visų Europos Sąjungos rekomenduojamų technologijų³, kyla nemažai problemų, kurių analizavimas aktualus norint užtikrinti automatizuoto civilinio proceso kokybę. Temos problematika susijusi ne tik su formaliąja teise (modernių technologijų įdiegimo galimybes įtvirtinančių teisės aktų kūrimu), bet taip pat ir su technologijų pritaikymu siekiant pamatinius principus atitinkančio ir operatyvaus civilinio proceso. Visų pirma, tai teismo vidinės žmogiškojo faktoriaus nulemtos problemos, tokios kaip vis dar pasitaikantis nepakankamas kompiuterinio raštingumo lygis bei pernelyg konservatoriškas ir stagnacinis požiūris į moderniąsias technologijas. Antra, palyginti lėtas sparčiai modernėjančių technologijų atnaujinimas bei jo finansavimo stoka. Trečia, dažni elektroninių sistemų techniniai nesklandumai. Ketvirta, vengiama giliau analizuoti užsienio valstybių praktiką ir tokiu būdu didesne apimtimi vykdyti inovatyvaus civilinio proceso kūrimą. Be kita ko, ne tik probleminis temos aspektas, bet ir reikalingų ateities perspektyvų numatymas sudaro šio darbo temos aktualumą. Tik įvertinus ir konkrečiai numačius galimus paprastus

---

¹ Šie principai įtvirtinti Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso (su pakeitimais ir papildymais) 7 straipsnyje, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

² Ši teisė įtvirtinta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, iš dalies pakeistos protokolais Nr. 11 ir Nr. 14, 6 straipsnyje, *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-73906 bei Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnyje, *OL*, 2010 03 30, C 83/391.

³ VELICOGNA, M. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems. European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ)*, Strasbourg, 2007.

artimoje ateityje įgyvendinamus bei inovatyvesnius dirbtinio intelekto pagrindu kuriamų technologijų civiliniame procese panaudojimo būdus, galima pasiruošti visiškam jų įgyvendinimui sukuriant inovatyvų ir fundamentaliuosius civilinio proceso principus pilna apimtimi išpildantį civilinį procesą.

Originalumo prasme mokslinė analizė reikalinga pirmiausia dėl ne itin didelio skaičiaus panašia tema parengtų mokslinių darbų. Magistrinių darbų tarpe egzistuoja du panašios tematikos darbai, tačiau vienas iš jų apgintas dar 2008 metais⁴, kas lemia, jog dėl sparčios technologinės pažangos tame darbe analizuojama problematika šiuo metu nebėra aktuali. Tuo tarpu kitas 2012 metais rengtas darbas⁵ yra susijęs tik konkrečiai su technologijų įtaka civilinio proceso normų vystymuisi. Labiausiai su šio darbo tema susijusi analizė buvo atlikta mokslininkų grupės Vytauto Nekrošiaus, Vigitos Vėbraitės, Rimanto Simaičio bei Aurimo Brazdeikio straipsnyje⁶ bei individualiame Rimanto Simaičio straipsnyje⁷. Tačiau juose nėra išsamiai atskleidžiama egzistuojanti problematika lyginamuoju aspektu bei nėra itin plačiai analizuojamos ateities perspektyvos modernizuojant civilinį procesą. Atsižvelgiant į tai, laikytina, jog šis darbas originalus dėl pateikiamo savito analizuojamų problemų tyrimo būdo tiek naudojant lyginamąjį metodą, tiek skatinant inovatyvius sprendimus ateityje.

Tikslas ir uždaviniai. Šio darbo pagrindinis tikslas – išanalizuoti informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimo įtaką Lietuvos civilinio proceso pamatinių principų įgyvendinimui, įvertinant su technologijų naudojimu susijusias problemas bei išskiriant vystymosi galimybes. Siekiant šio tikslo keliami atitinkami uždaviniai:

1. apibrėžti informacinių technologijų pagrindu veikiančio civilinio proceso sampratą bei įvertinti technologijų civiliniam procesui teikiamą naudą;
2. išanalizuoti Lietuvos civilinio proceso elektronizavimo raidą technologiniu organizaciniu aspektu bei įvertinti su tuo susijusias problemas;
3. ištirti ir įvertinti teisinės norminės bazės, įgyvendinančios elektroninių ryšių technologijų naudojimą civiliniame procese, plėtojimą;
4. lyginamuoju aspektu išanalizuoti geriausių užsienio valstybių praktiką ir ją palyginti su Lietuvos civilinio proceso modernizavimu;

---

⁴ PETRAVIČIŪTĖ, A. *Informacinių technologijų naudojimas šiuolaikiniame civiliniame procese*. Magistro darbas, Vilniaus universitetas, Teisės fakultetas, 2008.

⁵ LUKAŠONOKAS, A. *Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų įtaka civilinio proceso normų vystymuisi*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas, Teisės fakultetas, 2012.

⁶ NĖKROŠIUS, V., et al. *Elektronizavimo priemonių naudojimas spartinant Lietuvos civilinį procesą*. Teisė (93), 2014, p. 29.

⁷ SIMAITIS, R. *Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų plėtra Lietuvos civiliniame procese*. Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslininkų straipsnių rinkinys: liber amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Vilnius. 2012, p. 396.

5. atsižvelgiant į užsienio valstybių praktiką bei pasaulyje kuriamas technologijas, išskirti galimas ateities perspektyvas modernizuojant Lietuvos civilinį procesą.

Darbo objektas. Siekiant užsibrėžtų tikslų, darbe koncentruojamasi tiek į pamatinius principus įgyvendinančiam civiliniam procesui būtinų technologijų diegimą ir naudojimą, tiek į įstatyminės bazės pritaikymą šiai modernizacijai. Tuo tarpu, atsižvelgiant į darbo apimtį bei temos ribas, darbe nebus detaliai nagrinėjamos tokios potėmės kaip elektroninio dokumento forma, elektroninio parašo samprata, asmenų autentifikavimo ar teksto apsaugos elektroniniuose dokumentuose problematika. Taip pat darbe detaliai neanalizuojamas antstolių ar notarų veiklos automatizavimas. Įvardinti su elektroninėmis ryšių priemonėmis civiliniame procese susiję aspektai darbe bus paliečiami tik tiek, kiek reikia bendriems civiliniame procese naudojamų informacinių technologijų sistemų veikimo pagrindams atskleisti. Pasirinkti analizės etapai, autorės nuomone, atskleis informacinių technologijų naudojimo daromą poveikį efektyvaus civilinio proceso kūrimui bei padės įvertinti galimas perspektyvas tolesniam inovacijų diegimui siekiant pašalinti Lietuvos civiliniame procese egzistuojančias problemas.

Tyrimo metodai. Atsižvelgiant į aptartą tyrimo tikslą bei siekiant atskleisti darbo temos esmę, naudojami lyginamasis, sisteminis, istorinis bei loginis tyrimo metodai.

Lyginamasis metodas. Magistro darbe pasitelkiant lyginamąjį analizės metodą, analizuojama Lietuvos ir keturių užsienio valstybių: Austrijos, Anglijos ir Velso, Suomijos bei Prancūzijos, technologijų diegimo ir tam skirtos įstatyminės bazės kūrimo patirtis. Būtent tokių valstybių civilinio proceso modernizavimo pavyzdžių pasirinkimą lėmė kelios priežastys. Pirma, visų šių valstybių civilinio proceso reglamentavimas nėra toks naujas kaip Lietuvos Respublikos, o turi ilgametę veikimo praktiką. Antra, turėdamos gilesnes civilinio proceso reglamentavimo tradicijas, šios valstybės kur kas anksčiau nei Lietuva pradėjo modernizuoti civilinį procesą, o tai lėmė ir pamatinių problemų modernizacijos procese atsiradimą, kurių galima išvengti, vadovaujantis šių valstybių praktika. Trečia, šios valstybės savo civiliniame procese yra inkorporavusios gana inovatyvias technologijas ir būtent jų civilinio proceso modernizavimas laikomas geriausiais pavyzdžiais, į kuriuos kitoms valstybėms reikėtų lygiuotis. Taigi, šiuo metodu yra atskleidžiami civilinio proceso modernizacijos panašumai ir skirtumai, kurie nulemia civilinio proceso elektronizavimo tendencijas bei leidžia išskirti pagrindines informacinių technologijų plėtros civiliniame procese bei su tuo susijusios norminės bazės kūrimo problemas bei ateities perspektyvas diegiant naujausias elektronines priemones.

Istorinis metodas. Magistro darbe naudojant istorinį metodą aptariama civilinio proceso technologinė organizacinė ir norminė teisinė plėtra bei pažanga diegiant

atitinkamas informacines technologijas tiek Lietuvos tiek magistro darbe tiriamų užsienio valstybių civiliniame procese. Tokia analizė leidžia suvokti dabartinį Lietuvos civilinio proceso modernizacijos lygmenį, jį palyginti su kitų valstybių civilinio proceso vystymu atitinkama linkme bei tampa atspirties tašku siekiant įvertinti galimas tolesnių informacinių technologijų diegimo galimybes.

Sisteminis Europos bei Lietuvos teisės aktų analizavimas padeda atskleisti svarbiausius efektyvaus civilinio proceso elementus bei informacinių technologijų civiliniame procese reglamentavimo kryptį.

Loginio tyrimo metodu magistro darbe analizuojamos doktrinoje mokslininkų bei apskritai civilinio proceso dalyvių pateikiamos išvalgos, pozicijos, susijusios su civilinio proceso elektronizavimu, bei Lietuvos ir užsienio valstybių praktika naudojant informacines technologijas civiliniame procese. Atitinkamai, tokiu būdu analizuojant loginis metodas padeda padaryti darbo temos kontekste reikalingas išvadas.

Šaltiniai. Aptariant informacinių ir elektroninių ryšių priemonių diegimo galimybes bei daromą įtaką Lietuvos civilinio proceso operatyvumui, šiame darbe vadovaujamas nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų nuostatomis, Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijomis, Europos veiksmingo teisingumo komisijos gairėmis, Europos komisijos parengta Europos teisingumo sistemų suvestine bei Lietuvos teismų veiklos apžvalgos duomenimis. Didelę reikšmę atskleidžiant šio darbo temą turi lietuvių autorių darbai, bet vis tik dedesne apimtimi rengiant magistro darbą buvo remiamasi užsienio doktrinos atliktais tyrimais bei analizėmis. Iš Lietuvos teisės doktrinos paminėtinas mokslininkų grupės V. Nekrošiaus, V. Vėbraitės, R. Simaičio ir A. Brazdeikio straipsnis⁸, R. Simaičio straipsnis⁹, užsienio – M. Velicogna¹⁰, D. Reiling¹¹ darbai. Tuo tarpu teismų praktika šiuo magistro darbu analizuojamai temai nėra aktuali.

---

⁸ NEKROŠIUS, V., et al. *Elektronizavimo priemonių naudojimas spartinant Lietuvos civilinį procesą*. Teisė (93), 2014, p. 29.

⁹ SIMAITIS, R. *Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų plėtra Lietuvos civiliniame procese*. Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslininkų straipsnių rinkinys: liber amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Vilnius. 2012, p. 396.

¹⁰ VELICOGNA, M. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems*. European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ), Strasbourg, 2007; VELICOGNA, M. *Electronic Access to Justice: From Theory to Practice and Back*. Technologies, Droit et Justice, 61, 2011; VELICOGNA, M. *Justice systems and ICT. What can be learned from Europe?* Utrecht University School of Law, 2007; VELICOGNA, M. ERRERA, A. DERLANGE, S. *E-justice in France: the e-Barreau experience*. Utrecht Law Review, 2011, 7(1), p.163–187.

¹¹ REILING, D. E-justice: experiences with court IT in Europe, s.l. s.a. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.ijusticia.org/docs/Dory.pdf>>; REILING, D. *Technology In Courts in Europe: Opinions, Practices and Innovations*. International Journal for Court Administration, 2012.

1. INFORMACINIŲ IR ELEKTRONINIŲ RYŠIŲ TECHNOLOGIJŲ PAGRINDU VEIKIANČIO CIVILINIO PROCESO SAMPRATA

Šiandieniniame pasaulyje nuolat vykstanti mokslo pažanga, įskaitant sparčią informacinių technologijų plėtrą, priverčia modernizuoti įvairias valstybės socialines struktūras, tame tarpe ir teismų sistemą. Civilinis procesas suprantamas kaip nekintantis ir stabilus teisinis institutas valstybinės procedūros – asmens subjektinių civilinės teisės pobūdžio teisių ir interesų gynimo – prasme. Tačiau civilinės proceso teisės pagrindinės paskirties laikymasis neužkerta kelio modernizuoti civilinį procesą technologiniu ir norminiu aspektais, siekiant įgyvendinti fundamentaliuosius civilinio proceso principus, priešingai, yra skatinama tai daryti.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK)¹² 6 straipsnyje ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos¹³ 47 straipsnyje įtvirtinta asmens teisė į teismo bylos išnagrinėjimą per kuo trumpesnę laiką. Atsižvelgiant į šias nuostatas, Europos Tarybos Ministrų komitetas dar 1984 m. rekomendacijoje „Dėl civilinio proceso principų, turinčių pagerinti teisingumo sistemos funkcionavimą“¹⁴ konstatavo, jog dalis civilinio proceso normų neužtikrina efektyvaus teisingumo, nes neatitinka modernios visuomenės poreikių, todėl teisminis procesas privalo būti modernizuotas. Prie egzistuojančių informacinių technologijų pritaikytas teisminis procesas galėtų įgyvendinti vieną iš esminių savo principų, t. y. informacinės technologijos galėtų paspartinti procedūrų atlikimą ir užtikrinti asmenų teisę į teismo bylos išnagrinėjimą per kuo trumpesnę laiką. Vėliau Europos Tarybos Ministrų komiteto priimtos rekomendacijos, orientuotos jau ne tik į apskritai galimą civilinio proceso operatyvumo didinimą, bet konkrečiai į informacinių technologijų diegimo būtinybę teismų veikloje. Žymus poslinkis civilinio proceso elektronizavimo link buvo Europos Tarybos Ministrų komiteto išleista rekomendacija Rec(2001)3 šalims narėms dėl teismų ir kitų teisinių paslaugų teikimo visuomenei naudojant naująsias technologijas. Didžiausias dėmesys kreipiamas į tai, jog apskritai visa teisingumo (ne tik išimtinai civilinio proceso) sistema privalo būti pasiekama kiekvienam valstybės narės piliečiui. Taigi, elektroninės priemonės, visų pirma, turi būti orientuojamos į pagalbą į teismus besikreipiantiems asmenims bei plačiajai visuomenei, kuri susidaro atitinkamą teismų sistemos veikimo

¹² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-7390.

¹³ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OL*, 2010, C 83/391.

¹⁴ Europos Tarybos Ministrų komiteto 1984 m. vasario 28 d. rekomendacija Nr. R(84)5 „Dėl civilinio proceso principų, skirtų pagerinti teisingumo funkcionavimą“. [Interaktyvus. Žiūrėta 2015-12-19]. Prieiga per internetą: < <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603496&SecMode=1&DocId=682030&Usage=2>>.

įvaizdį. Visos teisinės informacijos sistemos turėtų būti kuriamos, vadovaujantis vartotojo interesais, įskaitant efektyvios pagalbos komponentus, sudarančius galimybę netgi atsitiktiniam naudotojui pasiekti pakankamus paieškos rezultatus¹⁵. Ne tik civilinio proceso trukmė, bet ir paprastesnis teisminių procedūrų atlikimas ir teisingumo pasiekiamumas suvokiamas kaip šiuolaikinio efektyvaus civilinio proceso pagrindas. Taigi, įsisavinus būtinus koncentruoto ir operatyvaus proceso elementus, buvo inicijuotas naujos civilinio proceso valdymo koncepcijos ir atitinkamai diegiamų valdymo sistemų kūrimas.

Naujasis civilinio proceso modelis, veikiantis informacinių ir elektroninių ryšių technologijų pagrindu, turi be galo daug privalumų lyginant jį su senuoju, t. y. ne elektronizuotu, procesu. Visų pirma, pačios paprasčiausios elektroninės priemonės, tokios kaip kompiuteris, internetas, elektroninis paštas ar faksas, greitina teismų darbą, sprendimų priėmimą, mažina proceso šalių informavimo bei apskirtai proceso trukmę. Toli praeityje liko ir jau netgi naujajai teisininkų kartai nežinomas ir sunkiai suvokiamas laikotarpis, kuomet teismų sprendimai teisėjo buvo rašomi ranka, o teismams suteikta po vieną kompiuterį, neturintį interneto prieigos. Šiuolaikiniame civiliniame procese be šių minėtų jau visiems įprastų informacinių technologijų, yra integruojamos kiek tobulesnės priemonės, kuriomis siekiama kuo didesne apimtimi popierinių bylų pagrindu vedamą teisminį procesą paversti elektronizuota, lengvai funkcionuojančia bei visiems prieinama sistema. Toks civilinio proceso valdymas trumpina jau minėtą proceso trukmę, mažina tiek proceso dalyvių, tiek valstybės biudžeto lėšas, didina teismų sistemos skaidrumą, visuomenės pasitikėjimą teismų darbu. Be abejo, negali būti pamirštama teisėjų, jų padėjėjų bei sekretorių darbo krūvio sumažinimo, skaidraus bylų paskirstymo, teismų tarpusavio bei išorinio komunikavimo paspartinimo bei supaprastinimo nauda. Šiuolaikinis (t. y. informacinių ir elektroninių ryšių pagrindu veikiantis) civilinis procesas atveria galimybes pasiekti teismą iš bet kurios pasaulio vietos bet kuriuo paros metu. Globaliame pasaulyje vyraujant milžiniškiems informacijos srautams, elektroninių ryšių priemonės padeda atskirti civiliniam procesui reikalingą ir būtiną informaciją ir ją sisteminti dirbančiam personalui patogiu būdu. Taigi, naudojant technologijas yra optimizuojami civilinio proceso eigoje patiriami kaštai. Žinoma, modernaus civilinio proceso koncepcija gali būti įgyvendinama įvairiomis kryptimis, priklausomai nuo valstybės politikos, teismų spartaus ar lėto prisitaikomumo, technologijų diegimo kliūčių egzistavimo ar, atvirkščiai,

---

¹⁵ Europos Tarybos Ministrų komiteto 2001 m. vasario 28 d. rekomendacija Nr. Rec(2001)3 „Dėl teismų ir kitų teisinių paslaugų tiekimo visuomenei naudojant naujasias technologijas“, p. 8. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-14]. Prieiga per internetą: <[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec\(2001\)3&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cb66](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=Rec(2001)3&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=original&BackColorInternet=eff2fa&BackColorIntranet=eff2fa&BackColorLogged=c1cb66)>.

nebuvo. Tačiau pagrįstai daroma išvada, jog apskritai modernių technologijų integravimas perkelia civilinį procesą į aukštesnę teisingumo sistemos kokybės lygmenį ir turi būti skatinamas demokratinėse valstybėse.

Vienas sudėtinių šiuolaikinio elektronizuoto civilinio proceso elementų yra natūralios kalbos apdorojimas (angl. *natural language processing*). Siekiant apibūdinti šio proceso veiksmingumą, pirmiausia, pažymima, jog natūrali kalba suprantama kaip įprastinė rašytinė ar sakytinė žmogaus kalba, egzistuojanti kaip priešprieša kompiuteriniams šiframs ar apibrėžtai specialų žargoną ir ribotą žodyną turinčiai kalbai. Natūralios kalbos apdorojimo sąvoka yra paprastai naudojama siekiant apibūdinti kompiuterinės programos komponentų funkciją, kuri analizuoja ir sinchronizuoja šnekamąją ar rašytinę kalbą¹⁶. Įprastos kalbos aporojimo dėka visiems suprantami žodžiai ar sakiniai yra paverčiami į kompiuterinius šifrus ir tampa lengvai atpažįstami informacinių technologijų pagrindu sukurtoms sistemoms. Paprastai tariant, atitinkamuose paieškos laukuose įvedus norimos frazės pradžią, kompiuterio ar kito elektroninio prietaiso ekrane išvystame paieškos rezultatą. Būtent natūralios kalbos apdorojimo metodas leidžia surasti reikalingą informaciją ne tik pagal konkretų vartotojo nurodytą žodį, bet ir pagal susijusius žodžius, panašią reikšmę turinčius, bet ne tapačius, gramatinius junginius. Taigi, akivaizdu, jog tokio modelio pagrindu sukurtos duomenų bazės atlieka itin reikšmingą vaidmenį šiuolaikiniame civiliniame procese spartinant reikiamų dokumentų paiešką teisėjų, jų padėjėjų bei sekretorių darbe.

Pabrėžtina tai, jog natūralios kalbos apdorojimas naudojamas ne vien informacijos paieškai atlikti, bet taip pat ir informacijos gavimo, balso atpažinimo, atsakymų į klausimus pateikimo procese¹⁷. Visų pirma, programos, naudojamos informacijos gavimui, naudingą informaciją „ištraukia“ iš teksto visumos, tokiu būdu suteikdamos galimybę iš karto naudoti šią informaciją, formuojant teismo priimamas nutartis ar sprendimus, darant tam tikras prognozes apie galimą bylos baigtį. Tokiu būdu gali būti išvengiama klaidų, susijusių, pavyzdžiui, su netinkamos teismų praktikos panaudojimu teismo priimamuose procesiniuose dokumentuose, ar atrandamos reikalingos išvalgos, kurios dažnai glūdi itin dideliame kiekyje dokumentų. Kalbant apie balso atpažinimo ir atsakymų į klausimus pateikimo procesus, tikėtina, jog tai daugiau civilinio proceso ateities potencialas, galintis spartinti teismo vykdomų procedūrų atlikimą atsisakant teksto komponavimo tik

---

¹⁶ JACKSON, P. MOULINIER, I. *Natural language processing for Online Applications. Text retrieval, Extraction and ategorization*. John Benjamins Publishing Co, Amsterdam, 2007, p. 2-3.

¹⁷ MAHLER, L. *What is NLP and Why Should Lawyers Care? s.l.*, 2015. [Interaktyvus. Žiūrėta 2015-12-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.lawpracticetoday.org/article/nlp-lawyers/>>.

spausdinimo metodu bei efektyvinantis reikalingos informacijos paiešką pateikiant konkrečius atsakymus į sistemos naudotojui kylančius klausimus.

Apibrėžiant informacinių technologijų pagrindu veikiančio civilinio proceso sampratą yra taip pat svarbu apžvelgti modernių elektroninių technologijų pritaikomumą teismams bei egzistuojantį įvairių modelių įgyvendinimą. Taigi, galima būtų išskirti pagrindines kategorijas pagal technologijų vaidmenį civiliniame procese. Visų pirma, išskiriamos bazinės technologijos, t. y. kompiuteriai su standartinėmis biuro programomis, faksai ir pan.¹⁸. Antrai kategorijai priskiriamos informacinės technologijos, skirtos teisėjų ir teismo administracijos darbo palaikymui. Ši kategorija daugiausiai apima darbo administravimo technologijas, susijusias su dokumentų rengimu, teismo posėdžių tvarkaraščių sudarymu, taip pat teismo posėdžių salių aprūpinimu reikalinga technika¹⁹, bei teksto apdorojimu²⁰. Trečia, efektyviam teismo procesui palaikyti būtinos informacinės technologijos, orientuotos į teismo valdymą (bylų registravimo (angl. *case registration systems*), bylų ir teismo valdymo (angl. *court and case management systems (CMS)*), finansų valdymo sistemos (angl. *financial management systems*). Ketvirta, teismuose yra diegiamos sistemos, kurios yra pritaikytos vidinei teismų tarpusavio bei išorinei (su procese dalyvaujančiais asmenimis ir apskritai su visuomene) komunikacijai²¹. Be paminėtųjų kategorijų, Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) ekspertas Marco Velicogna išskiria dar ir teisėjų veikloje naudojamas ir darbą efektyvinančias informacines technologijas, tokias kaip teisės aktų ir teismų praktikos bibliotekas, elektronines sprendimų rengimo priemones²². Apskritai civilinio proceso elektronizavimo priemonės ne visos gali būti iš karto puikiai adaptuotos ir jų dėka sukuriamas rezultatas ne visuomet yra vienodai teigiamas. Svarbu atkreipti dėmesį, jog šių laikų problema apskritai yra ne informacijos trūkumas, bet nesugebėjimas ją struktūrizuoti. Civilinio proceso automatizavimo metu bandant įvairius programinius modelius pastebėta, jog geriausiai adaptuojamos tos informacinės sistemos, kurioms reikalingas elektroninių ryšių priemonių pagrindas jau yra integruotas civiliniame procese²³, o efektyviausiomis priemonėmis kol kas pripažįstama telekonferencijų ir vaizdo konferencijų naudojimas, teismų ir proceso

---

¹⁸ NEKROŠIUS, V., et al. *Elektronizavimo priemonių naudojimas spartinant Lietuvos civilinį procesą*. Teisė (93), 2014, p. 29.

¹⁹ REILING, D. *Technology In Courts in Europe: Opinions, Practices and Innovations*. International Journal for Court Administration, 2012, p. 2.

²⁰ REILING, D. *E-justice: experiences with court IT in Europe, s.l. s.a.*, p. 4. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.ijusticia.org/docs/Dory.pdf>>.

²¹ *Supra note 19*.

²² VELICOGNA, M. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems*. European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ), Strasbourg, 2007, p. 24.

²³ VELICOGNA, M. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems*. European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ), Strasbourg, 2007, p. 47.

dalyvių susižinojimas elektroniniais ryšiais, susipažinimas su bylomis nuotoliniu būdu bei elektroninis pažeidimų kodifikavimas²⁴.

Tradiciniame civiliniame procese itin nepasireiškusi, tačiau naujajame šiuolaikiniame modelyje gana opia problema tapo teismų procese diegiamų informacinių ir elektroninių ryšių priemonių teisinis reglamentavimas ir išsamios įstatyminės bazės sukūrimas. Pažymėtina, jog technologijų diegimo teismuose bei viešajame sektoriuje pagrindinis tikslas apskritai buvo sumažinti biurokratizmą, tačiau vietoj to masinė informacinių technologijų plėtra kartu į teismų sistemą įnešė dar daugiau teisinio reguliavimo²⁵. Atitinkamai, perdėtas legimitizavimas padidina procedūrų integravimo sudėtingumą, kai tuo tarpu įstatyminis reguliavimas kaip tik turėtų palengvinti civilinio proceso automatizavimą bei būti suderintas, bet ne galimai stabdantis technologinę pažangą. Taigi, įstatymų leidėjas turėtų siekti optimalaus ir harmoningo reglamentavimo tam, kad technologinės pažangos skverbimasis į teisingumo institucijas nebūtų bereikalingai stabdomas, bet atvirkščiai skatinamas. Mokslininkų pabrėžiama, jog iš esmės tarp teisinio reglamentavimo ir technologijos, kurie apskritai vadovaujasi skirtinga funkcionavimo logika, yra užprogramuota potenciali nesuderinamumo rizika²⁶. Tam, kad išvengti įvairių su tuo susijusių kliūčių, privalu teisingai derinti technologijas ir teisinį režimą. Tai yra, reikėtų pirmiausia suvokti, jog teisė gali įteisinti procesus, tačiau ji negali konstruoti kompiuterinių aparatų. Vadovaujantis doktrina, įstatymas privalo apimti naujų dalyvių, objektų procese atsiradimą vietoj to, jog stengtųsi reguliuoti kiekvieną programinį įrankį ar klavišą²⁷. Teisės ir technologijos tandemas efektyviausiai gali veikti tuomet, kai įstatyminė bazė yra rengiama paraleliai informacinių technologijų diegimui. Taigi, kartu su technologijų atnešama nauda iki šiol buvusiam stipriai reglamentuotam civiliniam procesui mestas gan didelis iššūkis – reglamentuoti tiek, jog nebūtų stabdoma inovatyvi technologijų plėtra civiliniame procese.

Sutinkamai su paminėtu, akivaizdu, jog prieš kiek daugiau nei dvidešimt metų (skirtingai nuo valstybės, apie kurią būtų kalbama) prasidėjusi civilinio proceso reforma iš esmės pakeitė civilinio proceso sampratą ir modifikavo jo teisinį reglamentavimą. Atskleidus informacinių ir elektroninių ryšių technologijų pagrindu veikiančio civilinio proceso sampratą, toliau darbe dėmesys bus kreipiamas į konkrečiai Lietuvos civiliniame

---

²⁴ NEKROŠIUS, V., et al. *Elektronizavimo priemonių naudojimas spartinant Lietuvos civilinį procesą*. Teisė (93), 2014, p. 33.

²⁵ MOHR, R. CONTINI, F. *Reassembling the Legal: 'The wonders of modern science' in court-related proceedings*. Griffith Law Review 20 (2011), p. 997.

²⁶ LUPO, G. BAILEY, J. *Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples*. Laws, 2014, p. 356.

²⁷ MOHR, R. CONTINI, F. *Reassembling the Legal: 'The wonders of modern science' in court-related proceedings*. Griffith Law Review 20 (2011), p. 1009.

processe naudojamas technologijas, įvertinant ir jų teisinį norminį reguliavimą. Atitinkamai, bus analizuojama technologijų įtaka civilinio proceso operatyvumui, modernių technologijų reglamentavimas civiliniame procese bei išskiriama su technologijų plėtra civiliniame procese susijusi problematika.

2. CIVILINIO PROCESO ELEKTRONIZAVIMO ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

Lietuva civilinio proceso automatizavimo atžvilgiu pasaulyje yra viena iš tų valstybių, kuri gali būti pavadinta anksčiau informacinės technologijas teismų procese įsdiegusių valstybių pasekėja (angl. *second mover*). Tai reiškia, jog skirtingai nei Vakarų Europos valstybėse, Lietuvos civiliniame procese kompiuterinės technikos ir elektroninių ryšių priemonių naudojimo užuomazgos atsirado ne XX a. 7 – 8 dešimtmečiuose²⁸, bet jau įpusėjus 9-ajam. Būtent todėl Lietuvos civilinio proceso elektronizavimo eiga ir pritaikytos norminės bazės sukūrimas skiriasi nuo valstybių, kurios buvo pirmosios diegiant elektronines priemones civiliniame procese. Mūsų valstybė galėjo ir neabejotinai pasinaudojo anksčiau moderniąsias technologijas adaptavusių ir automatizuotam civiliniam procesui atitinkamą reglamentavimą sukūrusių valstybių patirtimi. Būtent todėl Lietuva palyginus greičiau nei jos pirmtakės reformavo savo įstatyminę bazę bei naudodamasi teigiamais Vakarų Europos valstybių pavyzdžiais inicijavo civilinio proceso inovatyvias technologines permainas. Prie to neabejotinai prisidėjo ir valstybės nepriklausomybės atkūrimas bei su tuo susijęs valstybės noras reformuoti civilinį procesą bei priartinti jo valdymą prie Vakarų.

Lietuvos teismų sistema susilaukdavo kritikos dėl EŽTK 6 str., reglamentuojančio asmenų teisę į bylos išnagrinėjimą per kuo trumpesnę laiką, pažeidimų²⁹ bei sudėtingo teisingumo sistemos pasiekiamumo. Lietuvai tapus Europos Sąjungos (toliau – ES) nare, imta ligiuotis į kitas valstybes nares bei stengiamasi atremti bereikalingą kritiką dėl netobulos teismų sistemos bei neva egzistuojančio nesugebėjimo civilinio proceso funkcijas perkelti į elektroninių priemonių pagrindu veikiančias sistemas. Be abejo, Lietuva iki tapimo ES nare jau turėjo atlikti nemažą kiekį teisingumo sistemos, ypač teisinio reglamentavimo, reformų, tačiau pagrindinė civilinio proceso elektronizavimo procedūra buvo pradėta jau įstojus į ES. Vertinant ne tik laikotarpį nuo Lietuvos įstojimo į ES, bet ir ankstesnius dešimtį metų, pažymėtina, jog nuo 1995 metų, kai kiekviename Lietuvos

---

²⁸ VELICOGNA, M. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems*. European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ), Strasbourg, 2007, p. 9.

²⁹ URBAITĖ, L. *Valstybės pozityvių pareigų vertinimas Europos žmogaus teisių teismo byloje prieš Lietuvą*. Socialinių mokslų studijos, 2009, 3(3), p. 136.

teisme nepriklausomai nuo jo dydžio buvo po vieną konsultanto informatiko etatą ir vieną kompiuterį, kuriame veikė informacinė sistema „Windows 3.1“³⁰, šiandien Lietuva laikoma pasiekusia puikių rodiklių teismų elektronizavimo atžvilgiu. Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) ekspertas Marco Velicogna savo atlikto tyrimo analizėje įvardina, jog Vidurio ir Rytų Europos šalys, tarp kurių minima ir Lietuva, rodo įspūdingus rezultatus, susijusius su teismų kompiuterine infrastruktūra, elektroninių išteklių, registrų bei bylų valdymo sistemų naudojimu. Pripažįstama, jog tokios šalys kaip Lietuva kai kuriuose teismų elektronizavimo proceso etapuose pasiekė netgi geresnių rezultatų nei Vakarų Europos valstybės³¹. Svarbu atkreipti dėmesį, jog Lietuva patenka į ES vastybių dešimtuką, kurių teismuose gauta daugiausia bylų³², tačiau nepaisant didelio darbo krūvio teismuose, palyginus visas ES valstybes vis tik 2014 metų duomenys parodė, jog civilines ginčo bylas Lietuvos teismai nagrinėjo itin sparčiai. Vadovaujantis 2015 m. Europos Komisijos paskelbtos Europos teisingumo sistemų suvestinės (angl. *EU Justice scoreboard*) duomenimis, vidutinė civilinių bylų nagrinėjimo trukmė 2013 metais nesiekė 100 dienų. Greičiau tokios bylos buvo nagrinėjamos tik Liuksemburge³³. Taigi, Lietuva tik per kelis metus nuo 2010 m. iki 2013 m. civilinių ginčo bylų nagrinėjimo trukmę sumažino daugiau nei per pusę³⁴, kas neabejotinai yra laikoma itin puikiais rezultatais, kuriuos nulėmė informacinių technologijų naudojimas civiliniame procese. Žinoma, tokie rodikliai apima absoliučiai visų bylų nagrinėjimą, atitinkamai, greitas nesudėtingų vienaarūšių piniginių reikalavimų bylų nagrinėjimas paslepia sudėtingų bylų ilgą nagrinėjimo proceso problemą. Todėl manytina, jog negalima šių itin teigiamų rezultatų laikyti panaikinusiais CPK 7 str. įtvirtintų koncentracijos ir ekonimiškumo principų įgyvendinimo problemas. Ataskaitoje³⁵ taip pat vertinamas informacijos apie teismų veiklą ir nagrinėjamas bylas pateikimas visuomenei. Lietuvoje šis procesas užtikrinamas bene geriausiai tarp ES valstybių – teismų sistema yra įdiegusi visas, Europos Komisijos nuomone, būtinas informacines elektronines priemones³⁶. Taigi, Lietuvos teismų sistema, gaudama bene

---

³⁰ POVLIOKOVIČIENĖ, M. *Teisėjas vakar ir šiandien: kaip informacinės technologijos keičia teismo darbą*. Teismai.lt, 2015 m. gruodis, Nr. 4, p. 10.

³¹ VELICOGNA, M. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems*. European Commission for the efficiency of justice (CEPEJ), Strasbourg, 2007, p. 14.

³² Teismų veiklos apžvalga, Nacionalinė teismų administracija, 2014, p. 13. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-20]. Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/2014_teismu_veiklos_apzvalga.pdf>.

³³ *Ibid.*

³⁴ The 2015 EU Justice Scoreboard factsheet. European Commission, 2015. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-20]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/justice_scoreboard_2015_factsheet_en.pdf>.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Teismų veiklos apžvalga. Nacionalinė teismų administracija, 2014, p. 13. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-20]. Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/2014_teismu_veiklos_apzvalga.pdf>.

mažiausią finansavimą iš visų Europos valstybių, vis tik sugebėjo įgyvendinti šiuolaikiniam operatyviam civiliniam procesui keliamus tikslus.

Nepaisant Lietuvos teismų itin patrauklių rodiklių, susijusių su civilinių bylų bendra nagrinėjimo trukme bei rekomenduojamų informacinių technologijų diegimu, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) pirmininko Rimvydo Norkaus nuomone, bendroji tendencija ne visada atspindi vidines problemas. Atitinkamai, siekiant operatyvesnio teismų proceso, privalu atsisakyti teismui nebūdingų funkcijų, nereikalingo procesinio biurokratizmo, turi būti skatinamas drąsus, pernelyg neformalizuotas požiūris į procesą³⁷. Taigi, galimai problemos, su kuriomis susiduriama automatizuojant civilinį procesą, kyla dėl įstatyminės bazės neharmoningo rengimo bei iniciatyvos trūkumo diegiant moderniąsias technologijas. Sutinkama, jog Lietuvos teismų sistemos operatyvumo skatinimas negali apsiriboti tik esamų elektroninių priemonių naudojimu civiliniame procese, todėl privalu atnaujinti tiek esančias informacines technologijas, tiek siekti dar labiau modernizuoti civilinį procesą išnaudojant visas naujausių elektroninių ryšių priemonių suteikiamas galimybes. Atsižvelgiant į tai, jog civilinio proceso efektyvumo didinimui būtinas atspirties taškas, toliau šiame skyriuje bus aptariama jau įvykusi civilinio proceso elektronizavimo raida Lietuvoje bei technologijų civiliniame procese legitimizavimo aspektai.

2.1. Elektroninių ryšių technologijų diegimo raida Lietuvos civiliniame procese

Lietuvos automatizuoto civilinio proceso kūrimo pirmuoju žingsniu, neskaitant elementraus teismų aprūpinimo kompiuterine technika, galima laikyti specialios taikomosios programos BYLOS įdiegimą. Ši programa iš esmės buvo skirta bylų bei korespondencijos elektroniniam registravimui, taip pat teismo posėdžių tvarkaraščių sukūrimui ar tam tikrų duomenų statistikos kūrimui³⁸. Taip pat pamažu pradėtos vystyti ir kitos civilinio proceso elektronizavimo priemonės: teisės aktų elektroninės duomenų bazės, Turto arešto aktų registras (2004 m.), antstolių informacinė sistema, kiti e.valdžios įrankiai³⁹. Po šios programos įdiegimo ilgą laiką nebuvo vykdomi jokie modernizacijos pakeitimai, nebuvo kardinaliai keičiama įstatyminė bazė ir CPK 7 str. įtvirtintus proceso koncentracijos ir ekonomiško principus įgyvendinti buvo siekiama kitomis, bet ne technologinėmis priemonėmis. 2003 metais įsigaliojęs CPK informacinių ir elektroninių

---

³⁷ *Ibid.*

³⁸ NEKROŠIUS, V., *et al. Elektronizavimo priemonių naudojimas spartinant Lietuvos civilinį procesą*. Teisė (93), 2014, p. 36.

³⁹ SIMAITIS, R. *Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų plėtra Lietuvos civiliniame procese*. Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslininkų straipsnių rinkinys: liber amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Vilnius. 2012, p. 399.

ryšių technologijų panaudojimą teismuose reglamentavo skurdžiai, tik CPK 117 str. buvo numatyta, jog procesinių dokumentų įteikimas naudojant elektronines priemones galimas su procesinės šalies sutikimu⁴⁰. Matyti, jog tokiu būdu buvo įtvirtintas gana apsunkintas informacinių priemonių naudojimas civiliniame procese bei akivaizdu, jog jis nebuvo veiksmingas. Be kita ko, nesant platesnio įstatyminio reglamentavimo kildavo daug su technologijų naudojimu susijusių neaiškumų, pavyzdžiui, elektroninio parašo saugumo klausimas. Atitinkamai, iškilo būtinybė tiek kurti technologijomis pagrįstą civilinį procesą, tiek tinkamai jį reglamentuoti.

Vienu didžiausių informacinių technologijų plėtros teismuose šuoliu laikytinas Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO sukūrimas 2004 metais. Tačiau tik 2006 m. vasario 11 d. Teismų tarybos nutarimu⁴¹ buvo patvirtinti LITEKO nuostatai, nors sistema neoficialiai jau veikė ir iki tol. Teisinis reglamentavimas vis tik žengė technologijoms iš paskos ir tuo metu nepavyko tinkamai suderinti technologijų diegimo civiliniame procese bei kuriamos norminės bazės. Pažymėtina, jog po LITEKO įdiegimo bei šios sistemos kelis metus užtrukusio vystymo, Lietuvos civilinio proceso modernizavimas įgavo pagreitį ir 2011 m. įstatymo leidėjas priėmė Teismų įstatymo, Antstolių įstatymo bei Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) pakeitimų projektą⁴², kurio pagrindu buvo siekiama pereiti prie absoliučiai informacinėmis technologijomis pagrįstos civilinio proceso infrastruktūros. Pakeitimais įtvirtintas ne tik siekis teismo ir vykdymo proceso bylas tvarkyti vien elektronine forma, bet ir tokios naujovės: proceso šalių teisė susipažinti su elektroninės bylos duomenimis; proceso dalyvių elektroninių procesinių dokumentų teikimas; teismo procesinių dokumentų įteikimas šalims elektroninėmis priemonėmis; procesinių dokumentų tvirtinimas saugiais elektroniniais parašais. Taip pat 2013 m. sausio 1 d. įsigaliojusioje CPK redakcijoje⁴³ įtvirtintas ir teismo posėdžių garso įrašymas, o nuo tų pačių metų kovo 1 d. CPK 175² str.⁴⁴ įtvirtino nuotolinių vaizdo ir telekonferencijų naudojimą. Taigi, buvo sukurtas jau gana aiškus teisinio reglamentavimo pamatas elektroninių technologijų diegimui civiliniame procese. Tuo

---

⁴⁰ SIMAITIS, R. *Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų plėtra Lietuvos civiliniame procese. Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslininkų straipsnių rinkinys: liber amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui*. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Vilnius. 2012, p. 399.

⁴¹ Teisėjų tarybos 2006 m. vasario 11 d. nutarimas Nr. 13P-435 „Dėl teismų informacinės sistemos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 13P-435.

⁴² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4126; Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 36, 37, 93, 120 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 37¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4128. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo papildymo 43¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4129.

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011-06-21, Nr. 85-4126.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo 117 ir 387 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012-12-29, Nr. 153-7824.

tarpu detali elektroninių priemonių naudojimo civiliniame procese tvarka nustatoma poįstatyminiais teisingumo ministro aktais.

Kaip vienus moderniausių elektroninių technologijų diegimo civilinio proceso pavyzdžius Lietuvoje, neskaitant LITEKO, reikėtų išskirti, 2013 m. sukurtą Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalą e.teismas.lt (toliau – e.teismas.lt arba EPP) bei teismuose įdiegtą konferencijų sistemą. Šiuo darbu siekiant išanalizuoti egzistuojančius informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimo Lietuvos civiliniame procese rezultatus, kurių dėka optimizuojamas ir efektyvinamas civilinis procesas, šiame skyriuje pagrindinėmis išskirtas Lietuvos civiliniame procese naudojamas technologijas bei jų teikiamą naudą civiliniam procesui būtina aptarti išsamiau.

2.1.1. Lietuvos teismų informacinė sistema – LITEKO

Lietuvai rengiantis stoti į ES, jai buvo pritaikyta viena iš pasirengimo narystei priemonių – ekonominės pagalbos programa PHARE, kuri finansuoja ekonomines ir socialines reformas Centrinėje ir Rytų Europoje, padėdama šio regiono šalims sukurti rinkos ekonomikas, paremtas laisva privataus sektoriaus iniciatyva⁴⁵. Būtent PHARE Dvynių projekto „Lietuvos teismų gebėjimų stiprinimas“ suteikto finansavimo ir specialistų dėka, 2004 metais buvo sukurtas LITEKO branduolys: duomenų bazė su visų šalies teismų informacija apie nagrinėjamas bylas ir jų eigą⁴⁶, kurios pagrindu, be kita ko, tapo jau minėta anksčiau Lietuvos civilinio proceso elektronizavimo metu sukurta programa „BYLOS“.

LITEKO sistema apibrėžiama kaip teismų veiklai reikalingų dokumentų bei duomenų registravimo, kaupimo, tvarkymo, paieškos, teismų sprendimų ir statistinių rodiklių kaupimo, apdorojimo ir teikimo, teismų darbo automatizavimo sistema, kuri veikia naudojant kompiuterius, standartines ir taikomas programas, duomenų bazes, duomenų perdavimo tinklus. Šios sistemos pagrindinis tikslas yra pagerinti teismo, kaip organizacijos, visos teismų sistemos darbo kokybę, padidinti teismų sistemos darbo viešumą, pagerinti darbo teisme ir teismų sistemoje administravimą, o taip pat palengvinti ir pagerinti teismo personalo darbą⁴⁷. Tik įdiegus LITEKO buvo tikimasi, jog ši sistema žymiai pagreitins ir palengvins teismų, taip pat kitų valstybės institucijų aprūpinimą teismine informacija, leis operatyviai koordinuoti ir tinkamai planuoti savo darbą. Nacionalinė teismų administracija tuo metu vylėsi, jog tam tikros šios sistemos duomenų

⁴⁵ Europos bendrijos komisija. *Europinė dokumentacija „Europos Sąjunga – jūsų kaimynė“*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1995, p. 34.

⁴⁶ JACINEVIČIENĖ – BALTADUONĖ, S. *Kur saugomi milijonai teismo bylų?* Teismai.lt, 2015 gruodis, Nr. 4, p. 20.

⁴⁷ Lietuvos teismų informacinės sistemos nuostatai, patvirtinti Teisėjų tarybos 2006 m. vasario 11 d. nutarimu Nr. 13P-435.

internetinės bazės (moduliai) galės būti prieinamos ir visuomenei. Naujos sistemos sukūrimas orientavo į tai, jog ji prisidės prie teismų organizacinės veiklos tobulinimo ir bus dar viena forma greta jau veikiančių programų, kurios kartu užtikrina teismų vykdomos veiklos viešumą ir skaidrumą⁴⁸. Akivaizdu, jog Lietuvos civilinis procesas, įdiegus LITEKO potencialiai turėjo spartėti, tapti operatyvesnis, vertinant absoliučiai visus civilinio proceso eigoje patiriamus tiek laiko, tiek finansinius kaštus. Taipogi šia sistema buvo žengtas žingsnis kokybiškesnio civilinio proceso fundamentalių principų įgyvendinimo link.

Pradžioje dėl riboto PHARE programos finansavimo LITEKO sistema buvo skirta paprastai teismo bylų apskaitai, daugiausia susijusiai su bylų registravimu. Buvo įdiegtos pagrindinės reikalingos programos dalys: sukurti kompiuterių tinklai, jungiantys pagrindinių teismų darbuotojų – teisėjų ir raštinės personalo – kompiuterius; teismuose pastatyta po serverį, kuriame kaupiama visa teismo informacija apie nagrinėjamas bylas ir jų eigą; vietiniai kompiuterių tinklai sujungti į uždara žinybinį teismų tinklą su centrine valdymo įstaiga; taipogi sukurta centrinė duomenų bazė, kurioje kaupiama visų teismų informacija apie nagrinėjamas bylas ir jų eigą; bei sukurta dalis teismų informacinės sistemos taikomųjų programų⁴⁹. Gan nesudėtinga sistemos struktūra leido kokybiškai apdoroti duomenis, tačiau pažymėtina, jog pradiniam LITEKO vystymo plane buvo numatyta įdiegti trylika LITEKO funkcijas palaikančių ir tikslo įgyvendinimą užtikrinančių modulių. Tai yra: 1) bylų registravimo ir apskaitos; 2) teismo sprendimų viešo skelbimo internete; 3) teismų statistikos generavimo ir talpinimo internete; 4) tarpinstancinio bylų informacijos apsikeitimo; 5) panašių bylų ir informacijos teismuose paieškos; 6) teismo dokumentų šablonų; 7) procesinių terminų kontrolės; 8) teismo tvarkaraščių rengimo; 9) teisėjų darbo apkrovimo skaičiavimo; 10) automatinio paskirstymo teisėjams; 11) informacijos apsikeitimo su išorinėmis organizacijomis (valstybės registrais, teisėsaugos institucijų duomenų bazėmis); 12) teismų siunčiamų/gaunamų dokumentų rengimo ir registracijos; 13) proceso dalyvių užimtumo patikrinimo modulių⁵⁰. Tačiau iš visų šių planuotų sistemos elektroninių bazių, pirmiausia, buvo realizuotos tik šešios pirmosios. Taigi, pradžioje nors ir inovatyvus, be to, gana greitai ir už itin mažą finansavimą sukurtas projektas, vis tik nebuvo išpildytas visa planuota apimtimi. Dėl nepakankamo savo

---

⁴⁸ Informacija apie Lietuvos Respublikos teismų darbą 2004 metais. Nacionalinė teismų administracija, Vilnius, 2005, p. 3. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-18]. Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2014/12/informacija_apie_lr_teismu_darba_2004_metais.pdf>.

⁴⁹ Teismų informacinė sistema Liteko. Nacionalinė teismų administracija. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-18]. Prieiga per internetą: <<http://old.teismai.lt/lt/LITEKO/>>.

⁵⁰ Teismų informacinė sistema Liteko. Nacionalinė teismų administracija. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-18]. Prieiga per internetą: <<http://old.teismai.lt/lt/LITEKO/>>.

funktionalumo bei neįdiegus visų planuotų modulių, LITEKO susilaukė nemažai kritikos iš šios sistemos naudotojų.

Atkreipus dėmesį į teismo darbuotojų išsakytus neigiamus sistemos rezultatus, 2006 metų teismų tarybos patvirtintu LITEKO vystymo planu⁵¹ netgi buvo planuota be dar neįdiegtų septynių modulių, papildomai sukurti daugiau funkcionalumą palaikančių duomenis apdorojančių bazių, tokių kaip procesinių dokumentų ir informacijos mainų tarp teismų ir kitų proceso dalyvių modulį, taip pat teismų tarpusavio saugaus elektroninio susižinojimo, žyminio mokesčio elektroninės apskaitos, vieningos bylų numeracijos bei teisėjų ir teismo personalo elektroninių darbatalių sistemas. Greičiausiai iš šių numatytų modulių buvo įdiegtas vieningos bylų numeracijos modulis, tačiau taip pat iš antrosios grupės modulių yra sėkmingai įdiegti teismo posėdžių tvarkaraščių automatinio generavimo, bylų automatinio paskirstymo teisėjams, teisėjų krūvio skaičiavimo, proceso dalyvių kontrolės, teismo įsakymo išdavimo automatizavimo moduliai⁵². LITEKO tapo kokybišką civilinį procesą galinčia užtikrinti sistema, kurios naudojimas Lietuvos civiliniame procese neabejotinai optimizavo teismų darbą.

LITEKO sistemos projektas, nepaisant ankstesnės projekto vystymo stadijoje teisėjų ir jų padėjėjų išreikšto nepasitenkinimo dėl sistemos nekokybiško funkcionalumo, vis tik laikytinas pavykšiu. Nacionalinė teismų administracija įvardina tokius pagrindinius LITEKO privalumus: visų pirma, nebereikia vartyti popierinės bylos medžiagos, raštinės darbuotojai gali nesunkiai sužinoti bylos buvimo vietą, LITEKO padeda stebėti ir analizuoti teismų veiklą (teisėjų darbo krūvį, teismuose nagrinėtų ir nagrinėjamų bylų skaičių, teismų sprendimų stabilumą) bei padidino teismų sistemos viešumą⁵³. Pažymėtina ir tai, jog LITEKO užtikrina, jog šiuo metu patikimai veikia bylų ir su jomis susijusios informacijos registravimo bei apskaitos sistemos, teisės aktų ir teismų praktikos elektroninės duomenų bazės, aprūpintos automatiniais paieškos įrankiais, įdiegtos elektroninės statistikos, elektroninių duomenų šablonų ir kitos pažangios funkcijos. LITEKO sistemoje nuolat tobulinamas bylų skirstymo modulis, diegiamos vis atnaujintos jo versijos⁵⁴.

---

⁵¹ Teisėjų tarybos 2006 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 13P-462 „Dėl Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo plano“, s.l.

⁵² NEKROŠIUS, V., et al. *Elektronizavimo priemonių naudojimas spartinant Lietuvos civilinį procesą*. Teisė (93), 2014, p. 38.

⁵³ Lietuvos teismams kuriama pažangesnė informacinė sistema. Nacionalinė teismų administracija. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-18]. Prieiga per internetą: <http://www.pat.lt/lt/panevezio-miesto-apylinkes-teismas/naujienos_604/archive/lietuvos-teismams-kuriama-j4nw/p40.html>.

⁵⁴ JACINEVIČIENĖ – BALTADUONĖ, S. *Kur saugomi milijonai teismo bylų?* Teismai.lt, 2015 gruodis, Nr. 4, p. 22.

Sutinkamai su paminėtu, pažymima, jog LITEKO tobulinimas lieka vienu pagrindinių Teisėjų tarybos veiklos prioritetų. Siekiama, kad būtų sudaryta kuo daugiau elektroninių galimybių civilinaime procese bei užsimenama, jog artimiausiu metu numatyta pradėti kurti naują LITEKO 2 sistemą⁵⁵, kuri suteiktų vartotojams (tiek teismo darbuotojams, tiek išoriniams sistemos klientams) dar daugiau galimybių naudotis paprastesnėmis bei efektyvesnėmis civilinio proceso priemonėmis.

2.1.2. Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalas e.teismas.lt

Civilinio proceso modernizavimas neapsiribojo vien tik LITEKO sistemos sukūrimu, naudojantis kitų valstybių praktika, pastebėta, jog norint visa apimtimi įgyvendinti informacinę civilinio proceso infrastruktūrą, privalu kuo labiau elektronizuoti procesą. 2013 metais teisės aktuose, konkrečiai Teismų įstatyme bei CPK, buvo padaryta keletas inovatyvių, su informacinėmis priemonėmis susijusių, pakeitimų⁵⁶. Visų pirma, Teismų įstatymo 37¹ str. 1 d. įtvirtinta, jog su teismo proceso bylomis susiję elektroniniai duomenys teismuose yra tvarkomi, įtraukiami į apskaitą ir saugomi naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas. Tuo tarpu CPK 175¹ str. 9 d. nustatyta, jog advokatams, advokatų padėjėjams, antstoliams, antstolių padėjėjams, notarams, valstybės ir savivaldybių įmonėms, įstaigoms ir organizacijoms, finansų įstaigoms, draudimo įmonėms teismas procesinius dokumentus įteikia elektroninių ryšių priemonėmis. Taip pat CPK 80 str. 7 d. nuostata, įtvirtinusi 25 procentų žyminio mokesčio lengvatą, tokiu būdu numatė skatinimą teikti dokumentus teismui būtent elektroniniu būdu. Taigi, iš pasakyto matyti, jog dokumentų elektronizavimas tapo pagrindiniu civilinio proceso valdymo gerinimo aspektu ir galutinai nuspręsta „popierines“ bylas pakeisti elektroninėmis.

LITEKO posistemis e.teismas.lt pradėtas kurti dar 2010 metais, veikti pradėjo 2013 metų liepos mėnesį. Portalo struktūra leidžia tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims civilinio proceso paslaugomis naudotis nuotoliniu elektroniniu būdu. Pažymėtina, jog paslaugas, teikiamas posistemio paskyroje, sudaro procesinių dokumentų formavimo, teikimo teismui ir gavimo iš teismo paslaugos, žyminio mokesčio informacijos, teismų paskirtų baudų ir priteistų bylinėjimosi išlaidų valstybei informacijos valdymo paslaugos, taip pat susipažinimo su bylos medžiaga paslauga⁵⁷. Portalo vartotojai gali gauti informacinius pranešimus sistemoje ir žinutes elektroninio ryšio priemonėmis apie teismo

---

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011-06-21, Nr. 85-4126.

⁵⁷ Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) priemonėmis teismo proceso dalyviams teikiamų viešųjų elektroninių paslaugų teikimo taisyklės. Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalas. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-19]. Prieiga per internetą: <<https://e.teismas.lt/lt/public/taisykl%C4%97s/>>.

proceso įvykius, ne tik peržiūrėti bylos medžiagą, bet taip pat ir perklausyti teismo posėdžio garso įrašus nuotoliniu būdu. Teismai pradėjo naudoti elektroninius parašus bei ADOC formos elektroninius dokumentus, kas neabejotinai laikytina dideliu žingsniu civilinio proceso modernizavimo link. Bene naujausias EPP sistemos įvykdytas modernus ir ypatingai reikalingas pokytis – elektroniniu portalu besinaudojančių asmenų dokumentuose esančios konfidencialios informacijos apsaugojimas, jos neviešinant kitiems procese dalyvaujantiems ir neturintiems teisės susipažinti su dokumentu asmenims. Pastebėtina, jog e.teismas.lt portalo vystymu yra siekiama įdiegti visus trečiosios grupės LITEKO modulius, praplėsti elektroninių ryšių technologijų teikiamų galimybių ratą civiliniame procese ir tokiu būdu dar labiau efektyvinti civilinio proceso funkcijų atlikimą.

Portalas buvo didelis iššūkis tiek teismų sistemai, tiek visai visuomenei, tačiau jau per pirmus šešis mėnesius jame fiksavus 72 tūkstančius apsilankymų, galima buvo teigti, jog projektas pasiteisino⁵⁸. Pažymėtina, jog nuo e.teismas.lt veikimo pradžios iki 2014 metų pabaigos buvo užregistruota beveik 18 tūkst. šio portalo vartotojų. Iš jų 37,03 proc. sudarė juridiniai asmenys kartu su advokatais, tuo tarpu didžioji portalo vartotojų dalis buvo fiziniai asmenys. Vadovaujantis 2014 metų teismų veiklos ataskaita⁵⁹, Lietuvos teismuose išnagrinėta net 73.807 elektronine forma tvarkomų bylų, iš kurių didžiąją dalį sudarė civilinės bylos. Atitinkamai, darytina išvada, jog 2014 metais apytiksliai viena iš trijų bendrosios kompetencijos teismuose nagrinėtų civilinių bylų buvo elektroninė⁶⁰. Matyti, jog e.teismas.lt portalo veiksmingumas pasiteisino ir civilinis procesas iš tiesų tapo lengviau prieinamas visuomenei. Vos pusantrų metų sistemos naudojimo rezultatai rodo, jog proceso dalyviai gana noriai naudojasi suteikiama galimybe užvesti civilinę elektroninę, o ne „popierinę“ bylą. Šiuo metu jau praėjus didesniai laiko tarpui sistema naudojasi dar daugiau asmenų ir tokiu būdu tikėtina, jog netrukus bus pereita prie absoliučiai elektronizuoto bylų vedimo.

Vystomo teismų elektroninių paslaugų portalo pagrindinis tikslas – sudaryti palankias sąlygas fiziniams paslaugų vartotojams ir ūkio subjektams pasinaudoti teismų paslaugomis, nagrinėjant civilines (žinoma, ne tik jas) bylas. Šis portalas neabejotinai, visų pirma, teikia ekonominę naudą, skatina taupyti lėšas. Be to, sistema leidžia optimaliau išnaudoti tiek teismo darbuotojų, tiek proceso dalyvių laiką, nes byloje dalyvaujantys

---

⁵⁸ Lietuvos teismams kuriama pažangesnė informacinė sistema. Nacionalinė teismų administracija. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-18]. Prieiga per internetą: <http://www.pat.lt/lt/panevezio-miesto-apylinkes-teismas/naujienos_604/archive/lietuvos-teismams-kuriama-j4nw/p40.html>.

⁵⁹ Teismų veiklos apžvalga, Nacionalinė teismų administracija, 2014, p. 24. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-20]. Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/2014_teismu_veiklos_apzvalga_.pdf>.

⁶⁰ *Ibid.*

asmenys operatyviau keičiasi informacija bei procesiniais dokumentais, teisme elektroninis dokumentas gaunamas greičiau, atitinkamai, spartėja jo priėmimo klausimo išsprendimas⁶¹. Ši įdiegta elektroninė sistema padeda pasiekti skaidresnio bei visiems civiliniame procese dalyvaujantiems asmenims patogesnio teisminių procedūrų vykdymo.

Nepaisant visų išvardintų sistemos privalumų, yra nuomonių, jog šiuo metu portalas, didžia dalimi palengvinęs išorinių teismo vartotojų naudojamą paslaugomis, dažnai vis tik apsunkina teisėjų ir teismo personalo darbą. Teismai galimai dar nevisapusiškai įsisavinę sistemos funkcionalumą, vis tik bylas saugo ne tik elektroniniu formatu, bet taip pat elektroninius dokumentus spausdina ir archyvuoja popierinėje formoje. Taigi, matyti, jog tai sukelia priešingą nei tikėtasi efektą, t. y. ne mažina popieriaus ir teismo darbuotojų laiko sąnaudas, bet jas didina. Kaip papildomi portalo trūkumai taip pat gali būti įvardijami ir vis besikartojantys techniniai elektroninės platformos trukdžiai bei suteikiami nepakankami teisėjų padėjėjų įgaliojimai naudojantis EPP sistema. Pasigirsta ir gana kategoriškų nuomonių dėl EPP būtinumo. Pavyzdžiui, Kauno apylinkės teismo teisėja Diana Labokaitė tvirtina, jog EPP kol kas nepagerino nei teisėjo darbo sąlygų, nei teisingumo kokybės. Greitai diegiamos naujovės tik apsunkina teismų darbą, kai tuo tarpu įstatyminė bazė, lemianti dalį teismams priskiriamų nebūdingų funkcijų, nėra keičiama⁶². Gana sunku sutikti su tokia nuomone, nes išanalizavus statistinius duomenis, matyti, jog teismo darbas tapo kur kas spartesnis, pavyzdžiui, vien tik teismo įsakymų išdavimas juos automatizavus, tapo nepalyginamai efektyvesnis, kas lėmė teisėjų darbo krūvio sumažėjimą šia apimtimi. Be to, akivaizdžiai paspartėjo civilinio proceso trukmė, ypatingai tuomet, kai abi procese dalyvaujančios šalys turi prisijungimus prie teismų elektroninio paslaugų portalo. Tiesa, nekreipti dėmesio į išsakytą nepalankią naujovėms poziciją, būtų neracionalu, priešingai, reiktų tai įvertinti.

Atkreipiant dėmesį į EPP sistemos kritiką, darytina išvada, jog netgi ir labai inovatyvus ir civilinio proceso operatyvumą skatinantis sprendimas, reikalauja tolesnio jo tobulinimo. Manytina, jog privalu atlikti tiek teismo darbuotojų, tiek išorinių vartotojų apklausas ir išanalizuoti reikalingų pakeitimų apimtį ir vadovaujantis jomis diegti naujas sistemos funkcijas. Tačiau net ir dėl įvardintų portalo šiuo metu egzistuojančių trūkumų, negalima priimti drąstiško ir tikėtina neapgalvoto sprendimo apskritai atsakyti bylų vedimo elektroniniu būdu.

---

⁶¹ KACVINSKIS, J. *Lietuvos elektroninių paslaugų portalas „E.teismas.lt“ ir jo naudojimas civiliniame procese*. Juristo patarimai, Nr. 2, 2015, p. 36.

⁶² PETROŠIENĖ, K. *Elektroninė byla: kokia nauda teismo klientui?* Teismai.lt, 2015 m. kovas, Nr. 1(17), p. 15.

2.1.3. Vaizdo konferencijų sistema

Igyvendnant Lietuvos Respublikos ir Šveicarijos Konfederacijos bendradarbiavimo programos, kuria siekiama sumažinti ekonominius ir socialinius skirtumus išsiplėtusioje ES, pavienį „Vaizdo perdavimo, įrašymo ir saugojimo sistemos sukūrimas ir įdiegimas teismuose“ projektą, buvo įtvirtinta galimybė asmenims teismo posėdyje dalyvauti nuotoliniu būdu.

Įstatymo leidėjas CPK 175² str. įtvirtino, jog procese dalyvaujančių asmenų dalyvavimas teismo posėdžiuose ir liudytojo apklausa jo buvimo vietoje gali būti užtikrinami naudojant informacines ir elektroninių ryšių technologijas (per vaizdo konferencijas, telekonferencijas ir kitaip). Atitinkamai, nustatyta, jog įrodymams rinkti gali būti naudojamos informacinės ir elektroninių ryšių technologijos (vaizdo konferencijos, telekonferencijos ir kita). Prašymą dalyvauti teismo posėdyje nuotoliniu būdu gali pateikti proceso dalyvis arba jis gali būti organizuojamas teismo iniciatyva⁶³. Bene svarbiausias nuotolinio teismo posėdžio organizavimo aspektas yra patikimas proceso dalyvio, teismo posėdyje dalyvaujančio nuotoliniu būdu, tapatybės nustatymas bei įrodymų pateikimo galimybių užtikrinimas bei jų objektyvus fiksavimas.

Pagrindiniai vaizdo konferencijų sistemos įdiegimo tikslai, kaip ir kitų elektroninių ryšių technologijų civiliniame procese, yra optimizuoti teismų darbą lėšų ir laiko sąnaudų atžvilgiu bei plėsti modernių technologijų taikymą teismų veikloje. Tačiau skirtingai nei EPP ar LITEKO, vaizdo konferencijos turi ir didesnės apimties socialinio pobūdžio tikslą – užtikrinti galimybes pažeidžiamoms visuomenės grupėms⁶⁴, visų pirma, neįgaliems bei įkalinimo įstaigose esantiems asmenims dalyvauti teismo posėdžiuose. Kalbant apie neįgalių, sveikatos sutrikimų turinčių asmenų ar hospitalizuotų asmenų dalyvavimą teismo posėdyje, pažymėtina, jog būtent telekonferencijos gali užtikrinti patogų ir jiems lengvai pasiekiamą šių asmenų dalyvavimą teismo posėdžiuose. Vertinant vaizdo konferencijų gerosios praktikos pavyzdžius, taip pat išskiriamas vienas pagrindinių aspektų, jog vaizdo konferencijų dėka yra taupomos valstybės lėšos, ypač susijusios su proceso trukme bei asmenų, esančių įkalinimo įstaigose, konvojavimo išlaidomis. Telekonferencijomis pagrįstas civilinis procesas yra patogus, saugus pažeidžiamų visuomenės grupių dalyvavimas procese, taip pat suteikiantis saugumą ir teisėjams bei teismo darbuotojams. Be viso, kas paminėta, Lietuvoje egzistuojant dideliame emigracijos srautui, vaizdo

---

⁶³ Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programa. Nacionalinė teismų administracija. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/projektai/vykdomi-projektai/lietuvos-ir-sveicarijos-bendradarbiavimo-programa/1708>>.

⁶⁴ *Ibid.*

konferencijos be abejo spartina proceso eigą nekviečiant proceso dalyvio į teismo posėdį atvykti iš užsienio. Vaizdo konferencijos gali būti vykdomos neapsiribojant Lietuvos Respublikos teritorija.

Vadovaujantis ES Tarybos reglamentu dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ir komercinėse bylose⁶⁵ (toliau – Reglamentas) 10 str. 4 d. numatyta, jog prašantysis teismas gali prašyti prašomojo teismo renkant įrodymus naudoti ryšio technologiją, pirmiausia, vaizdo konferencijos ir telekonferencijos būdą. Taip pat šio reglamento 17 str. 4 d. netgi *expressis verbis* įtvirtinta, jog Centrinė įstaiga ar kompetetinga institucija įrodymų rinkimui skatina naudoti tokias ryšio technologijas kaip vaizdo konferencijos ir telekonferencijos. Šių priemonių naudojimas numatytas ne tik minėtame Reglamente, bet taip pat ir kitų ES teisės aktų⁶⁶ nuostatose. Taigi, jau 2001 metais ES lygmeniu buvo numatyta galimybė naudoti šias technologijas, deja, Lietuvoje realizuota tik visai neseniai įdiegiant atitinkamas elektroninių ryšių priemones.

Reglamentas išskiria du įrodymų rinkimo būdus: netiesioginį (prašomojo teismo renkami įrodymai pagal 10 str. – 12 str. nuostatas) ir tiesioginį (prašančiojo teismo renkami įrodymai pagal 17 str. nuostatas) įrodymų rinkimą. Netiesioginio įrodymo rinkimo atveju, teismas, kuriame buvo pradėtas teismo procesas (prašantysis teismas), perduoda prašymą tiesiogiai kitos valstybės narės teismui, kuris renka įrodymus (prašomasis teismas). Atitinkamai, prašomasis teismas vadovauja apklausai, yra atsakingas už apklausos rengimą ir liudytojų šaukimą atvykti į teismą, prireikus imasi prievartos priemonių pagal prašomojo teismo teisę. Tuo tarpu, tiesioginio įrodymų rinkimo atveju, procesas pradedamas tik savanorišku pagrindu, nesiimant prievartos priemonių ir už teismo posėdžio organizavimą ir liudytojo informavimą apie teismo posėdžio datą, laiką ir vietą, taip pat apie tai, kad parodymai duodami savanoriškai, atsakingas yra prašantysis teismas. Pažymėtina, jog siekiant palengvinti ir paspartinti prašymo dėl apklausos vaizdo konferencijos būdu vykdymą, prašyme aktualu nurodyti informaciją apie turimą įrangą, apie galimybę užtikrinti vertimą, bandomosios transliacijos datą ir laiką, kontaktinius duomenis bei teisinį pagrindą⁶⁷. Tokiu būdu sukuriama efektyvi priemonė civilines bylas spręsti operatyviau, nesugaištant ilgų metų siekiant apklausti atitinkamą asmenį, esantį kitoje Europos sąjungos valstybėje narėje.

⁶⁵ 2001 m. gegužės 28 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose. *OL*, 2001, Nr. L174/1.

⁶⁶ Tarybos direktyva dėl kompensacijų nusikaltimo aukoms (9 str. 1 d.); Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą (8 str. ir 9 str. 1 d.).

⁶⁷ 2015 m. lapkričio 20 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo organizuota konferencija „Pokyčiai teismuose: nuotolinis teismo posėdis. Teoriniai ir praktiniai aspektai“.

Iš viso, kas pasakyta, matyti, jog vaizdo konferencijų sistema sudaro galimybes organizuoti dvišalius ir daugiašalius teismų posėdžius, planuoti ir rezervuoti teismo posėdžių datas, dalintis dokumentais ir informacija vykdomų teismo posėdžių metu bei įrašyti šių posėdžių medžiagą, ją peržiūrėti, taip pat nepakeičiant įrašo žymėti reikiamas pastabas bei pagal suteiktus įgaliojimus leisti asmenims susipažinti su vykdytų teismo posėdžių medžiaga. Pažymėtina ir tai, jog sistema yra labai patogi (integralioje aplinkoje galima valdyti visus sistemos funkcionalumus), suderinama su kitomis vaizdo konferencijų sistemomis, saugi ir patikima bei gebanti, kai reikalinga, sudaryti vaizdo ir garso kliūtis⁶⁸. Taigi, vaizdo konferencijos įtvirtina dar vieną modernių technologijų pritaikymo civiliniame procese būdą, kuris daugelio tiek teismuose dirbančių, tiek teismo paslaugų išorės vartotojų nuomone, yra itin perspektyvus ir reikalingas toliau siekiant operatyvesnio civilinio proceso vystymo.

2.2. Problemos ir iššūkiai, su kuriais susiduriama modernizuojant Lietuvos civilinį procesą

Civilinio proceso modernizavimo etape susiduriama tiek su informacinių ir elektroninių ryšių technologijų pagrindu atsirandančiomis ar teisinio reglamentavimo nulemtomis, tiek dėl žmogiškojo faktoriaus kilusiomis problemomis. Kaip ir bet kurioje kitoje srityje, kardinalūs pasikeitimai lemia egzistuojančių ir naujų problemų iškilimą į paviršių, todėl siekiant tobulesnio civilinio proceso elektronizavimo reikalinga suvokti pagrindinius kokybiško proceso trukdžius ir stengtis situaciją pakeisti.

Visų pirma, pažymėtina, jog bene didžiausiu iššūkiu diegiant elektronines technologijas civiliniame procese tampa vis dar pasitaikantis kompiuterinio raštingumo trūkumas. Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėjo A. Budrio nuomone: „Nors teismų informacinių technologijų specialistai turėtų kurti strategijas, mąstyti apie turimų darbo priemonių tobulinimą, jie vis dar sprendžia tokias problemas, kaip užstrigęs popieriaus lapas spausdintuve, vos spėja pernešti kompiuterius persikraustant darbuotojams iš vieno kabineto į kitą ir pan.“. Teisėjo įvardijamos ir tokios su kompiuteriniu raštingumu susijusios problemos kaip žinomas atvejis, kuomet rengiant teismo posėdį su užsienio valstybe nuotoliniu būdu, dėl specialistų neišmanymo kilo nesklandumų, kurie pakenkė visos Lietuvos teismų įvaizdžiui⁶⁹. Taigi, spartus modernių technologijų diegimas negali nuošalyje palikti su šiomis informacinėmis priemonėmis turėsiančių dirbti specialistų.

---

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ POVLIOKOVIČIENĖ, M. *Teisėjas vakar ir šiandien: kaip informacinės technologijos keičia teismo darbą*. Teismai.lt, 2015 gruodis, Nr. 4, p. 11.

Investicijos į civilinio proceso kompiuterizavimą yra tiesiogiai susijusios su teismo darbuotojų įgūdžių, dirbant su naujausiomis technologijomis, gerinimu. Viena didesnių problemų, kuri trukdo sparčiau tobulinti civilinio proceso modernizavimą diegiant elektronines sistemas gali būti išspręsta skiriant daugiau dėmesio personalo mokymams.

Su žmogiškuoju faktoriumi susijusi ir kita gana didele apimtimi stabdanti technologinę pažangą civiliniame procese problema – konservatyvus ir sustabarėjęs teismų personalo požiūris į naujoves. Neretam teismo darbuotojui vis dar atrodo patogiau dirbti atsispausdinus visą elektroninę bylą ir taip, atitinkamai, absoliučiai paneigti teismų elektroninių paslaugų portalo funkcionalumą. Tokiu būdu EPP tampa tarsi pašto dėžutė, kuri skirta proceso šalims pateikti priimtus procesinius dokumentus ar paprastesniu būdu gauti bylas iš kitų teismų. Ir vis tik gavus reikiamus dokumentus vėliau pereinama prie „popierinės“ bylos praktikos naudojant papildomus tiek piniginius, tiek laiko kaštus. Patys teisėjai patvirtina⁷⁰, jog kol kas, kad ir kaip tai būtų paradoksalu, naudojimasis EPP reikalauja ir papildomų popieriaus sąnaudų. Tačiau tai galimai siejama su pereinamuoju laikotarpiu ir tikimasi, jog ateityje ši praktika vis tik pasikeis. Gana inovatyvias idėjas skelbiantis teisėjas A. Budrys pasisako, jog vertėtų teisėjams suteikti galimybę laikyti savo darbus virtualioje laikmenoje, dirbti nuotoliniu būdu, naudojantis „debesijos“ technologijomis. Toks būdas teisėjams suteiktų daugiau laisvės sprendimus rengti ten ir tada, kai ateina geriausios mintys. Taip pat pažymima, jog teisėjas ar teismo darbuotojas turėtų suvokti savo duomenų kopijos turėjimo būtinybę⁷¹. Atsižvelgiant į teisėjo A. Budrio išsakytą nuomonę, pažymėtina, jog vis tik suvokimas ir požiūrio keitimas galėtų atvesti prie šių modernių idėjų įgyvendimo. Tikėtina, jog kaip ir keliant specialistų kvalifikaciją, reikalingą darbui su naujosiomis elektroninėmis technologijomis, taip konservatyvaus ir naujovėms nelinkusio pobūdžio keitimas turėtų būti inicijuojamas teismų administracijos organizuojant atitinkamus mokymus.

Naujųjų informacinių priemonių plėtra ir inovatyvių technologijų sprendimų atsinaujinimas toks greitas ir nepastovus, jog sukelia didelį spaudimą diegti jau sukurtų ir instaliuotų programų atnaujinimus. Šiems veiksams reikalingas papildomas finansavimas, kuris mūsų šalyje nevisuomet yra pastovus, todėl sistemų adaptavimas ir pritaikymas prie esamos pažangos stringa. Būtent dėl to atsiranda tiek teismo darbuotojų, tiek išorinių teismo paslaugų vartotojų nepasitenkinimas. Visai neseniai įdiegtos naujos technologijos po visai trumpo laiko pasensta ir tampa nebe tokios efektyvios, neįdiegus

---

⁷⁰ PETROŠIENĖ, K. *Elektroninė byla: kokia nauda teismo klientui?* Teismai.lt, 2015 m. kovas, Nr. 1(17), p. 15.

⁷¹ POVLIOKOVIČIENĖ, M. *Teisėjas vakar ir šiandien: kaip informacinės technologijos keičia teismo darbą.* Teismai.lt, 2015 gruodis, Nr. 4, p. 12.

reikalingų programos atnaujinimo instrumentų, kyla techninių sutrikimų, dėl kurių tam tikru laiko tarpu nebeįmanoma naudotis sistema. Toks trikdžių ar lėto sistemos veikimo poveikis neabejotinai liudija apie neoperatyvų civilinio proceso vykdymą.

Atsižvelgiant į techninius elektroninių bylų nesklaidumus ir iššūkius, keliamus civilinio proceso modernizavimo praktikai, atkreipiamas dėmesys, jog didele problema išlieka dokumentų neskaitmenizavimas. Dažnai EPP sistemoje paskelbiama, jog buvo priimtas sprendimas ar nutartis, bet dokumentas arba apskritai nebūna skaitmeninamas, arba tai padaroma po kelių dienų. Be to, neretai iškyla problemų ir su automatiniu proceso dalyvių informavimu apie paskyroje atsiradusius naujus įvykius. Tai yra, pranešimai elektroniniu laišku ar mobiliojo telefono žinute apie sistemoje gautus pranešimus vykdomi ne darbo metu, taip pat visuomet gautas pranešimas nėra individualizuotas, susiejant įvykusį veiksmą su bylos numeriu, proceso šalimi bei konkreto procesinio dokumento nurodymu⁷². Todėl vartotojams yra sunku greitai identifikuoti pranešime nurodomą įvykį.

Atsižvelgiant į visus minėtus sisteminius netobulus, būtina strategiškai planuoti šių problemų sprendimą, optimalus informacinių technologijų plėtros planas bei lankstus modernios technikos diegimas gali išspręsti minėtąsias problemas ir suteikti kokybiškesnį civilinio proceso veikimo rezultatą. Be to, privalu lanksčiau žvelgti į galimas informacinių technologijų pritaikymo ir inkorporavimo galimybes. Taip pat nuolat stebint civilinio proceso kompiuterizavimo pažangą bei išanalizavus civiliniame procese dalyvaujančių asmenų lūkesčius būtina siekti, jog civiliniame procese būtų diegiamos būtent apibrėžtus lūkesčius atitinkančios informacinės priemonės. Be abejo, kylančias problemas galima spręsti taip pat atsižvelgiant ir į kitų valstybių praktiką modernizuojant jų civilinį procesą. Sutinkamai su paminėtu, lyginamosios analizės metodu darbo autorė toliau analizuos Lietuvos ir pažangiausių Europos Sąjungos valstybių šioje srityje praktikos aspektus, kas leis geriau įvertinti Lietuvos civilinio proceso automatizavimo kokybę tiek technologiniu organizaciniu, tiek teisiniu norminiu aspektu bei numatyti ateities perspektyvas.

---

⁷² PETROŠIENĖ, K. *Elektroninė byla: kokia nauda teismo klientui?* Teismai.lt, 2015 kovas, Nr.1(17), p.17.

3. UŽSIENIO VALSTYBIŲ PRAKTIKA CIVILINIAME PROCESE DIEGIANT IR NAUDOJANT MODERNIAŠIAS TECHNOLOGIJAS

Bene visose pasaulio valstybėse paskutinis dešimtmetis tapo informacinių ir elektroninių ryšių technologijų inkorporavimo į apskritai valstybės valdymo sektorių bei konkrečiai į teisingumo sistemą laikotarpiu. Technologijų plėtra suteikė galimybę pirmiausia lokaliai kiekvienos valstybės viduje sukurti patogesnę teisingumo sistemos valdymą bei administravimą. Kalbant konkrečiai apie civilinio proceso automatizuotas sistemas, verta pažymėti, jog visos be išimties ES valstybės yra sukūrusios elektroninėmis ryšio priemonėmis pagrįstą nacionalinę civilinio proceso sistemą. Toks visą Europos Sąjungą apjungęs automatizavimas, žinoma, vyko neatsitiktinai, ES aktyviai skatino valstybes optimizuoti civilinį procesą, naudojant naujas technologijas, Europos Sąjunga pati finansavo daugelio reikalingų sistemų įvairiose valstybėse narėse įdiegimą. Taip pat buvo organizuojamas ES valstybių narių tarpusavio bendradarbiavimas ir dalinimasis jau anksčiau elektronines priemones civiliniame procese įsidiegusių valstybių patirtimi. Būtent tokios aktyvios iniciatyvos dėka, šiuo metu ES valstybės gali didžiuotis itin inovatyvių civilinio proceso technologijų naudojimu.

Nuo Europos Sąjungos neatsilieka ir kitos valstybės. Pasauliniu mastu civilinio proceso elektronizavimas vyksta tiek technologiškai išsivysčiusiose Šiaurės Amerikos bei Azijos šalyse, tiek Pietų Amerikos ir netgi Afrikos žemyno valstybėse. Tačiau nepaisant aktyvaus informacinių ir elektroninių ryšių priemonių diegimo tiek ES, tiek kitose valstybėse, praktika, susijusi su elektroninių priemonių civiliniame procese kūrimo ir diegimo raida bei su jų naudojimu civiliniame procese, kiekvienu atveju skiriasi, nesvarbu, ar lygintumėme ES valstybes nares, ar bet kurias kitas Sąjungai nepriklausančias valstybes. Taigi, tik dalinantis informacija tarp šalių, analizuojant ir vertinant kitų valstybių pavyzdžius, geriau atsiskleidžia inovatyvių sprendimų plėtros galimybės, daromos klaidos bei tampa matomi kilusių problemų sprendimo būdai.

Esant apibrėžtai šio darbo apimčiai, nėra galimybės atlikti itin gilios analizės, apimančios absoliučiai visų pasaulio valstybių patirtį diegiant ir naudojant informacinių ir elektroninių ryšių priemones civiliniame procese. Todėl, siekiant geriau suvokti Lietuvos civilinio proceso technologinį lygmenį, toliau bus analizuojami ir vertinami keli, autorės nuomone, reikšmingiausi ES valstybių civilinio proceso elektronizavimo pavyzdžiai. Tai yra, autorė šiame darbe toliau aptars Austrijos, Anglijos ir Velso, Suomijos bei Prancūzijos patirtį. Tuo tarpu, atsižvelgiant į tai, jog pateikiami ES pavyzdžiai puikiai atskleidžia aktualiausią civilinio proceso elektronizavimo patirtį, Sąjungai nepriklausančių valstybių patirtis šiame darbe nebus analizuojama.

3.1. Austrija

Austrija yra viena tų valstybių, kurios pirmosios ėmė automatizuoti civilinį procesą ir šiandien yra pirmaujančiųjų gretose dėl modernaus ir išoriniams vartotojams lengvai pasiekiamo elektronizuoto civilinio proceso. Visų pirma, lydere šioje srityje Austrija galima laikyti vien dėl to, jog ji pirmoji pasaulyje sukūrė ir daugiau nei dvidešimt metų modernizavo elektroninę procesinių dokumentų pateikimo sistemą – *Elektronischen Rechtsverkehr* (toliau – ERV)⁷³. Antra, Austrija nuolat intensyviai tobulina civilinio proceso elektronines sistemas, o jų naudojimas yra tapęs visiems priimtiniu standartu.

Aptariant Austrijos civilinio proceso elektronizavimo raidą, paminėtina, jog Austrijos buvimas pirmąja valstybe, integruojančia moderniąsias technologijas į civilinį procesą, nulėmė tai, jog ji neturėjo galimybių, kaip, pavyzdžiui, Lietuva, remtis kokios nors kitos valstybės praktika, todėl informacinių technologijų diegimas vyko ne taip sparčiai. Pirmiausia, Austrija 1989 m. Federalinio teismų įstatymo (vok. *Bundesgesetz*) XII skyriuje dėl Teismų organizavimo akto (vok. *Gerichtsorganisationsgesetz* (toliau – GOG)) pakeitimų 89a straipsnyje⁷⁴ įtvirtino, jog advokatai, notariai ir pagal savo teritoriją įgaliotos institucijos turi teisę procesinius dokumentus teismui pateikti elektroniniu būdu, jeigu yra tenkinamos atitinkamos sąlygos. Taigi, Austrija tokiu būdu įtvirtino galimybę dokumentus teismui teikti nebe popieriniu, bet elektroniniu būdu. Tačiau kaip matyti, pradžioje toks modernus procesinių dokumentų pateikimo būdas buvo prieinamas tik apibrėžtam subjektų ratui, tuo tarpu, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys, procesinius dokumentus vis dar privalėjo teikti kaip įprasta popieriuje. Šiuo įstatymu taip pat buvo numatyta, jog atitinkamai turėtų būti išskirti ne tik asmenys, galintys elektroniniu būdu pateikti procesinius dokumentus, bet ir atsižvelgiant į technines galimybes, struktūrizuotą valdymo mechanizmą ir apsaugą nuo piktnaudžiavimo, yra privalu nustatyti konkrečius proceso šalių bei teismo sudaromus dokumentus, kurie gali būti pateikiami elektroniniu būdu (89b straipsnis)⁷⁵. Pažymėtina ir tai, jog jau tuo metu Austrija Federalinio teismų įstatymo (vok. *Bundesgesetz*) 89c⁷⁶ straipsnyje įtvirtino tam laikotarpiui itin inovatyvią nuostatą, jog elektroniniu būdu teikiami dokumentai neturi būti pasirašyti teikiančiosios šalies rašytiniu parašu, o kopijų pateikimu šalis pasirūpina ne elektroninį dokumentą teikianti šalis, bet jį gavęs teismas. Tokiu

⁷³ Elektronischer Rechtsverkehr (ERV). [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-11]. Prieiga per internetą: <<https://www.justiz.gv.at/web2013/html/default/2c9484852308c2a60123708554d203e7.de.html>>.

⁷⁴ Bundesgesetz vom 29. Juni 1989, mit dem Beiträge und Wertgrenzen sowie damit zusammenhängende Regelungen des Zivilrechts und des Verfahrensrechts geändert werden (Erweiterte Wertgrenzen-Novelle 1989 - WGN 1989). [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-12]. Prieiga per internetą: <https://rdb.manz.at/document/ris.c.BGBL_OS_19890721_0_0343++>.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Supra note 74.*

reglamentavimu buvo žymia dalimi palengvinta procesinius dokumentus teikiančių asmenų tiek laiko resursų, tiek finansinė našta. Remiantis jau sukurtu įstatyminiu pagrindu, Federalinė Teisingumo ministerija (vok. *Bundesministerium für Justiz*), bendradarbiaudama su Federaliniu Kompiuterių Centru (vok. *Bundesrechenzentrum*), Austrijos advokatūra (vok. *Österreichischen Rechtsanwaltskammer*) bei bendrove „Telekom Austria“, 1990 m. sukūrė ir įgalino veikti jau minėtą elektroninę procesinių dokumentų pateikimo teismams programą ERV. Pažymėtina, jog nuo pat ERV sukūrimo ji nebuvo elektroniniu pašto pagrindu veikianti programa, priešingai, elektroninis paštas⁷⁷ ir faksas⁷⁸ kaip procesinių dokumentų pateikimo teismams priemonė nebuvo ir nėra leidžiama.

ERV – tai speciali elektroninė programa (nuo 2007 m. veikianti *web* tinklo pagrindu), kuri vartotojui leidžia būtent saugiu būdu perduoti duomenis tarp besibylinėjančių šalių ir teismo, absoliučiai nenaudojant popieriaus⁷⁹. Lyginant ERV su Lietuvos civiliniame procese naudojamomis informacinėmis ir elektroninių ryšių priemonėmis, ERV galima būtų lyginti su e.teismas.lt sistema. Tačiau ERV nuo e.teismas.lt, visų pirma, skiriasi diegimo raidos požiūriu, nes būdama pirma tokia programa iš karto negalėjo pateikti tokių civilinio proceso elektronizavimo sprendimų, kuriuos e.teismas.lt integravo tik pradėjęs veikti. Pažymėtina, jog iš pradžių ERV buvo tarsi vienpusė pašto paslauga, nes vartotojai, galėjo tik pateikti procesinius dokumentus teismui, tačiau teismas nevykdė atitinkamos funkcijos ir šalys dokumentus iš teismo gaudavo popieriniu būdu. Taip pat ERV sistema ilgą laiką buvo uždara, t. y. veikianti telefono linijos (ang. *dial-up*) pagrindu ir tik vėliau buvo visa apimtimi perkelta į elektroninę erdvę. Tuo tarpu Lietuvoje veikianti sistema e.teismas.lt nuo pat veikimo pradžios suteikė vartotojams galimybę tiek teikti procesinius dokumentus teismams, tiek juos elektroniniu būdu gauti iš teismo. Lietuvoje procesinių dokumentų pateikimo sistema, kadangi palyginus su Austrija kurta itin vėlai, iš karto veikė *web* tinklo pagrindu. Taip pat ERV, skirtingai nuo lietuviškojo EPP, ilgą laiko tarpą nebuvo prieinama visiems suinteresuotiems asmenims ir neveikė visą paros laiką (nuo 22 iki 6 val. sistema naudotis nebuvo įmanoma)⁸⁰. Šiuo metu ERV programa dokumentai teikiami tiek teismui, tiek iš teismo šalims, kuriomis yra specialiais požymiais neapribotas asmenų ratas,

---

⁷⁷ NEMESSANYI, Z. KENGYEL, M. *Electronic Technology and Civil Procedure: New Paths to Justice from Around the World*. Springer, 2012, p. 141.

⁷⁸ Verordnung des Bundesministers für Justiz über den Elektronischen Rechtsverkehr (ERV 1995) und Änderung der Verordnung des Bundesministers für Justiz vom 4. Dezember 1989 über die Abbuchung und Einziehung der Gerichtsgebühren (Abbuchungs- und Einziehungs-Verordnung - AEV). [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-12]. Prieiga per internetą: <https://rdb.manz.at/document/ris.c.BGBL_OS_19950818_0_0559++>.

⁷⁹ Elektronischer Rechtsverkehr (ERV). [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-11]. Prieiga per internetą: <<https://www.justiz.gv.at/web2013/html/default/2c9484852308c2a60123708554d203e7.de.html>>.

⁸⁰ *Supra* note 78, § 1 (4).

bei vartotojų naudojimas programa nėra apribotas konkrečiomis valandomis. Lyginant ERV ir e.teismas.lt programas, pažymėtina, jog Austrijoje, kitaip nei Lietuvoje, advokatams, notarams, bankams, draudimo bendrovėms, socialinės apsaugos fondams, prokuratūrai (vok. *Finanzprokuratur*) ir advokatūrai (vok. *Rechtsanwaltskammer*) yra privaloma naudoti ERV pateikiant atsiliepimus į jų ar jų klientų atžvilgiu elektroniniu būdu pateiktus procesinius dokumentus⁸¹. Šiuo atžvilgiu kalbant apie Lietuvos EPP, elektroniniu būdu pateiktas ieškinys neužtikrina atsiliepimo pateikimo tokiu pačiu būdu, t. y. atsiliepianti šalis, nors tai ir būtų šalies advokatas, vis dar turi teisę į elektroniniu būdu pateiktą ieškinį atsiliepimą pateikti naudodamasis pašto paslaugomis popieriniame variante. Austrija, įtvirtindama imperatyvą naudotis ERV pateikiant atsiliepimus į elektroniniu būdu pateiktus ieškinius, bent jau savo srities profesionalus skatina naudoti tik elektronines priemones, atsakovai net ir būdami fiziniai ar juridiniai asmenys, nepatenkantys į minėtą grupę, nors ir nėra įpareigojami, tačiau skatinami atsiliepimus į elektronine forma pateiktus ieškinius ar kitus procesinius dokumentus pateikti tik per ERV. Manytina, jog toks privalomasis elektroninės formos dokumentų naudojimo pobūdis teisės srities profesionalams skatina visiško elektroninės sistemos naudojimo įtvirtinimą teismuose. Be to, tai tampa pavyzdžiu visuomenei ir tokiu būdu skatina visuomenės prisitaikymą prie inovatyvių sprendimų, kurie, kaip parodė praktika, didele dalimi civilinį procesą daro efektyvesnį ir taupo tiek privačių asmenų, tiek valstybės biudžeto lėšas.

Austrijos civilinis procesas buvo nuolat automatizuojamas, atitinkamai, buvo kuriami nauji projektai. Vienas jų elektroninio bylų valdymo sistema (vok. *Verfahrensautomation Justiz – VJ*)⁸², kuri apima daugiau informacinių ir elektroninių ryšių priemonių nei vien tik ERV. Atitinkamai, Austrijos civiliniame procese naudojamų informacinių ir elektroninių technologijų apimtis yra didesnė nei Lietuvoje naudojamų programų. Pagrindinė VJ funkcija yra nagrinėjamų civilinių bylų valdymas. Sutinkamai su šia funkcija, programa yra nuolat plėčiama tam, kad apimtų kuo daugiau atitinkamos bylos aspektų ir galėtų pateikti pilną elektroninės bylos variantą. Taigi, pagrindinės sistemos sudedamosios dalys yra: 1) elektroninis registras; 2) automatinis teismo mokesčių surinkimas; 3) integruotas teksto apdorojimas (angl. *word processing*); 4) užklausų sistema; 5) išorinė prieiga prie bylų; 6) ERV; 7) teismo dokumentų įteikimas viešo paskelbimo būdu; 8) internetinė pagalba (angl. *Online help*); 9) statistika, pateikiama periodiškai arba pagal užklausą; 10)

---

⁸¹ European Judicial Network in civil and commercial matters Austria. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-25]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_automatic_processing-280-at-maximizeMS_EJN-en.do?member=1>.

⁸² In-einsatz in der justiz. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.justiz.gv.at/web2013/html/default/2c9484852308c2a601230eed6f60127.de.html>>.

duomenų saugykla; 11) centrinis spausdinimo ir pašto įrenginys⁸³. Visi šie elektroninių ryšių priemonių komponentai sudaro bendrą automatizuoto civilinio proceso sistemą, kurios plėtojimas ir atnaujinimas Austrijai kainavo tiek didelių laiko sąnaudų, tiek finansinių lėšų. Būtent todėl Austrija gali pasigirti itin pažangiu civiliniame procese įdiegtų technologijų funkcionalumu.

Iš visų paminėtų Austrijos elektroninį civilinį procesą sudarančių programų išskirtinos kelios, kurių pritaikymas šiandien būtų aktualus Lietuvos civiliniame procese. Iki šiol Lietuva, priešingai nei Austrija, nėra integravusi inovatyvaus automatizuoto teismo mokesčių surinkimo mechanizmo. Austrijoje už teismo renkamų mokesčių sumokėjimą yra atsakingi proceso šalis atstovaujantys advokatai. Taigi, kadangi jie sistemoje registruojami kartu pateikiant ir banko sąskaitos informaciją, teismas viso procesinės šalies atstovavimo metu, laisvai gali nuskaičiuoti reikalingus sumokėti mokesčius⁸⁴. Tokiu būdu nėra apsunkinamas civilinės bylos nagrinėjimas, greičiau ir paprasčiau automatizuotai surenkami reikalingi teismų mokesčiai. Be kita ko, paminėtina, jog Austrijoje veikiantis automatizuotas visų teismų priimamų procesinių dokumentų automatinis spausdinimas, vokavimas ir išsiuntimas, didele apimtimi sumažina teismo sekretorių darbo krūvį. Kaip vienas labiausiai mažinančių darbo krūvį automatizuotų procesų, autorės nuomone, taip pat išskirtinas ir automatinis teismo įsakymų išdavimas, kurio dėka teisėjų ir jų padėjėjų dėmesys didesne apimtimi gali būti koncentruojamas ties sudėtingesnio pobūdžio civilinėmis bylomis.

Be kita ko, Austrijoje anksčiau nei Lietuvoje pradėtos naudoti vaizdo konferencijos, vykdomos sklandžiau dėl jau visa apimtimi pritaikytos technikos ir apmokyto personalo. Būtent dėl šių priežasčių vaizdo konferencijų naudojimas Austrijoje atneša didesnę naudą nei šiuo metu Lietuvos civiliniame procese, todėl manytina, jog Lietuva privalo semtis patirties ir kuo greičiau šiuo aspektu optimizuoti civilinį procesą.

Sutinkamai su paminėtu, pagrįstai manytina, jog būtent Austrijos teigiamas pavyzdys ir analogas buvo naudojamas kuriant elektronines technologijas Lietuvos civiliniame procese. Be to, atsižvelgiant į tęsiamą Austrijos teismų modernizavimą, Lietuva privalo nuolat stebėti šios inovatyvios šalies pažangą ir stengtis tokiu pačiu ar bent jau panašiu lygmeniu investuoti į diegiamų programų kūrimą ar atnaujinimus.

---

⁸³ MAURER, M. *Court Automation in Austria*. Masaryk University Journal of Law and Technology, Brno, Czech Republic Faculty of Law, Nr. 2, p. 315.

⁸⁴ *Ibid.*

3.2. Anglija ir Velsas

Spartus Anglijos ir Velsos civilinio proceso automatizavimas pradėtas šiek tiek vėliau nei Austrijoje, tačiau šiandien šioje teisės sistemoje integruoti gana inovatyvūs ir technologiškai pažangūs sprendimai neabejotinai skatina kitas valstybes sekti tokiu pavyzdžiu. Visų pirma, Anglijos ir Velsos praktika svarbi dėl šios teisės specialistų sugebėjimo integruoti moderniąsias technologijas į jau esančias⁸⁵ ir taip sukurti absoliučiai naujus civilinio proceso automatizavimo produktus. Tai parodo, jog informacinių ir elektroninių ryšių priemonės turėtų būti kuriamos jau sukurtųjų pagrindu, nes tokiu būdu gaunamas kokybiškesnis rezultatas, leidžiantis sutaupyti tam skiriamą laiką ir lėšas. Kita vertus, nors ir pripažįstanti technologijų kūrimo remiantis jau sukurtų sistemų pagrindu teigiamus aspektus, egzistuoja ir priešinga nuomonė, jog tokiu būdu prieš tai įdiegtos technologijos tampa itin stabiliomis ir atspariomis pokyčiams. Būtent tai gali trukdyti technologijų civiliniame procese evoliucijai, pritaikant naujasias technologijas jų naudotojų poreikiams ateityje⁸⁶. Tačiau net ir egzistuojant tokioms diskusijoms, manytina, jog informacinių ir elektroninių ryšių technologijas vertėtų diegti jau anksčiau inkorporuotų technologijų pagrindu, nesibaiminant jų vystymosi sumažėjimo, nes tokių technologijų funkcionalumas, kaip matyti iš praktikos, atneša neginčijamą pridėtinę vertę. Atsižvelgiant į Anglijos ir Velsos teisinės sistemos automatizavimo praktiką, civilinio proceso modernizavimas vyko tiek viešojo, tiek privataus sektoriaus investicijų ir aktyvios iniciatyvos dėka, kas parodė, jog elektroninio teisingumo (angl. *e-justice*) plėtra geriau vykdoma apjungus pajėgumus ir visomis kryptimis: tiek technologiniu, tiek organizaciniu, tiek normatyviniu aspektu⁸⁷.

Anglijoje ir Velse civilinio proceso automatizavimu aiškiai siekiama sukurti technikos valdomą procesą, kuriam nėra reikalingas žmogaus įsikišimas⁸⁸. Būtent dėl tokio požiūrio Anglijos ir Velsos teisės sistema kartu su Austrija bei Suomija, laikytina pasiekusia labai aukštą teismų elektronizavimo lygmenį⁸⁹. Pagrįstai darytina išvada, jog bet kurioje kitoje valstybėje siekiant civilinio proceso operatyvumo, būtina vadovautis Anglijos ir Velsos patirtimi. Dabartinis Lietuvoje egzistuojantis informacinių ir elektroninių ryšių

---

⁸⁵ VELICOGNA, M. *Electronic Access to Justice: From Theory to Practice and Back*. Technologies, Droit et Justice, 61, 2011, p. 8.

⁸⁶ LUPO, G. BAILEY, J. *Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples*. Laws, 2014, p. 362.

⁸⁷ *Ibid.*, p. 361-362.

⁸⁸ REILING, D. *E-justice: experiences with court IT in Europe, s.l. s.a.*, p. 14. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.iijusticia.org/docs/Dory.pdf>>.

⁸⁹ *Ibid.*, p. 1.

priemonių diegimas ir naudojimas Lietuvos civiliniame procese galėtų būti pažangesnis, jeigu didesnis dėmesys būtų skiriamas būtent Anglijos ir Velso sistemos analizei.

Vienas pažangiausių modernaus Anglijos ir Velso civilinio proceso pasiekimų yra *Money Claim Online* (toliau – MCOL) sistema. Tai internete prieinama paslauga, leidžianti tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims nedidelius piniginius reikalavimus pirmos instancijos teismuose reikšti internetu bet kuriuo paros metu⁹⁰. Šioje sistemoje ieškovas gali užpildyti ir pateikti reikalavimą bei stebėti proceso vykdymą pagal jo pateiktą ieškinį/pareiškimą. Be to, MCOL sistema leidžia reikalauti tiek sprendimo priėmimo, tiek vykdymo pradėjimo (vykdomojo rašto išdavimo procedūros)⁹¹. Tuo atveju, jeigu atsakovas pripažįsta reikalavimą arba nepateikia prieštaravimų, asmeniui, pareiškusiam reikalavimą, yra automatiškai išduodamas procesinis dokumentas ir ginčo sprendimui nėra skiriamas teismo posėdis⁹². Sistemos inovatyvumas pasireiškia tuo, jog nuo pat pradžios iki proceso pabaigos beveik nėra reikalingas žmogiškasis faktorius tam, jog būtų priimtas ir pareiškėjui išduotas atitinkamas procesinis dokumentas. Lyginant su Lietuvoje vykdomu taip pat didžiąja dalimi automatizuotu teismo įsakymų ir vykdomųjų raštų išdavimu, pažymėtina, jog Lietuvos civilinis procesas vis tik remiasi didesne žmogaus intervencijos į šį procesą apimtimi. Atkreiptinas dėmesys, jog MCOL sistemoje yra automatizuota ir reikalavimo priėmimo stadija, atitinkamai teismo personalas nevykdo reikalavimo pagrįstumo patikros priimant atitinkamą ieškinį/prašymą⁹³. Tuo tarpu Lietuvoje procesinio dokumento priėmimo klausimas vis tik dar nėra automatizuotas ir yra sprendžiamas teisėjo, kas lemia neefektyvų teisėjo darbo krūvio paskirstymą.

Pažymėtina, jog nors piniginiai reikalavimai bendrąja prasme laikytini paprastomis ir vienaarūšėmis bylomis, siekiant sumažinti skundo padavimo sudėtingumą, Anglijos ir Velso sistemoje yra numatytos atitinkamos sąlygos elektroniniu būdu reiškiamo reikalavimo inicijavimui. Šios sąlygos įtvirtintos civilinį procesą reglamentuojančio teisės akto *Civil Procedure Rules*⁹⁴ (toliau – CPR) 7E dalies 4 punkte. Taigi, laikantis CPR 7 dalyje nustatytų procedūrinių nuostatų per MCOL gali būti pateikiamas tik piniginis reikalavimas apibrėžtai sumai, kuri yra mažesnė nei 100.000 svarų. Kaip ir įprastai ieškovas negali būti vaikas, įstatymo saugoma proceso šalis (pavyzdžiui, neveiksnius asmuo) arba

---

⁹⁰ Money claim online. HM Courts & Tribunal Service. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-28]. Prieiga per internetą: <<https://www.justice.gov.uk/courts/northampton-business-centre/money-claim-online>>.

⁹¹ LUPU, G. BAILEY, J. *Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples*. Laws, 2014, p. 361.

⁹² Money claim online (MCOL) - User Guide for Claimants. HM Courts & Tribunals Service. 2015, p. 11. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-29]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/488438/money-claim-online-user-guide.pdf>.

⁹³ *Ibid.*

⁹⁴ Civil Procedure Rules. CPR - Rules and Directions. Ministry of Justice. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-14]. Prieiga per internetą: <<https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules>>.

asmuo, finansuojamas teisinių paslaugų komisijos (angl. *Legal Service Commission*), tuo tarpu atsakovu, be to, kad negali būti vaikas ar įstatymo saugoma proceso šalis, taip pat negali būti ir karališkosios šeimos atstovai (angl. *The Crown*). Atsakovas taip pat turi būti asmuo savo gyvenamąją vietą deklaravęs būtent Anglijoje ar Velse. Pažymėtina ir tai, jog MCOL sistema naudojama tik tuo atveju, jeigu reikalavimas reiškiamas tik vienam atsakovui arba dviems atsakovams, bet reikalavimai pateikiami atskiroms sumoms kiekvienam iš jų. Be to, šiam supaprastintam procesui yra reikalinga, jog asmuo, reiškiantis reikalavimą jame nurodytą atitinkamą informaciją. Be įprastų identifikacinių nuorodų apie ieškovo ir atsakovo asmenybę, banko sąskaitų duomenų ar adresu, pačio reikalavimo detalės turi būti nurodomos itin glaustai, t. y. tekstas turi sudaryti ne daugiau kaip 1.080 ženklų įskaitant tarpus tarp žodžių⁹⁵. Toks reikalavimas nustatomas atsižvelgiant į visiškai automatizuotą procedūrą. Visos šios sąlygos turi būti tenkinamos tam, jog asmuo, siekiantis pareikšti reikalavimą, galėtų tai padaryti elektroniniu, o ne popieriniu įprastu būdu. Jeigu bet kuriame vykdomo proceso etape ieškinys neatitinka keliamų kriterijų, iš elektroninio nagrinėjimo procesas perkeliamas į tradicinį, t. y. popierinės bylos pagrindu vykdomą nagrinėjimą⁹⁶. Tačiau tai nereiškia, jog ieškiniui/pareiškimui neatitikus keliamų privalomųjų reikalavimų, ieškovui yra grąžinama reikalavimui pareikšti sumokėta pinigų suma⁹⁷. Būtent atsižvelgiant į tai, jog reikalavimas yra pareiškiamas automatizuotai, vieną kartą sumokėjus atitinkamą mokestį (angl. *the issue fee*), reikalavimas automatiškai laikomas pareikštu⁹⁸. MCOL sistemos esmė yra suteikti galimybę aiškius ir vienerūšius reikalavimus reikšti supaprastinto elektroninio proceso būdu ir tik atsiradus kokioms nors kliūtims imtis įprastos procedūros. Tačiau paprastesnio ginčų sprendimo būdo sukūrimas nereiškia galimybės sistema naudotis neatsakingai, priešingai, negrąžintinų sumų nustatymu yra siekiama, jog šis įrankis ieškovų būtų naudojamas tinkamai⁹⁹. Todėl prieš reikšdamas reikalavimą elektroniniu būdu, pareiškėjas privalo būti pakankamai apdairus ir pateikti tik nustatytus reikalavimus atitinkantį procesinį dokumentą. Tik tokiu būdu elektroninė sistema gali veikti sklandžiai ir nesukelti papildomų civilinį procesą apsunkinančių kliūčių.

---

⁹⁵ *Money claim online (MCOL) - User Guide for Claimants*. HM Courts & Tribunals Service. 2015, p. 11. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-14]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/488438/money-claim-online-user-guide.pdf>.

⁹⁶ VELICOGNA, M. *Justice systems and ICT. What can be learned from Europe?* Utrecht University School of Law, 2007, p. 142.

⁹⁷ VELICOGNA, M. *Electronic Access to Justice: From Theory to Practice and Back*. Technologies, Droit et Justice, 61, 2011, p. 8.

⁹⁸ *Money claim online (MCOL) - User Guide for Claimants*. HM Courts & Tribunals Service. 2015, p. 9. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-14]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/488438/money-claim-online-user-guide.pdf>.

⁹⁹ *Supra note 97*, p. 9.

Pažymėtina, jog MCOL sistema yra atskira, funkcionuojanti tik prašymams dėl teismo įsakymų ar vykdomųjų dokumentų, todėl kiekvienam vartotojui yra pakankamai patogi. Tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, užsiregistravęs sistemoje, kompiuterio ekrane gali matyti sąrašą reikalavimų¹⁰⁰, taigi, jam suteikiama galimybė lengvai sekti jų eigą bei patogiu būdu atsakyti į jo atžvilgiu pateiktus ieškinius. Tuo tarpu Lietuvoje teismų įsakymai ir vykdomieji raštai elektroniskai yra išduodami naudojant bendrą teismų elektroninių paslaugų portalą e.teismas.lt, kas lemia, jog apskritai visos bylos patenka į bendrą bylų ir pranešimų apie jas srautą. Pagrįstai laikytina, jog Anglijos ir Velso sistema šiuo požiūriu vartotojui yra patogesnė ir lengviau prieinama. Be kita ko, egzistuoja keletas Anglijos ir Velso civilinio proceso teisės ypatumų, leidžiančių ar bent jau palengvinančių interaktyvių reikalavimų inicijavimo ir vykdymo procesą, t. y.: nėra formalaus teismo šaukimų įteikimo, privalomo teisingumo bei vienkartinių teismo mokesčių (angl. *lump sum court fees*)¹⁰¹. Lyginant su kitomis šalimis, kur šie elementai egzistuoja, galima teigti, jog Anglijos ir Velso sistema yra pranašesnė, nes išvengiama bereikalingo sistemos sudėtingumo, taigi, jų atsisakius galima būtų įgyvendinti paprastesnio civilinio proceso idėją.

Vadovaujantis MCOL sistemos strategija, Anglijoje ir Velse buvo sukurta analogiška sistema, vadinama *Possession Claim Online* (toliau – PCOL), kuri yra skirta kilnojamojo turto išreikalavimo supaprastintam procesui¹⁰². Matant, jog MCOL analogas buvo pritaikytas ir ne teismo įsakymų išdavimo procedūrai, bet šiuo atveju reikalavimų reiškimui dėl kilnojamojo turto, pagrįstai matytina, jog ateityje Anglijoje ir Velse tokių automatizuotų sistemų, pritaikytų skirtingiems teisiniams santykiams, gali atsirasti ir daugiau. Be kita ko, Anglija ir Velsas taip pat civiliniame procese naudoja scenografavimo, vaizdo konferencijų ir telekonferencijų, bylų apskaitos ir netgi virtualios realybės sukūrimo, panaudojant tiriamųjų įvykių detales, sistemas¹⁰³.

Apibendrinant pateiktą Anglijos ir Velso praktikos automatizuojant civilinį procesą, pavyzdį, darytina išvada, jog Anglija ir Velsas formuoja itin inovatyvų požiūrį į ateities civilinio proceso organizavimą. Aiškiai matyti vystoma idėja kuo didesne apimtimi vykdant teisingumą atsisakyti teismo personalo intervencijos į procesą. Tai jokių būdu nesudaro pagrindo teigti, jog Anglija ir Velsas proteguoja absoliučiai automatizuotą

---

¹⁰⁰ *Money claim online (MCOL) - User Guide for Claimants*. HM Courts & Tribunals Service. 2015, p. 8. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-14]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/488438/money-claim-online-user-guide.pdf>.

¹⁰¹ REILING, D. *E-justice: experiences with court IT in Europe, s.l. s.a.*, p. 14. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.ijusticia.org/docs/Dory.pdf>>.

¹⁰² NEKROŠIUS, V., et al. *Elektronizavimo priemonių naudojimas spartinant Lietuvos civilinį procesą*. Teisė (93), 2014, p. 34.

¹⁰³ BARNETT, J. *The United Kingdom*, 12 Wm. & Mary Bill Rts. J. 687 (2004). Iš: NEKROŠIUS, V. *Elektronizavimo priemonių naudojimas spartinant Lietuvos civilinį procesą*. Teisė. 2014 (93), p.34.

teisingumo vykdymą kompiuterinių programų pagrindu, tačiau matyti akivaizdus siekis paprastus ir vienaarūšius teisinius klausimus spręsti automatizuotai. Toks būdas neabejotinai optimizuoja civilinį procesą, mažina kaštus, tinkamai reguliuoja teisėjų darbo krūvį, leidžiant susitelkti ties reikšmingomis precedentinėmis bylomis. Pažymėtina ir tai, jog išanalizavus įstatyminę bazę, matyti, jog aiškiai nustatomos automatizuotai reiškiamų vienaarūšių reikalavimų sąlygos. Lietuva šioje srityje žymia dalimi atsilieka nuo Anglijos ir Velso, apskritai lyginant Lietuvos bei Anglijos ir Velso civilinio proceso automatizavimo raidą, paminėtina, jog Lietuvai trūksta ir ryžtingesnio apsisprendimo kuo didesne apimtimi pereiti prie naujų technologijų naudojimo civiliniame procese. Matant teigiamą Anglijos ir Velso pavyzdį, Lietuvos civilinio proceso automatizuotos sistemos kūrėjams, manytina, reikėtų atsikratyti nepagrįstų baimių ir sekti inovatyviu pavyzdžiu.

3.3. Suomija

Teisinė Suomijos sistema yra pagrįsta skandinaviškąja ir europietiška tradicijomis. Procesas bendrosios kompetencijos teismuose reglamentuojamas 1734 metų Teisminio proceso kodekso (angl. *Code of Judicial Procedure*), kuris buvo ne kartą reformuotas, nuostatomis¹⁰⁴. Būtent per paskutinius du dešimtmečius Suomijos bendrosios kompetencijos teismai ir civilinis procesas reformuotas fundamentaliai. Šioje reformoje technologijos vaidina esminį vaidmenį¹⁰⁵. Apskritai, techninė infrastruktūra Suomijoje vienas vertingiausių jos turtų. Telekomunikacijų paslaugos dėl didelės konkurencijos lengvai prieinamos vartotojams savo kainomis, interneto vartotojų skaičius jau tūkstantmečio pradžioje buvo vienas didžiausių pasaulyje¹⁰⁶. Manytina, jog ganėtinai anksti susikūrusi tinkamą naujausiomis technologijomis pagrįstą infrastruktūrą, Suomija turėjo puikias galimybes šias informacines priemones įtraukti ir į civilinį procesą. Suomijos praktika parodė, jog informacinių technologijų infrastruktūros kūrimas teisės srityje šioje šalyje prasidėjo nuo faktiškai įvertintos padėties teismų sistemoje: pastebėta, jog apie 90 proc. bylų sudaro paprastos, neginčijamos piniginių reikalavimų bylos¹⁰⁷. Kaip ir kitose minėtose valstybėse tokio pobūdžio bylos gali būti nagrinėjamos be žmogaus (t. y. teisėjo)

---

¹⁰⁴ KUJANEN, K. *E-services in the courts in Finland*. Presentation at the seminar on law and informatics in Berne, 2004, p. 1. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-22]. Prieiga per internetą: <http://www.rechtsinformatik.ch/Tagungsband_2004/kujanen.pdf>.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ HIETANEN, A. *15th Colloqui on information technology and law in Europe „E-justice: interoperability of systems“*. National Report of Finland. Council of Europe, 2002, p. 2. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.rechtsinformatik.ch/CJ-IT-colloquy/reports/finland-e.pdf>>.

¹⁰⁷ HIETANEN, A. *15th Colloqui on information technology and law in Europe „E-justice: interoperability of systems“*. National Report of Finland. Council of Europe, 2002, p. 4. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.rechtsinformatik.ch/CJ-IT-colloquy/reports/finland-e.pdf>>.

intervencijos gana nesudėtingai nesukeliant pavojaus atsirasti fundamentalių teisingumo principų pažeidimams. Be kita ko, Suomijos teisinėje sistemoje egzistuoja laisvas įrodymų vertinimo principas¹⁰⁸, panašiai kaip ir Lietuvos teisinėje sistemoje teismas, atsižvelgęs į pateiktų įrodymų visumą, juos vertina pagal savo vidinį įsitikinimą. Tokio principo įtvirtinimo rezultatas yra elektroninių dokumentų įteisinimas ir jų prilyginimas popieriuje užfiksuotiems įrodymams¹⁰⁹. Taigi, civilinio proceso automatizavimui buvo palanki ne tik Suomijos puikiai išplėtotą technologinę infrastruktūrą, tačiau ir principinės teisės aktų nuostatos dėl įrodymų vertinimo, kurios įstatymų leidėjui suteikė galimybę lengviau priimti atitinkamas teisės aktų redakcijas, tiesiogiai įtvirtinančias elektroninę dokumentų formą.

Sutinkamai su įstatyminės bazės sukūrimu, pažymėtina, jog du pagrindiniai teisės aktai: Elektroninės komunikacijos teismo procese aktas (angl. *Act on Communications in Court Proceedings*) ir Elektroninių paslaugų ir komunikacijos viešajame sektoriuje aktas (angl. *Act on Electronic Services and Communication in the Public Sector*), įtvirtino iš esmės elektroninių procedūrų atlikimo plėtojimą supaprastinančias nuostatas. Galima išskirti kelis nustatytus svarbius principus¹¹⁰: procesiniai dokumentai teismui gali būti pateikiami faksu, elektroniniu paštu arba tiesioginiu persiuntimu į teismo duomenų sistemą (elektronine žinute); už elektroninės žinutės, kaip ir už popierinių dokumentų, pristatymą atsakomybė nustatoma siuntėjui; dokumentai neturi būti pasirašyti, jeigu yra nurodyta pakankama kontaktinė informacija, tam atvejui, jeigu kyla abejonų dėl žinutės autentiškumo; žinutės pristatymo momentu laikomas momentas, kai ji gali būti atspausdinta arba kai pasiekia teismo duomenų sistemą. Atkreipiamas dėmesys, jog Suomija įtvirtintas įstatyminis pagrindas elektroninių duomenų pateikimui į teismą suteikė gana plačias galimybes civilinio proceso dalyviams. Palyginus su Lietuvoje egzistuojančiu reglamentavimu, matyti aiškus skirtumas tarp itin laisvo Suomijos ir vis dar gana suvaržyto Lietuvoje duomenų teismui pateikimo naudojantis elektroniniu paštu ar faksu. Šie instrumentai Lietuvoje nuo pat civilinio proceso modernizavimo iki pat šios dienos yra pripažįstami nepatikimais. Tuo tarpu Suomijos teisinė sistema yra įtvirtinusi daugiau nei vieną leistiną elektroninių dokumentų pateikimo būdą, kas atitinkamai suteikia patogesnę teisingumo pasiekiamumą vartotojams.

Pažymėtina, jog Suomijoje buvo inkorporuotas gana įdomus sprendimas, susijęs su kuo didesniu supaprastinto proceso bylų automatizavimu. Atsižvelgiant į tai, jog dauguma

---

¹⁰⁸ KUJANEN, K. *E-services in the courts in Finland*. Presentation at the seminar on law and informatics in Berne, 2004, p. 1. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-22]. Prieiga per internetą: <http://www.rechtsinformatik.ch/Tagungsband_2004/kujanen.pdf>.

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ VELICOGNA, M. *Electronic Access to Justice: From Theory to Practice and Back*. Technologies, Droit et Justice, 61, 2011, p. 7.

supaprastinto proceso būdu nagrinėjimų bylų reikalavimų yra susiję su tam tikrų įsiskolinimų sumokėjimu, pareiškėjui kreipusis į teismą, šaukimas atsakovui įteikiamas elektroniniu paštu. Tai reiškia, jog Suomijos Teisingumo ministerija yra sudariusi susitarimą su Suomijos paštu ir teismai gali naudotis elektronine valstybinio pašto paslauga. Minėtieji šaukimai elektroniniu būdu iš teismo pasiekia pašto įstaigą, esančią arčiausiai atsakovo namų, kur popierinė šaukimo į teismą kopija yra atspausdinama ir jau įprastu paštu pristatoma atsakovui. Vis tik pažymėtina, jog netgi šiose bylose teismas sprendimą privalo surašyti popieriniu formatu, nes pareiškėjui būtent toks sprendimas reikalingas vykdymo procedūrai¹¹¹. Aptartas sprendimas laikytinas inovatyviu ypatingai dėl to, jog buvo naudojamas jau prieš daugiau nei dešimtmetį. Manytina, jog toks šaukimų atsakovams pristatymas leido teismams sutaupyti lėšų pašto siuntų transportavimui, laiko siuntų parengimui bei laiko šaukimo pristatymui. Tai yra, tokiu būdu pateikiamas šaukimas į teismą, atsakovui gali būti pristatomas ne po kelių dienų, bet netgi tą pačią dieną. Lietuvoje nėra taikomas šis Suomijos sukurtas šaukimų į teismą pristatymo būdas, atitinkamai, pašto siuntos atsakovams teisme yra ruošiamos ilgiau ir atsakovui pristatomas mažiausiai po poros dienų nuo jų išsiuntimo iš teismo dienos. Siekiant operatyvesnio Lietuvos civilinio proceso, autorės nuomone, reikėtų ieškoti būdų kaip kuo didesne apimtimi sutrumpinti tokius paprastus procedūrinius veiksmus kaip minėtasis pašto siuntų pristatymas elektroniniu būdu nepasiekiamiems proceso dalyviams.

Pirmoji Suomijoje įdiegta bylų valdymo sistema (angl. *Case Management System*) *TUOMAS*. Ši sistema pradžioje buvo kuriama tik supaprastinto proceso byloms, tačiau šiuo metu yra pritaikyta ir naudojama plačiai visoms civilinėms byloms. Šiuo metu sistemoje talpinama daugiau nei 200 įvairių civilinių bylų pobūdžio procesinių dokumentų šablonų¹¹². *TUOMAS* sistema, skirtingai nuo kitos Suomijoje veikiančios automatizuotos civilinio proceso sistemos *SANTRA*, yra sistema skirta pavienių dokumentų teikimui teismams. Tuo tarpu *SANTRA* užtikrina stambių privačių bylininkų (ja dažnai naudojasi skolų išieškojimo įmonės) ir teismų automatizuotų sistemų tarpusavio sąsajas, leidžia teismui ir išorės vartotojams laisvai keistis elektroniniais duomenimis¹¹³. Pažymėtina, jog Suomijoje yra sukurta standartinė sprendimo forma, kuri gali būti naudojama tam tikrų bylų sprendimams parengti, automatiškai inkorporuojant atitinkamus duomenis (proceso šalių bei atstovų identifikacinius duomenis, bylos faktines aplinkybes, procedūrinius

---

¹¹¹ STORME, M. *Procedural Laws in Europe. Towards Harmonization*. Maklu Publishers, 2003, p. 189.

¹¹² CONTINI, F. VELICOGNA, M. *Del acceso a la información al acceso a la justicia: Diez años de e-justice en Europa*. Sistemas Judiciales, 2011, p. 37.

¹¹³ VELICOGNA, M. *Electronic Access to Justice: From Theory to Practice and Back*. Technologies, Droit et Justice, 61, 2011, p. 7.

reikalavimus). Pavyzdžiui, *TUOMAS* sistemoje yra integruota ne tik duomenų bazė bet ir dokumentų redagavimo programa, todėl tokiu būdu teisėjai gali elektroninius duomenis iš karto naudoti sprendimo rengimui¹¹⁴. Sprendimų rengimo (angl. *decision drafting*) elektronizuotos sistemos laikomos moderniu būdu mažinant teisėjų darbo krūvį bei visomis kryptimis optimizuojant civilinį procesą. Tikėtina, jog ateityje toks automatizuotas sprendimų rengimo būdas galėtų išsivystyti į dirbtinio intelekto pagrindu veikiančių technologijų pritaikymą civiliniame procese ir Suomija yra pakeliui į tokio civilinio proceso modelio sukūrimą.

Kalbant apie video konferencijas, Suomija yra viena pažangiausių valstybių šioje srityje. Suomija jau prieš kelerius metus pradėjo diegti skirtingų rūšių vaizdo konferencijos įrangą skirtingiems tikslams¹¹⁵. Tai reiškia, jog Suomijos teismai skirtingiems veiksams civilinių bylų nagrinėjime naudoja geriausiai konkrečiam veiksmui pritaikytą įrangą. Toks įrangos paskirtymas leidžia proceso veiksmus atlikti operatyviau ir kokybiškiau nepatiriant bereikalingų trukdžių.

Taigi, Suomija laikoma pasiekusia itin aukštą civilinio proceso automatizavimo lygmenį. Kaip ir minėta, Suomija turėdama itin kokybišką ir išvystytą technologinę infrastruktūrą turėjo puikias galimybes technologijų duodamą naudą pritaikyti civiliniame procese. Vis tik, atsižvelgiant į turimus resursus, manytina, jog Suomija galėtų sparčiau priimti inovatyvius sprendimus, pagaliau visiškai pereiti nuo popierinės bylos prie elektroninės ir visa apimtimi modernizuoti civilinį procesą.

---

¹¹⁴ VELICOGNA, M. *Justice systems and ICT. What can be learned from Europe?* Utrecht University School of Law, 2007, p. 142.

¹¹⁵ Vaizdo konferencijos - Europos e.teisingumo dalis. Europos bendrija, s. l., 2009.

3.4. Prancūzija

Civilinio proceso modernizavimas diegiant naujausias technologijas neabejotinai yra ir Prancūzijos prioritetų sąrašė. Ši valstybė priskiriama antrajai grupei valstybių, kurios laikomos pasiekusiomis aukštą informacinių technologijų naudojimo civiliniame procese lygmenį¹¹⁶. Prancūzijos praktinis pavyzdys reikšmingas tuo, jog Prancūzijos elektroninio teisingumo (ang. *e-justice*) plėtojimo eigoje atsiskleidė nemažai kompleksinių problemų, kurių sprendimo būdas gali būti itin svarbus kitoms teisės sistemoms. Kaip savo moksliniame darbe¹¹⁷ teigia Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) ekspertas Marco Velicogna, Prancūzijai tikrasis elektroninio teisingumo (ang. *e-justice*) plėtros iššūkis buvo ne, pavyzdžiui, reikiamos įstatyminės bazės nebuvimas ar technologinės kliūtys, bet būtent valdymo tinklo, kuris buvo reikalingas sėkmingam inovacijos palaikymui ir įdiegimui su visais to dalyviais, sukūrimas. Taip pat buvo sunku rasti būdą, kaip motyvuoti kuriamų sistemų vartotojus aktyviai dalyvauti naujos paslaugos, kuri negali veikti be jų, modeliavimo procese. Tačiau manoma, jog Prancūzijai vis tik pavyko išspręsti susidariusias problemas ir jos sukurtos e-Barreau sistemos patirtis parodė, jog vartotojai yra svarbūs sėkmingo didelės informacinės infrastruktūros, tokios kaip elektroninio teisingumo (ang. *e-justice*), diegimo dalyviai, todėl atsižvelgiant į jų vaidmenį, turi būti sukurti atitinkami valdymo mechanizmai, leidžiantys sėkmingai sutelkti šias sistemas¹¹⁸. Vadovaujantis tokiu Prancūzijos pavyzdžiu, manytina, jog ateityje diegiant tolesnes inovatyvias technologijas Lietuvos civiliniame procese taip pat reikėtų didesne apimtimi iš pat pradžių atsižvelgti į sistemų vartotojų pastabas tam, kad sukurtos informacinės priemonės būtų tikslingesnės.

Prancūzijos informacinių ir komunikacinių technologijų plėtros strategija centralizuotu būdu yra valdoma Teisingumo ministerijos. Tam, kad būtų užtikrintas elektroninio teisingumo (angl. *e-justice*) taikomųjų programų nuoseklumas, būtina, jog diegiamos naujovės atitiktų už tai atsakingos institucijos *National Commission for Liberties and Computer Technologies* keliamus reikalavimus. Teisingumo ministerija, stengdamasi dar didesne apimtimi užtikrinti, jog technologijų plėtojimas tiek lokaliu, tiek centralizuotu lygmeniu pasiektų norimą sąveiką, pristatė taip pat ir procedūrinės darnos struktūrą (angl.

---

¹¹⁶ REILING, D. E-justice: experiences with court IT in Europe, *s.l. s.a.*, p. 1. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.ijusticia.org/docs/Dory.pdf>>.

¹¹⁷ VELICOGNA, M. ERRERA, A. DERLANGE, S. *E-justice in France: the e-Barreau experience*. Utrecht Law Review, 2011, 7(1), p. 164.

¹¹⁸ VELICOGNA, M. *Electronic Access to Justice: From Theory to Practice and Back*. Technologies, Droit et Justice, 61, 2011, p. 8.

framework for technical coherence)¹¹⁹. Taip Prancūzijos teisinėje sistemoje užtikrinama, jog nebus diegiamos technologijos, kurios galimai nebūtų suderintos su jau teisingumo sektoriuje veikiančiomis informacinėmis priemonėmis. Manytina, jog būtent dėl tokios pasirinktos politikos, Prancūzija naujai diegiamoms technologijoms naudoja jau anksčiau inkorporuotas elektronines sistemas.

Prancūzų sistemos e-Barreau pagrindinis kūrimo tikslas kaip ir daugelyje kitų valstybių buvo iki tol vykęs pernelyg ilgas civilinis procesas ir atitinkamai siekis sumažinti bylų nagrinėjimo atidėjimų skaičių¹²⁰. Sistema e-Barreau, kaip Anglijoje ir Velse, buvo įdiegta jau civiliniame procese egzistavusios procesinių dokumentų pateikimo sistemos e-Grefe pagrindu¹²¹. Tikėtina, jog tai leido greičiau integruoti naują produktą ir pasiekti numatyto rezultato. Pažymėtina, jog ankstesnė e-Grefe sistema taip pat jau buvo susieta su internetinėje erdvėje veikusia bylų valdymo sistema (angl. *Case Management System*)¹²². Taigi, Prancūzija puikiai įgyvendino savo numatytą technologinių sąveikų programą, t. y. informacinių technologijų plėtros etape dirbo jau su egzistuojančiomis sistemomis. Kalbant apie diegiamų sistemų funkcionalumą, paminėtina, jog e-Grefe suteikė galimybę advokatams gauti bylos informaciją, teismo nutartį ar sprendimą, kai tik jis prieinamas sistemoje, taip pat pateikti prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo (pranc. *audience de référé*) bei bendrauti su teismo sekretoriais elektroniniu paštu¹²³. Konkrečiai teismai e-Grefe sistemą vertino teigiamai labiausiai dėl sutaupomo laiko, nes neberekėjo rankiniu būdu vesti bylos informacijos į bylos valdymo sistemą (angl. *Case Management System*)¹²⁴. Nepaisant savo inovatyvumo e-Grefe buvo nepakankamai funkcionali, t. y. net ir įdiegus e-Grefe sistemą, vis dar buvo labai didelis skaičius popierinių dokumentų būdu atliekamų civilinių procedūrų. Apskritai ši sistema buvo laikoma eksperimentinio pobūdžio sistema ir tai atvedė prie kur kas mažesnio sistemos įsisavinimo nei iš pradžių buvo tikėtasi. Realiai buvo pasiektas tik 25 proc. numatytų potencialių vartotojų skaičiaus lygmuo¹²⁵. Dar vienas e-Grefe sistemos minusas buvo tas, jog ji buvo lokali Paryžiuje veikianti

---

¹¹⁹ Review on the advanced international experience and practices for implementing e-justice and proposals for the further development of E-SUD information system in Uzbekistan, 2015, p. 17. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-21]. Prieiga per internetą: <http://www.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/Publications/democraticgovernance/International_experience_in_e-justice_and_further_development_of_E-SUD/un_uzb_International_experience_in_e-justice_and_further_development_of_E-SUD_eng.pdf>.

¹²⁰ VELICOGNA, M. ERRERA, A. DERLANGE, S. *E-justice in France: the e-Barreau experience*. Utrecht Law Review, 2011, 7(1), p. 170.

¹²¹ FABRI, M. LUPO, G. *Some European and Australian e-justice services*. 2012, p. 31. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-21]. Prieiga per internetą: <http://www.cyberjustice.ca/docs/WP001_EU_Australia_e-justice_IRSIG20121019.pdf>.

¹²² *Supra note* 119.

¹²³ *Supra note* 120.

¹²⁴ *Supra note* 119.

¹²⁵ *Ibid.*

elektroninė sistema. Prancūzija pasimokė iš jau padarytos klaidos sutelkiant dėmesį tik į lokalų segmentą ir to pasekoje nuspręsta, jog civilinio proceso automatizavimas turi būti vykdomas nacionaliniu lygmeniu. Taigi, atsiskleidė Prancūzijos pagrindinis siekis centralizuoti elektroninių teisingumo paslaugų sistemą, suteikiant galimybę visiems Prancūzijoje veikiančioms teisės profesionalams patogesniu būdu atlikti civilinio proceso veiksmus. Šiuo metu Prancūzijoje veikianti e-Barreau sistema būtent ir buvo šios idėjos įgyvendinimo rezultatas. Pradžioje e-Barreau sistemą sudarė plačiąjuosčio interneto prieiga (512 KB iki 8 MB), saugi elektroninio pašto dėžutė, skaitmeninis sertifikatas, saugomas USB rakte, bei elektroninis parašas. Tačiau sistemos vartotojai negalėjo laisvai pasirinkti interneto paslaugos tiekėjo, kas lėmė monopolio šioje srityje protegavimą. Atitinkamai, e-Barreau sistemos naudotojai, t. y. advokatai, nebuvo patenkinti ir šia sistema naudojami itin mažas jų skaičius¹²⁶. Dėl šios priežasties Prancūzijai vėl teko mokytis iš savo padarytos klaidos ir ieškoti kaip e-Barreau sistemą padaryti patrauklią jos vartotojams. Tokia išeitis buvo surasta po poros metų nuo sistemos veikimo pradžios, nusprendus įdiegti papildomą Navista duomenų šifravimo įrankį, panaikinantį privalomą konkretaus tiekėjo interneto prieigą¹²⁷. Navista duomenų šifravimo įrankis tai tam tikras modemas, kuris prijungiamas prie kompiuterio maršrutizatoriaus (angl. *router*), ir jo dėka duomenų mainai yra iššifruojami. Navista įrankiu panaikinus interneto tiekėjo monopolį buvo sukurtas kitas Navista duomenų šifravimo paslaugos monopolis, atitinkamai, be Navista įrankio advokatai negalėjo naudoti e-Barreau sistemos¹²⁸. Tokia susidariusi situacija buvo vertinama labai neigiamai advokatų, taip pat išryškino didelę nelygybę tarp Paryžiuje veikiančių ir kituose miestuose dirbančių advokatų. Iš to, kas aptarta, matyti, jog Prancūzijos teisės sistemai buvo sunku spręsti susidariusias problemas, vienas netinkamas sprendimas eilinį kartą lėmė įdiegtos ir daug kainavusios sistemos funkcionalumo nepakankamumą, vartotojų nepasitenkinimą. Žvelgiant iš šios perspektyvos, Lietuvai į civilinį procesą inkorporuoti ir naudoti informacines ir elektroninių ryšių technologijas sekėsi geriau nei Prancūzijai. Tikėtina, jog tokią sąlyginę Lietuvos sėkmę lėmė ne noras bandyti pasiekti itin inovatyvų technologinį sprendimą, bet tiesiog sekti sėkmingais jau civilinį procesą automatizavusių valstybių pavyzdžiais ir kurti visiškai analogiškas sistemas. Tiesa, tuo pačiu Lietuva yra neigiamas pavyzdys dėl savo individualumo, kuriant automatizuoto civilinio proceso sistemą, stygiaus. Atitinkamai, šiandien Lietuva turima

---

¹²⁶ VELICOGNA, M. ERRERA, A. DERLANGE, S. *E-justice in France: the e-Barreau experience*. Utrecht Law Review, 2011, 7(1), p. 174.

¹²⁷ *Ibid.*, p. 175.

¹²⁸ *Ibid.*

procesinių dokumentų teismui sistema nors ir ganėtinai funkcionali, palyginus su Prancūzijos turimomis sistemomis, nėra individualizuota ir reikalauja atnaujinimų.

E-Barreau sistema šiuo metu itin plačiai naudojama Prancūzijoje. Ji skirta gauti užvestos bylos informacijai, taip pat advokatams suteikiama galimybė pridėti elektroninius dokumentus prie elektroninio pašto laiškų, kuriuos jie siunčia teismo posėdžių sekretoriams. Advokatai ir teismo posėdžių sekretoriai susirašinėja elektroniniais laiškais, susijusiais su pasirengimu posėdžiui (pranc. *mise en état*). Būtent tokiu būdu yra derinami posėdžių tvarkaraščiai ir pasiruošimas bylos nagrinėjimui, pavyzdžiui, teismo posėdžių sekretoriai naudodami elektroninį paštą siunčia tam tikrus šaukimus į teismo posėdį, teismo sprendimus atidėti teismo posėdį ir pan¹²⁹. Skirtingai nei, pavyzdžiui, minėtoji Austrijoje naudojama procesinių dokumentų pateikimo programa ERV bei Lietuvoje naudojamas Lietuvos teismų elektroninių paslaugų portalas e.teismas.lt, prancūziškoji e-Barreau yra būtent elektroninio pašto pagrindu veikianti sistema. Be kita ko, e-Barreau šiuo metu yra itin patogi vartotojui, nes iPad ar iPhone vartotojams netgi yra suteikiama galimybė savo paskyrą e-Barreau sistemoje pasiekti naudojant mobilią *e-Barreau Mobile* aplikaciją telefone ar planšetėje, įvedus advokato jam priskirtą CNBF (pranc. *La Caisse nationale des Barreaux français*) kodą. Be to, Prancūzija įvertinusi elektroninių technologijų naudą civiliniame procese, advokatams įtvirtino privalomą procesinių dokumentų teikimą elektroniniu būdu apeliacinėje instancijoje. Atitinkamai, procesiniai dokumentai, kuriais byla inicijuojama ne elektroniniu būdu, teismo yra tiesiog nepriimami. Tuo tarpu popieriniu būdu inicijuojama byla gali būti tik tuo atveju, jeigu pateikimas naudojantis elektroninėmis priemonėmis yra neįmanomas (techniniai sutrikimai, interneto ryšio praradimas ir pan). Įpareigodamas šalis naudotis elektronine teismo sistema, teismas su proceso šalimis taip pat komunikuoja per elektroninę sistemą¹³⁰. Šio darbo autorės nuomone, tikslinga atkreipti dėmesį, jog Prancūzija pasirinko kitokį nei, pavyzdžiui, Lietuvos elektroninių proceso teisės sistemų modelį, nes minėtoji e-Barreau sistema yra civilinės teisės bylų elektroninė platforma, tuo tarpu kitokia automatizavimo eiga ir to pasekoje pritaikytas modelis – *Télérecours*, egzistuoja administraciniame procese. Lietuvoje visos bylos yra vedamos toje pačioje sistemoje.

Apibendrinant Prancūzijos civilinio proceso elektronizavimo patirtį, pažymėtina, jog Prancūzijos pavyzdys parodė, jog yra itin sudėtinga numatyti civiliniame procese organizuojamo elektroninių ryšių technologijų plėtros sėkmę. Dažniausiai problemos kyla

---

¹²⁹ VELICOGNA, M. ERRERA, A. DERLANGE, S. *E-justice in France: the e-Barreau experience*. Utrecht Law Review, 2011, 7(1), p. 179.

¹³⁰ *Ibid.*, p. 183.

būtent technologijų diegimo, o tuo labiau naudojimo etape. Vis tik iš Prancūzijos praktikos matyti, kaip svarbu yra vartotojų nuomonė apie diegiamų informacinių technologijų funkcionalumą bei lengvą prieinamumą. Iš šio Prancūzijos pavyzdžio netgi galima būtų suformuoti atitinkamą imperatyvą, jog civilinio proceso elektronizuotos sistemos yra kuriamos jų vartotojams, todėl visa apimtimi turi būti pritaikomos jų poreikiams. Pagirtinas ir skatintinas kitose valstybėse Prancūzijoje vykęs Teisingumo ministerijos ir Nacionalinės Prancūzijos advokatūros (angl. *National French Bar*) bendradarbiavimas, siekiant atrasti vartotojams palankų būdą naudoti elektroninę pagrindinę komunikaciją su teismais užtikrinančią sistemą. Taip pat kadangi Prancūzijos e-Barreau sistema neatsirado iš niekur, bet buvo sukurta kitų jau veikusių sistemų pagrindu, galima daryti išvadą, jog tokio principo laikymasis leidžia didesne apimtimi ištobulinti sistemą ir atrasti ne tik jos privalumus, bet ir trūkumus. Atsižvelgiant į paminėtą, Lietuva turėtų sistemaiškai išanalizuoti Prancūzijos civilinio proceso automatizavimo metu kilusias problemas, pasimokyti iš prancūzų specialistų padarytų klaidų bei taip pat perimti minėtą teigiamą Prancūzijos patirtį anksčiau įdiegtų sistemų pagrindu kuriant vartotojams patogią elektroninę aplinką.

4. ATEITIES PERSPEKTYVOS ELEKTRONIZUOJANT CIVILINĮ PROCESĄ

Strateginiai planai, susiję su informacinių ir elektroninių ryšių priemonių tolimesniu naudojimu ir diegimu civiliniame procese, būtini. Anksčiau aptartų valstybių praktika parodė, jog yra labai svarbu į civilinio proceso sistemą inkorporuojant vieną technologinę naujovę numatyti kitos vėliau diegiamos pritaikymo galimybes. Atsižvelgiant į tai, jog valstybės yra skatinamos moderniąsias technologijas kurti jau egzistuojančių ir naudojamų civiliniame procese sistemų pagrindu, svarbu, jog naujai diegiamų ir naudojamų sistemų savybės neprieštarautų viena kitai, priešingai, papildytų viena kitą ir taip skatintų technologinę pažangą procese. Europos Sąjunga, vykdydama informacinių technologijų plėtrą teisingumo sistemoje, 2014 metais patvirtino 2014-2018 m. Europos e. teisingumo daugmetį veiksmų planą (toliau – Planas)¹³¹, kuriuo siekiama, jog moderniosios technologijos būtų naudojamos tiek vieningos ES teisingumo sistemoje, tiek atskirai nacionaliniame valstybių narių lygmenyje. Plane taip pat yra įtvirtinta, jog kalbant apie visus naujus ir vykdomus e. teisingumo projektus, itin daug dėmesio reikėtų skirti tam, kad būtų užtikrintas kuo platesnis dalyvavimas, siekiant patenkinti naudotojų lūkesčius ir užtikrinti tų projektų ilgalaikį gyvybingumą bei išlaidų veiksmingumą. Prieš pradėdant

---

¹³¹2014–2018 m. Europos e. teisingumo daugiametis veiksmų planas. *OL*, 2014, Nr. C 182.

naujus projektus turėtų būti tęsiami ir plečiami esami projektai, kad apimtų kuo didesnę valstybių narių skaičių. Tačiau dideli pokyčiai, kurie šioje srityje pastaraisiais metais įvyko valstybėse narėse, rodo, kad reikėtų skatinti vykdyti naujus ir inovacinius projektus teisingumo srityje¹³². Tokiu būdu Europos Sąjunga nustatė pagrindines gaires, kurių reikėtų laikytis organizuojant informacinių technologijų diegimo veiksmus. Vadovaudamasis šiomis principinėmis nuostatomis valstybės narės turėtų tiksliai apibrėžti civilinio proceso elektronizavimo tikslus bei įgyvendinimo būdus.

Tuo tarpu kalbant apie tolimesnes technologijų naudojimo civiliniame procese perspektyvas, privalu į galimus civilinio proceso modernizavimo metodus pažvelgti ne tik praktiniu įgyvendinimo tikslu, bet ir doktrininiu aspektu. Manytina, jog ne tik matant aiškias be didelių kliūčių įgyvendinamas ateities perspektyvas, bet taip pat kalbant ir apie kur kas didesnius nei šiandien įmanomi projektus, teisingumo sektoriuje galima prieiti itin inovatyvių sprendimų. Atsižvelgiant į paminėtą, toliau šiame darbe autorė pateiks ateityje planuojamus Europos Sąjungos numatytus veiksmus, susijusius su e. teisingumo politikos vykdymu, taip pat analizuos konkrečiai Lietuvos civiliniame procese numatomas ateities perspektyvas bei dirbtinio intelekto pagrindu veikiančių sistemų potencialą apskritai civilinio proceso automatizavimo plėtroje.

4.1. Europos Sąjungos ateities planai elektroninio teisingumo (*e-justice*) srityje

Europos Sąjunga stengiasi kuo labiau harmonizuoti civilinio proceso procedūras tarpvalstybinių civilinių bylų nagrinėjime. Atitinkamai, teisėkūros instrumentai nukreipti siekiant kuo didesne apimtimi drąsinti valstybės nares naudoti informacines technologijas civiliniame procese.

2014–2018 m. Europos e. teisingumo daugemetčio veiksmų plano 24 p. numatyta, jog kreipimasis į teismą ir neteisminio proceso inicijavimas, visų pirma, esant tarpvalstybinėms situacijoms, turėtų būti palengvintas sudarant galimybę teismams ir proceso šalims, taip pat liudytojams ir kitiems dalyviams susižinoti elektroninėmis priemonėmis. Be to, atitinkamais atvejais turėtų būti išplėstas vaizdo konferencijų, telekonferencijų ar kitų tinkamų tolimojo ryšio priemonių, skirtų žodiniam bylų nagrinėjimui, naudojimas, kad nebeliktų poreikio vykti į teismą siekiant dalyvauti teisiniuose procesuose, ypač tarpvalstybinėse bylose¹³³. Sutinkamai su šiuo numatytu ateities planu, Europos e. teisingumo portale planuojama pateikti šias papildomas priemones, susijusias su vaizdo konferencijos naudojimu: nuorodos į ES ir valstybių narių teisės aktus; informacija apie

---

¹³²2014–2018 m. Europos e. teisingumo daugiamečių veiksmų planas. *OL*, 2014, Nr. C 182.

¹³³*Ibid.*

visus valstybių narių teismus, turinčius priemones vaizdo konferencijoms rengti; praktinės vaizdo konferencijų organizavimo priemonės (pvz. išankstinio užsakymo sistema); geriausios praktikos pavyzdžiai; informacija apie internetinio mokymo modulius; nuoroda į vertėjų žodžių duomenų bazes¹³⁴. Pažymėtina, jog vaizdo konferencijų naudojimas valstybėse narėse ypatingai skatinamas, siekiant absoliučiai perkelti tarpvalstybinių bylų nagrinėjimą į elektroninę erdvę ir suteikiant į teismą besikreipiantiems asmenims patogesnę bylos nagrinėjimą iš jiems patogios vietos. Lietuva taip pat turėtų didesne apimtimi nei šiandien tarpvalstybinių civilinių bylų nagrinėjimo atvejais naudoti video konferencijas, nes šiuo metu vis tik aktyviausiai jos naudojamos administracinėse bylose, o civilinėse bylose tai daryti vis dar vengiama.

Europos lygmeniu taip pat yra organizuojamas itin inovatyvus projektas¹³⁵: visų valstybių narių bankroto registrų tarpusavio sujungimas ateityje iš dalies pakeitus Bankroto reglamentą¹³⁶. Šio projekto įvykdymas numatytas 2017-2018 metais. Manytina, jog apjungus elektronines bankroto registrų duombazes bus žymia apimimi palengvintas valstybių narių susižinojimas tarpvalstybinėse civilinėse bankroto bylose.

Plane taip pat numatyta laikotarpyje nuo 2014 m. iki 2018 m. įdiegti ir išplėtoti Europos teismų praktikos identifikatorių (ECLI). Stiprinant nacionalinių teismų vaidmenį taikant ES teisę ir užtikrinant jos vykdymą, tampa vis svarbiau greitai susirasti kitų valstybių narių teismų sprendimus. Šių sprendimų paieška ir citavimas labai pasunkėja dėl skirtingų nacionalinės teismų praktikos identifikavimo sistemų, citavimo taisyklių ir sprendimą apibūdinančių techninių rodiklių. Kad šie skirtumai būtų panaikinti ir būtų paprasčiau susirasti bei cituoti nacionalinių, užsienio ir Europos teismų praktiką, Europos Sąjungos Taryba pasiūlė valstybėms narėms ir ES institucijoms įdiegti Europos teismų praktikos identifikatorių (ECLI) ir nustatyti būtinuosius teismų praktikos dokumentų metaduomenis¹³⁷. Kai kuriose valstybėse ECLI jau yra įdiegtas ir taikomas. Lietuvoje nacionalinis ECLI koordinatorius yra Nacionalinė teismų administracija, tačiau ECLI Lietuvoje dar nėra įdiegtas. Manytina, jog iki Plane nurodytos datos (t. y. 2018 m.) Lietuvoje taip pat bus taikoma ir ši Europos Sąjungos inicijuota elektroninė priemonė, kuri galimai palengvintų procesinių dokumentų rengimą civilinėse bylose dėl itin paprasto teismų praktikos citavimo modelio. Sutinkamai su teise kreiptis į teismą ir neteisminėmis

¹³⁴JANIKŪNAITĖ, G. 2015-11-20 seminaras – diskusija. Tarptautinių nuotolinių teismo posėdžių organizavimo ypatumai: teisinis regamentavimas ir procedūros. Naudingi patarimai teismams.

¹³⁵2014–2018 m. Europos e. teisingumo daugiametis veiksmų planas. *OL*, 2014, Nr. C 182.

¹³⁶2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000. *OL*, L 160, 30/06/2000 p. 0001 - 0018.

¹³⁷Europos teismų praktikos identifikatorius (ECLI). European e-justice. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-15]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_european_case_law_identifier_ecli-175-lt.do>.

procedūromis esant tarpvalstybinėms situacijoms, ES Plane¹³⁸ taip pat išskiriami ir tokie prioritetiniai veiksmai kaip: unikalus subjektų teisminėje srityje identifikavimas; tarnybinės sąsajos, kuriomis naudojantis nacionalinėmis ir europinėmis priemonėmis galima atlikti automatinę paiešką teismų duomenų bazėje (Plano 24 punktą). Taip pat prioritetu laikomi dinaminių formų (EPO, ieškiniai dėl nedidelių sumų ir įrodymų rinkimas) kūrimas ir elektroninis ginčų sprendimas (EGS), dokumentų elektroninis įteikimas bei techninių sprendimų, skirtų elektroniniam keitimuisi Europos arešto orderiu tarp valstybių narių institucijų, plėtojimas. Be paminėto taip pat siekiama užtikrinti automatinį vertimą įvairiausiose su civilinės teisės santykiais susijusiose srityse, pavyzdžiui, nacionalinių registrų gaunamos nestructūrinės duomenų informacijos srityje. Vienas iš planuojamų įvykdyti inovatyvių sprendimų taip pat yra elektroninė apostilės programa, kuri iš tiesų palengvintų užsienio valstybėse išduotų dokumentų pateikimą nacionalinėse institucijose, pavyzdžiui, VĮ Registrų centre, teismuose. Manytina, jog ši procedūra galėtų užtikrinti operatyvesnę civiliniuose santykiuose atliekamų veiksmų vykdymą.

Iš to, kas aptarta galima teigti, jog ES yra plačiai numačiusi civilinio proceso elektronizavimo perspektyvas, kurias turėtų įgyvendinti kiekviena valstybė narė. Manytina, jog ypatingas ES dėmesys skiriamas vaizdo ir telekonferencijų naudojimui bei proceso šalių susižinojimui elektroninėmis priemonėmis civiliniame procese. Taigi, atsižvelgiant į Europos Sąjungos aktyvios politikos šioje srityje vykdymą, toliau darbe bus aptariama konkrečiai Lietuvos tolesnis potencialas modernizuoti civilinį procesą.

4.2. Naudojamų elektroninių sistemų tobulinimo galimybės ir naujų technologijų kūrimo potencialas Lietuvos civiliniame procese

Nacionalinė teismų administracija, atsakinga už informacinių technologijų panaudojimo teismuose plėtojimą ir teismų darbo sąlygų gerinimą Lietuvoje, šiuo metu nėra pateikusi konkretaus viešai prieinamo numatyto civilinio proceso ar apskritai teismų modernizavimo diegiant naujas ar atnaujinant egzistuojančias informacines technologijas plano. Nacionalinės administracijos 2016-2018-ųjų metų strateginiame veiklos plane¹³⁹ bendrais bruožais nurodyta, jog prioritetiškai bus siekiama didinti teismo proceso skaidrumą ir operatyvumą diegiant technologijas, užtikrinant nepertraukiamą Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO veikimą. Numatytas konkretus strateginis tikslas: plėtoti informacinių technologijų panaudojimą teismuose, kuris turėtų pasireikšti teismų

---

¹³⁸ 2014–2018 m. Europos e. teisingumo daugiametis veiksmų planas. *OL*, 2014, Nr. C 182.

¹³⁹ Nacionalinė teismų administracija. 2016-2018-ųjų metų strateginis veiklos planas. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/nacionaline-teismu-administracija/veikla/plana-vimo-dokumentai/133>>.

informacinės sistemos aptarnavimo srityje ir vaizdo perdavimo, įrašymo ir saugojimo sistemos sukūrimo ir įdiegimo teismuose būdu. Atsižvelgiant į tai, jog Nacionalinė teismų administracija nėra konkrečiai išskyrusi ateityje numatytų veiksmų, nėra galimybių tiksliai žinoti, kas šioje srityje yra planuojama. Dėl šios priežasties toliau autorės bus analizuojamos tik preliminarios ir artimoje ateityje galimai vykdytinos ar tos, kurios, autorės nuomone, turėtų būti vykdomos, iniciatyvos civilinio proceso automatizavimo veikloje. Taip pat bus aptariamos ir tokios ateities perspektyvos, kurios aiškiai matomos iš neseniai priimtų teisės aktų ar įstatymų leidėjui pateiktų iniciatyvų.

Pažymėtina, jog Teisėjų taryba šių metų sausio 22 d. nutarimu dėl Teisėjų tarybos 2014 m. lapkričio 28 d. nutarimo „Dėl Vaizdo konferencijų įrangos naudojimo teismo proceso metu tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo¹⁴⁰ įtvirtino, jog vaizdo konferencijos būdu apklausiamas asmuo įrodymus teismui gali pateikti paštu, faksu, per e.teismas.lt, per prašomosios institucijos atstovą, dalyvaujantį apklausoje vaizdo konferencijos būdu, ar kitais teisės aktuose numatytais būdais. Pažymėtina, jog toks įrodymų teikimo reglamentavimas įtvirtina galimybes vaizdo konferencijos metu teismui pateikti įrodymus kaip tai būtų daroma nagrinėjamos bylos žodiniame posėdyje teismo salėje tiesiog teisėjui paduodant norimą dokumentą. Tačiau, autorės nuomone, minėtame Teisėjų tarybos nutarime įtvirtintas įrodymų pateikimo būdas turėtų būti tik laikina pereinamoji priemonė ir vietoj to turėtų būti sukurta tokia vaizdo konferencijų sistema, kurioje būtų įdiegta atitinkama funkcija vykdomos vaizdo konferencijos metu iš karto pateikti elektroninius dokumentus. Manoma, jog yra būtina sukurti kompiuterinę programą galimai panašią į e.teismas.lt, tačiau aptarnaujančią tik vaizdo konferencijų būdu rengiamus bylų nagrinėjimus. Įdiegus tokią programą, įrodymus teikiantis asmuo privalėtų juos turėti elektroniniame formate ir nesunkiai keliais kompiuterio klaviatūros klavišų paspaudimais pateikti dokumentą teismui. Toks sistemos patobulinimas leistų kokybiškiau, be to, tiek teismo personalui, tiek nuotoliniame posėdyje dalyvaujančiam asmeniui patogesniu būdu atlikti įprastus civilinio proceso veiksmus. Teisėjas nagrinėjantis bylą galėtų nedelsiant peržiūrėti pateiktus elektroninius dokumentus ir išspręsti jų priėmimo klausimą šio veiksmo neatidedant vėlesniam laikui.

Taip pat nuo 2017 m. įsigaliojanti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) redakcija¹⁴¹ užtikrina teismo ir civilinės metrikacijos įstaigos susižinojimą

---

¹⁴⁰Teisėjų tarybos 2016 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 13P-14-(7.1.2) „Dėl Teisėjų tarybos 2014 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 13P-156-(7.1.2) „Dėl vaizdo konferencijų įrangos naudojimo teismo proceso metu tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“. TAR, 2016-01-26, Nr. 2016-01579.

¹⁴¹Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 385, 390, 392, 399, 444, 448, 453, 461, 487, 514, 516 ir 541 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2113. TAR, 2015-12-14, Nr. 2015-19700.

elektroninių ryšių priemonėmis. Pavyzdžiui, CPK 487 straipsnio 5 dalis keičiama ją išdėstant taip: „Teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną po teismo sprendimo įvaikinti įsiteisėjimo dienos privalo šį sprendimą elektroninių ryšių priemonėmis išsiųsti vaiko gimimą įregistravusiai civilinės metrikacijos įstaigai, kad ši Lietuvos Respublikos civilinės būklės aktų registravimo įstatymo nustatyta tvarka įregistruotų įvaikinimą“. Šiuo metu vis dar galiojančioje redakcijoje yra įtvirtinta, jog įsiteisėjęs teismo sprendimas tiesiog išsiunčiamas civilinės metrikacijos įstaigai, nenurodant, jog tai turi būti atlikta elektroninių ryšių priemonėmis. Panašūs pakeitimai atlikti ir kituose CPK straipsniuose, kuriuose įtvirtinta teismo sprendimų civilinės metrikacijos įstaigai persiuntimo procedūra. Taigi, tokiu būdu artimoje ateityje teismai su civilinės metrikacijos įstaiga privalės komunikuoti jau vien tik elektroninių ryšių priemonėmis. Manytina, jog tokia pati komunikacija siekiant civilinio proceso efektyvumo netrukus bus užtikrinta tarp teismo ir absoliučiai visų kitų valstybės institucijų. Elektroninėmis priemonėmis pagrįstas valstybinių institucijų komunikavimas neabejotinai pagreitins civilinio proceso eigą.

Nors įstatymu kol kas nėra įtvirtinta nuostata, jog civilinės bylos gali būti inicijuojamos vien tik elektronine forma, tačiau tikėtina, jog netrukus popierinio ieškinio formato tiesiog neliks. Yra siekiama, jog visuomenė kuo greičiau prisitaikytų prie elektroninių ryšių technologijų ir pajustų jų teikiamą naudą civiliniame procese. Atitinkamai, patys proceso dalyviai, nors imperatyviai ir neįpareigojami, bylas inicijuos naudodamiesi elektroninėmis paslaugomis. Toks perėjimas prie absoliučiai elektroninio bylų vedimo yra labai artimoje civilinio proceso automatizavimo perspektyvoje ir šiuo metu nėra pastebimų itin didelių problemų, galinčių trukdyti tokios ateities vizijų įgyvendinimui. Žinoma, Lietuvoje neegzistuoja šimtaprocentinis kompiuterinis raštingumas, tačiau dauguma į teismą besikreipiančių asmenų vis tik jau dabar naudojami elektroninėmis bylos inicijavimo platformomis, todėl manoma, jog gana nedidelis procentas popierines bylas inicijuojančių asmenų negalėtų būti absoliučiai elektronizuoto civilinių bylų vedimo neįgyvendinimo priežastimi. Kita vertus, teismas gali pats elektronizuoti popieriniame formate pateikiamus dokumentus. Be kita ko, civilinio proceso elektronizavimo planuose tikėtina bus įgyvendintas persiunčiamų civilinių bylų automatinis elektronizavimas. Tai yra, šiuo metu pirmojoje instancijoje užvesta popierinė byla, nesvarbu, jog apeliacinis skundas yra pateikiamas per EPP, yra neelektronizuojama ir paliekama nagrinėti popierinės bylos formate. Tokia situacija, manoma, greitai turėtų pasikeisti ir teismai privalės pirmos instancijos teisme nagrinėtas popierines bylas skaitmeninti ir tokiu būdu sukurti galimybę apeliacinėje instancijoje civilinę bylą jau vesti elektroniniame bylos formate.

Kalbant apie automatizuotą ne tik civilinių bylų inicijavimą, bet ir jų nagrinėjimą, pirmasis žingsnis turėtų būti absoliutus teismo įsakymų elektronizavimas. Kaip jau minėta anksčiau šiame darbe, šiuo metu teismo įsakymų išdavimas yra automatizuotas tik tiek, kiek tai susiję su pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo pateikimu teismui, vienoda pareiškimo forma bei išduoto teismo įsakymo pateikimu. Tačiau bylos nagrinėjimo procedūra nėra automatizuota ir pareiškimo priėmimo bei teismo įsakymo išdavimo klausimas yra sprendžiamas teisėjo. Pažymėtina, jog pareiškimą dėl teismo įsakymo išdavimo atsisakoma priimti esant konkrečioms CPK¹⁴² nustatytoms aplinkybėms, t. y. jeigu yra CPK 137 str. 2 d. nurodytos aplinkybės, jeigu pareiškimas neatitinka CPK 431 str. 1 ir 2 d. numatytų leisinumo reikalavimų arba jeigu pareiškimas yra aiškiai nepagrįstas (CPK 435 str. 2 d.). Taip pat atkreipiamas dėmesys, jog sprendžiamas pareiškimo priėmimo ir teismo įsakymo išdavimo klausimus teismas netikrina kreditoriaus reikalavimo pagrįstumo (CPK 435 str. 3 d.). Būtent dėl šių procedūrinių niuansų bylos dėl teismo įsakymo išdavimo neabejotinai turėtų būti nagrinėjamos be žmogiškojo faktoriaus įsikišimo ir visus civilinio proceso veiksmus šioje dalyje galėtų atlikti speciali kompiuterinė programa. Manytina, jog tiek žvelgiant norminiu aspektu CPK kelių metų bėgyje turėtų būti įtvirtintos atitinkamos normos, leidžiančios visa apimtimi automatizuoti teismo įsakymų išdavimo procedūrą, tiek technologiniu aspektu bus sukurtos atitinkamos kompiuterinės programos, galinčios patikrinti pareiškimo dėl teismo įsakymo išdavimo atitikimą nustatytoms sąlygoms ir išnagrinėti tokią bylą be teisėjo atliekamų veiksmų.

Pažymėtina, jog civilinio proceso elektronizuotos sistemos turi būti ne tik kokybiškos ir funkcionalios technologijos prasme, tačiau ir palankios vartotojui (angl. *user-friendly*). Jos turi pritraukti vartotoją ir skatinti jį naudotis teikiama elektronine paslauga. Tik tokiu būdu elektroninių paslaugų diegimas civiliniame procese gali pasiteisinti. Taigi, tobulinant jau įdiegtas ir kuriant naujas informacines technologijas privalu atkreipti dėmesį į jų projektavimą, dizainą, patogumą išoriniam vartotojui ir teismo personalui. Moderniosios technologijos civiliniame procese tikslas yra sukurti aiškumą ir išvengti sudėtingumo, ypač kontaktuojant su išoriniu vartotoju. Būtent dėl šios priežasties manytina, jog artimoje ateityje privalu atnaujinti e.teismas.lt sistemą. Visų pirma, privalu panaikinti dažnus sistemos veikimo sutrikimus, apie kuriuos kartais net nebūna pranešama išoriniam vartotojui. Taip pat išskiriama keletas vartotojo patogesniai EPP naudojimui svarbių sisteminių pakeitimų. Tai yra, patogesnis bylos paieškos sistemoje būdas, pateikiamų procesinių dokumentų platesnis pavadinimų pasirinkimas, neskaitmenizuotų dokumentų

---

¹⁴² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.

panaikinimas arba pranešimų pateikimas, kai šie yra skaitmenizuojami. Be to, siekiant sistemą padaryti itin patogią vartotojui, turėtų būti apsvarstomas elektroninio kalendoriaus įdiegimas sistemoje bei saugesnės prieigos nei tik vartotojo vardas ir slaptažodis įgyvendinimas. Ne tik EPP, bet ir LITEKO sistemos atnaujinimai būtini siekiant operatyvesnio civilinio proceso. Nacionalinė teismų administracija užsimena apie LITEKO 2 projekto kūrimą¹⁴³, kuris tikimasi pateisins iškeltus teismo personalo lūkesčius ir bus sukurta sistema, lengvinanti, bet ne apsunkinanti, teismo personalo kasdieninį darbą.

Taigi, išanalizavus konkrečias Lietuvos civiliniame procese naudojamų elektroninių sistemų tobulinimo galimybes ir naujų technologijų kūrimo potencialą bei įvertinus tiek egzistuojančią, tiek ateityje numatomą įstatyminę bazę, pasakytina, jog tikėtina, kad netrukus tai taps realiai veikiančiu civilinio proceso mechanizmu. Lygiagrečiai diegiamoms ir planuojamoms diegti informacinėms technologijoms civiliniame procese taip pat privalu žvelgti ir į kur kas modernesnes ir inovatyvesnes ilgesnėje ateities perspektyvoje numatomas civilinio proceso automatizavimo galimybes. Šiuo tikslu autorė toliau analizuos civiliniame procese galimą dirbtinio intelekto pagrindu veikiančių technologijų pritaikymą, kas manytina yra tolesnė civilinio proceso ateitis.

4.3. Dirbtinio intelekto samprata ir jo pagrindu veikiančių sistemų pritaikomumo galimybės civiliniame procese

Dirbtinis intelektas (toliau – DI) apibrėžiamas kaip informacinių technologijų mokslo šaka, apimanti intelektualių (žmogaus protinėms galioms prilyginamų) kompiuterinių programų kūrimą¹⁴⁴. Technologija plėtojama suteikiant kompiuteriams galią elgtis taip, jog atrodytų, kad tai yra racionalus organizmas, toks kaip žmogus¹⁴⁵. Dirbtinio intelekto pagrindu veikianči programa imituoja žmogaus mąstymą ir veiksmus, todėl gali dalinai arba kai kuriuose procesuose visiškai pakeisti žmogų, t. y. iš atitinkamų veiksmų atlikimo dirbtinio intelekto pagrindu veikiančios programos eliminuoja žmogiškąjį faktorių. Pažymėtina, jog dirbtinis intelektas naudoja dedukcinį, atvejų analizės samprotavimą (angl. *case-based*) arba mišrų metodą¹⁴⁶. Pavyzdžiui, atvejų analizės samprotavimo metodas yra toks problemos sprendimo būdas, kuris vietoj to, jog būtų kliaujamasi išimtinai bendra informacija problemos srityje ar vedamas atitinkamas sąryšis tarp problemos ir išvadų,

¹⁴³JACINEVIČIENĖ – BALTADUONĖ, S. *Kur saugomi milijonai teismo bylų?* Teismai.lt, 2015 gruodis, Nr. 4, p. 20.

¹⁴⁴McCARTHY, J. *What is artificial intelligence?* Stanford University, 2007, p. 1. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-23]. Prieiga per internetą: <<http://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai/whatisai.html>>.

¹⁴⁵RAYNOR, W. *The international dictionary of artificial intelligence*. The Glenlake Publishing Company, Chicago, 1999, p. 13.

¹⁴⁶THOMPSON, D. *Creating New Pathways to Justice Using Simple Artificial Intelligence and Online Dispute Resolution*. International Journal of Online Dispute Resolution, Vol. 1(2), 2015, p. 11.

naudoja specifines patirtimi įgytas žinias. Tokiu būdu nauja problema yra išsprendžiama randant panašų praeityje buvusį atvejį¹⁴⁷. Tuo tarpu dedukcinio samprotavimo metu galutinė išvada yra pagrįsta tikėtinų prielaidų analize. Atsižvelgiant į dirbtinio intelekto naudojamus metodus, yra kuriamos atitinkamo pobūdžio sistemos, kurių dažniausiai pasitaikančios funkcijos yra tam tikros problemos diagnozė, veiksmų planavimas bei rekomendacijų pateikimas¹⁴⁸. Dirbtinis intelektas taip pat apima automatizuoto žmogiškojo intelekto tyrimus: pirma, praktinius tyrimus, kurie skirti kompiuterinių programų, atliekančių užduotis, reikalaujančias žmogaus proto galių, kūrimui, antra, fundamentalius tyrimus, kurių metu nustatoma, kaip išreikšti žinias kompiuteriui suprantama forma¹⁴⁹. Iš to, kas paminėta, matyti, jog žmogaus turimoms žinioms (angl. *human knowledge*) skiriamas itin didelis dėmesys ir yra siekiama atrasti būdą, kaip kodifikuoti žmogaus intelektinius gabumus ir jo sukauptą patirtį. Kaip yra pateikiama specialistų, intelektualus elgesys yra sąlygotas žinių: žmogaus sprendimai, ką daryti, yra intuityviai nulemiami to, ką tas konkretus žmogus žino apie pasaulį¹⁵⁰. Taigi, sąmoningi sprendimai yra priimami naudojant turimas žinias, todėl žinių perkėlimas į technologinę sistemą leidžia dirbtinio intelekto pagrindu veikiančioms sistemoms atlikti savo pagrindinę funkciją – spręsti. Šiuo atžvilgiu programinei įrangai priimant sprendimus žmogaus įsikišimas tampa nebereikalingas. Mokslinėje doktrinoje yra išskiriama nemažai tokiu metodu veikiančių dirbtinio intelekto sistemų teigiamų požymių, pavyzdžiui, padidėjusi gamyba ir netiesiogiai sumažėjusios išlaidos gamybos sektoriuje, sumažinta klaidų galimybė ir padidintas efektyvumas, žmogaus pakeičiamumas darbe pavojingomis sąlygomis ir pan.¹⁵¹ Tuo tarpu dėl savo plataus pritaikomumo dirbtinio intelekto sistemos naudojamos įvairiuose socialiniuose sektoriuose, tokiuose kaip verslas, inžinerija, chemija, gynyba, švietimas, medicina ir teisė.

Didžiosios Britanijos universiteto Westminster profesorė Lisa Webley, kalbėdama tema apie teisingumo prieinamumo ateities perspektyvas pranešime *Future for Access to*

---

¹⁴⁷AAMODT, A. PLAZA, E. *Case-Based Reasoning: Foundational Issues, Methodological Variations, and System Approaches*. AI Communications. IOS Press, Vol. 7: 1, 1994, p. 39.

¹⁴⁸ENGELMORE, R. S. FEIGENBAUM, E. *Knowledge-Based Systems in Japan*. Loyola College, Maryland, JTEC, 1993. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.wtec.org/loyola/kb/toc.htm>>.

¹⁴⁹LODER, A. R. ZELEZNIKOW, J. *Developing an Online Dispute Resolution Environment: Dialogue Tools and Negotiation Systems in a Three Step Mode*. The Harvard Negotiation Law Review (2005) 10, p. 287-338. Iš: Loder, A. R. Zeleznikow, J. *Artificial Intelligence and Online Dispute Resolution*, p. 73. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-24]. Prieiga per internetą: <http://www.mediate.com/pdf/lodder_zeleznikow.pdf>.

¹⁵⁰BRACHMAN, R. J. LEVESQUE, H. J. *Knowledge Representation and Reasoning*. Elsevier Ltd, 2004, p. 1.

¹⁵¹ČERKA, P. GRIGIENĖ, J. SIRBIKYTĖ, G. *Liability for damages caused by artificial intelligence*. Elsevier Ltd. Computer Law and Security Review 31 (2015), p. 377.

*Justice*¹⁵², palygino dirbtinio intelekto pagrindu veikiančių programų medicinoje ir teisėje pritaikymą. Profesorė įvardijo pagrindines ligos diagnozavimo struktūros dalis, kurios pritaikomos diegiant dirbtinio intelekto programas diagnozės nustatymo procese, t. y.: 1) ligos diagnozavimas pagal simptomus; 2) sprendimo priėmimas; 3) vaistų paskyrimas (angl. *prescribing*); 4) gydymo planas (angl. *treatment plan*). Visi šie etapai beveik identiška sutampa su teisėje vykdomu sprendimų priėmimu. Taigi, kyla retorinis klausimas: jeigu itin atsakingoje profesinėje srityje, kokia yra medicina, dirbtinis intelektas gali ir jau šiuo metu yra plačiai naudojamas, kodėl tai negali būti padaryta ir teisėje. Laikantis diagnozės struktūros analogijos, dirbtinio intelekto pagrindu kuriamos sistemos, akivaizdu, gali būti pritaikomos teisingumo sektoriuje.

Dirbtinio intelekto sąvoka pirmą kartą paminėta prieš kiek daugiau nei pusė amžiaus, tačiau teisės srityje ilgą laiką buvo absoliučiai neigiamas tokio instituto egzistavimas. Oksfordo universiteto profesorius Ričardas Susskindas (angl. *Richard Susskind*), savo pranešime¹⁵³ apie dirbtinio intelekto ir teisės ateitį *Future of Artificial Intelligence and Law*, išskyrė keturis reformų teisės srityje pripažinimo etapus, kuriuose atskleidžiamos teisės profesionalų nuomonės apie dirbtinį intelektą ir teisės sistemą skirtingais laikotarpiais. Pirmasis etapas buvo 1980 m., kuomet teisės specialistai, išgirdę apie teisės ir dirbtinio intelekto ryšį, atsiliepė, jog tai yra „bevertė nesąmonė“; 1999 m. buvo teigiama, jog „tai įdomus, tačiau klaidingas požiūris“; trečiajame etape 2000 m. dominavo nuomonė, jog tokios permainos yra „teisingos, tačiau ganėtinai nevarbios“; ir galiausiai ketvirtajame etape, t. y. šiuo modernių technologijų laikotarpiu, daugelis teisės profesionalų, kalbėdami apie galimą teisės ir dirbtinio intelekto sąveiką, tikina: „aš juk visada taip sakiau“. Ši profesoriaus Ričardo Susskindo iliustruota situacija, parodo, kiek ilgai truko apskritai technologinių reformų ir dirbtinio intelekto (kaip vieno iš jų) pripažinimo laikotarpis būtent teisės srityje. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, jog tokių sistemų pritaikymui teisėje prireiks dar didesnio laiko tarpo. Tačiau šiuo metu galiausiai pripažinus, jog DI pagrindu veikiančios programos vis tik gali būti integruojamos į teisingumo sektorių ir netgi yra reikalingos, yra būtina analizuoti dirbtinio intelekto panaudojimo teisėje, tame tarpe ir civiliniame procese, paskirtį, konkrečias galimybes ir būdus tam, jog ateities perspektyvos taptų aiškesnės. Dirbtinis intelektas nebėra itin tolima ar apskritai neįgyvendinama ateitis pasaulinėje teisės arenoje. Tai itin plačiai analizuojama tema teisės profesionalų tarpe, todėl laikytina, jog bent trumpas struktūrizuotas aptarimas yra itin

---

¹⁵²WEBLWY, L. *Future for Access to Justice*. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-24]. Prieiga per internetą: <<https://vimeo.com/72693746>>.

¹⁵³SUSSKIND, R. *Future of Artificial Intelligence and Law* pranešimas. [Interaktyvus. Žiūrėta: 2016-02-24]. Prieiga per internetą: <<https://vimeo.com/89806445>>.

naudingas kalbant apie galimas ateities iniciatyvas teisingumo srityje, tuo labiau, civiliniame procese.

Visų pirma, pažymėtina, jog DI sistemų integravimo civiliniame procese idėja labiau siekiama iš pagrindų transformuoti ir pakeisti tradicinį teismo procesą nei tik papildyti jį jau tapusiomis gana įprastomis technologijomis¹⁵⁴, tokiomis kaip elektroninių dokumentų teismams pateikimas, elektroninių duombazių naudojimas ar pan. Dirbtinio intelekto integravimas į civilinį procesą tai galimai teismo personalo pakeitimas informacinėmis ir elektroninių ryšių technologijomis, kurios sugeba priimti sprendimus analogiškus žmogaus daromiems sprendimams. Taigi, tai yra perėjimas į aukštesnį civilinio proceso ir apskritai teisingumo sektoriaus automatizavimo lygmenį, kuris pagrįstai manytina netruks tapti realybe.

Pažymėtina, jog DI programų pritaikomumas yra itin platus, todėl kuriamos labai įvairaus spektro technologijos. Tai yra: kompiuteriniai žaidimai, kuriuose žaidžiančiojo oponentas yra kompiuterinė programa; ekspertinės sistemos (angl. *expert systems*), gebančios priimti sprendimus realiose situacijose (tarkim, ligų diagnozavimas pagal simptomus); bei, pavyzdžiui, natūralios kalbos apdorojimo sistemos (angl. *natural language proceedings*)¹⁵⁵. Taip pat išskiriamos ir tokios dirbtinio intelekto kryptys kaip jausmų simuliacija (angl. *simulation of senses*); neuroniniai tinklai (angl. *neural networks*); mechaninis mokymasis (angl. *machine learning*); bei robotika (angl. *robotics*)¹⁵⁶. Atsižvelgiant į kiekvienos iš paminėtų DI sričių veikimo principus, autorės vertinimu, teisės srityje labiausiai pritaikomos DI programos yra šios: 1) ekspertinės sistemos (angl. *expert systems*); 2) neuroniniai tinklai (angl. *neural networks*); bei 3) natūralios kalbos apdorojimas (angl. *natural language proceedings*). Toliau bus pasisakoma apie kiekvieną iš paminėtų DI sistemų.

Ekspertinės sistemos (angl. *expert systems*) – tai specializuotos sistemos, imituojančios tam tikros srities specialistų protinius gabumus¹⁵⁷. Būtent šių sistemų veikimo metodas atitinka jau minėtąjį atvejų analizės samprotavimą (angl. *case-based*

---

¹⁵⁴SUSSKIND, R. *The End of Lawyers?: Rethinking the Nature of Legal Services*. Oxford University Press, New York, 2008, p. 275. Iš: THOMPSON, D. *Creating New Pathways to Justice Using Simple Artificial Intelligence and Online Dispute Resolution*. International Journal of Online Dispute Resolution, Vol. 1(2), 2015, p. 7.

¹⁵⁵BEAL, V. *AI - artificial intelligence. s.l. s.a.* [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-24]. Prieiga per internetą: <http://www.webopedia.com/TERM/A/artificial_intelligence.html>.

¹⁵⁶ČERKA, P. GRIGIENĖ, J. SIRBIKYTĖ, G. *Liability for damages caused by artificial intelligence*. Elsevier Ltd. Computer Law and Security Review 31 (2015), p. 378.

¹⁵⁷SUSSKIND, R. *Expert Systems in Law: A Jurisprudential Approach to Artificial Intelligence and Legal Reasoning*. Modern Law Review, Vol. 49, 2, 1986, p. 184-194. Iš: THOMPSON, D. *Creating New Pathways to Justice Using Simple Artificial Intelligence and Online Dispute Resolution*. International Journal of Online Dispute Resolution, Vol. 1(2), 2015, p. 13.

reasoning) ar žiniomis pagrįstą metodą (angl. *knowledge based method*). Ekspertinių sistemų kūrėjai perima reikalingų žinių bazę iš atitinkamos srities specialistų ir, vadovaujantis šiomis žiniomis, suprogramuoja sistemą, atkartojančią žmogiškojo eksperto metodologiją. Tokiu pagrindu veikiančiose sistemose užkoduojama ne tik pagrindinė metodologinė medžiaga, bet taip pat ir specialisto per praktiką įgytos specifinės žinios, įskaitant įvairiausias gudrybes (angl. *tricks*), veikimo palengvinimus (angl. *shortcuts*) bei specialius kūrybinius metodus, t. y. euristiką¹⁵⁸. Ekspertinės sistemos, turėdamos žinių bazę, atkartoja žmogaus eksperto gebėjimą priimti sprendimus, jos gali lygiai taip pat kaip bet kuris teisininkas, turintis tas žinias, spręsti įvairaus pobūdžio kompleksines problemas¹⁵⁹. Būtent dėl tokio specifinio gebėjimo apimti žinių bazes ekspertinės sistemos skiriasi nuo kitų kompiuterinių programų, kurios uždavinius sprendžia išvesdamos logines sąsajas, bet nenaudodamos sukauptos patirties platformų. Atitinkamai, įtraukiant žinių bazę į programos veikimo specifiką, dingsta klaidos galimybė, dėl to, jog sistema apima visas atitinkamai samprotaujančio *homo sapiens* intelektualias savybes. Pats sistemos veikimo principas be žinių bazių taip yra susijęs ir su vartotoju. Tai yra, ekspertinė sistema vartotojo įvestis paverčia kompiuteriui suprantama kalba, analogiškai sistemos išvestys vartotojui pateikiamos nebe koduotėmis, bet jam suprantamu būdu¹⁶⁰. Taigi, ekspertinė sistema iššifravusi į ją besikreipiančio asmens klausimą, žmogui suprantama kalba pateikia atsakymą. Iš to, kas pasakyta, matyti, jog ekspertinės sistemos veikia panašiu principu, kuriuo yra grindžiamas ir civilinio proceso veikimas. Tai yra, ekspertinė sistema kaip, pavyzdžiui, teisėjas, vadovaujantis savo turimomis žiniomis ir reikalinga, apdorota įstatymine baze bei teismų praktikos išaiškinimais, padarytų išvadų pasekoje geba priimti objektyvų sprendimą. Be kita ko, laikytina, jog ekspertinių sistemų integravimas į civilinį procesą yra itin naudinga iniciatyva, nes: 1) suteikia aukštą veikimo kokybę; 2) taupo laiką; 3) užtikrina patikimumą; 4) mažina išlaidas; 5) garantuoja ilgaamžiškumą; 6) suteikia galimybę sistemiškai atlikti kelis skirtingus tyrimus darant bendras išvadas; 7) pateikia nuoseklų sprendimo priėmimo paaiškinimą; bei 8) priima objektyvų, bet ne emociškai

---

¹⁵⁸LUGER, G. F. CHAKRABARTI, C. *Knowledge-Based Probabilistic Reasoning From Expert Systems to Graphical Models*. University of New Mexico Technical Report, TR-CS-2009-10, 2009, p. 1

¹⁵⁹VANKATESWARLU, M. Sushant Lokhanday. *Building A Legal Expert System For Legal Reasoning In Specific Domain-Survey*. International Journal of Computer Science & Information Technology (IJCSIT) Vol 4, No 5, October 2012, p. 175.

¹⁶⁰MAHER, M. L., LONGINOS, P. *Development of an Expert System Shell for Engineering Design*. Carnegie Mellon University Technical Report. Department of Civil and Environmental Engineering, 1986, p. 9. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-24]. Prieiga per internetą: <<http://repository.cmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=cee>>.

nulemtą subjektyvų, sprendimą¹⁶¹. Kita vertus, egzistuoja nuomonė, jog ekspertinėse sistemose įgimtos ar išsiugdytos eksperto savybės atkartojamos tik iš dalies. Kadangi teisės normos kildinamos iš bendrųjų teisės principų, paprotinių, moralės normų, taip pat dėl kai kurių teisinių klausimų nesutaria ir teisės praktikai, teoretikai ar filosofai tinkamai tai aprašyti ekspertinėse sistemose reikalinga fundamentalių žinių bazė, o tokios žinių bazės sukūrimas itin sunkus uždavinys¹⁶². Tačiau manytina, jog susirūpinimas dėl technologinio nesugebėjimo sukurti duomenų bazę, atitinkančią žmogaus eksperto turimas kompleksines žinias, yra gana nepagrįstas. Šiame technologiniame amžiuje, medicinoje naudojamos ekspertinės sistemos apima kur kas didesnes žinių bazes ir geba tiksliai diagnozuoti ligas ar atlikti kitokio pobūdžio analizes taip pat itin kompleksinėje ir sudėtingoje finansų srityje. Dėl to manytina, jog teisės sektorius pernelyg išskiriamas kaip itin sudėtingo pobūdžio, tuo tarpu nuvertinant pasaulyje egzistuojančias technologines galimybes.

Atkreipiamas dėmesys, jog ekspertinės sistemos pasaulyje jau yra intensyviai kuriamos, ypač privačiame teisės sektoriuje. Dažna teisės paslaugas teikianti įmonė savo internetinėje svetainėje integruoja klientų konsultacijai skirtą ekspertinę sistemą, kuri geba pagal kliento apibūdintą situaciją pateikti pirminį galimo sprendimo modulį. Be kita ko, praktiniai pavyzdžiai rodo, jog ekspertinių sistemų diegimo potencialas civiliniame procese yra itin didelis, todėl beveik neabejojama, jog šios sistemos netrukus pakeis žmogų ir viešajame teisingumo sektoriuje bent jau atliekant itin paprastus civilinio proceso veiksmus. Pagrįstai tikėtina, jog tolimesnėje ateityje ir, greičiausiai, pirmiausia technologine prasme pažangesnėse valstybėse ekspertinės sistemos atliks ir sudėtingas funkcijas, tokias kaip įrodymų vertinimas, teismo nutarčių/sprendimų priėmimas.

Dirbtiniai neuroniniai tinklai (angl. *artificial neural networks*) – tai kompiuterinės programos, kurių veikimo principai yra analogiški žmogaus smegenų veikimo principams¹⁶³. Tiek neuroninių tinklų, tiek žmogaus smegenų veikimo pagrindas yra neuronų tarpusavio sąveika, kurie kaupia atitinkamą informaciją. Neuronai yra sujungti ištiesiniais komunikacijos kanalais (saitais) (angl. *links*), kuriais perduodama skaitinė informacija¹⁶⁴. Kiekvienas neuroninis tinklas turi įėjimus ir išėjimus. Įėjimuose neuroniniam tinklui perduodamos kintamųjų reikšmės iš išorės. Išėjimuose formuojama

---

¹⁶¹VANKATESWARLU, M. Sushant Lokhanday. *Building A Legal Expert System For Legal Reasoning In Specific Domain-Survey*. International Journal of Computer Science & Information Technology (IJCSIT) Vol 4, No 5, October 2012, p. 175.

¹⁶²KALINAUSKAS, M. *Probleminiai ekspertinių sistemų panaudojimo teisės srityje aspektai*. Socialinės technologijos, 2011, 1(1), p. 85.

¹⁶³RAMLALL, Indranarain. *Artificial Intelligence: Neural Networks Simplified*. University of Technology, Mauritius, 2010, p. 1.

¹⁶⁴HOWE, D. *Artificial neural network*. *The free On-line dictionary of Computing*. s. l. s. a. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-26]. Prieiga per internetą: <<http://dictionary.reference.com/browse/artificial-neural-network>>.

prognozė, valdymo signalai ir pan. Be įėjimo ir išėjimo neuronų, dažnai egzistuoja ir tarpiniai (taip vadinami paslėpti) neuronai, atliekantys vidinį vaidmenį tinkle. Įėjimo, paslėpti ir išėjimo neuronai jungiami vieni su kitais¹⁶⁵ ir taip sudaro bendrą neuronų tinklą. Matyti, jog dirbtiniai neuroniniai tinklai kuriami žmogaus smegenų analogijos principu, tai yra žmogaus smegenų neuronų funkcinės reikšmės yra kopijuojamos kuriant dirbtinį neuroninį tinklą. Tokiu būdu yra sukuriamas mechanizmas, atkartojantis žmogaus smegenų funkcijas ir galimybes.

Plačiai paplitęs neuroninių tinklų naudojimas ir pripažintinas naudingumas gali būti paaiškinamas neuroninių tinklų gebėjimu mokytis pavyzdžių pagrindu ir tuomet apibendrinti gautus modelius, taikant juos jau nebe mokymosi erdvėje. Būtent toks veikimo būdas neuroninius tinklus daro ypatingai naudingais problemų, kurios nėra itin detalios suformuluotos, sprendimams priimti. Jie taip pat gali lengvai susidoroti su deformuota informacija, triukšmu ar nereikšmingais duomenimis¹⁶⁶. Taigi, neuroniniai tinklai sugeba modeliuoti atitinkamus duomenis, kaip tai sugeba daryti žmogaus smegenys, jie atmeta nereikalingus duomenis, atskiria nereikšmingą informaciją nuo reikšmingos, mokosi pavyzdžių pagrindu ir pateikia visapusiškas analizes, problemų sprendimų būdus. Civiliniam procesui tai itin naudingos funkcijos, nes visi šie etapai įrodymų tyrimo bei sprendimų priėmimo sudedamosios dalys.

Pažymėtina, jog šiandieniname technologijų amžiuje yra kuriami įvairiausi dirbtinių neuroninių tinklų metodai ir algoritmai, gebantys atpažinti, klasifikuoti, optimizuoti, įsiminti, apibendrinti ir pan.¹⁶⁷ Be išvardintų neuroninių tinklų funkcijų, jie taip pat yra taikomi ir klasterizavimui¹⁶⁸, funkcijų aproksimavimui, prognozavimui, medicininei diagnozei, finansinėms prognozėms, intelektinei paieškai, daugiamačiams duomenims vizualizuoti¹⁶⁹. Neuroninių tinklų modeliai padeda spręsti daug praktinių socialinės srities klausimų: prognozuoti akcijų kursą, numatyti bankrotus, reitinguoti klientus, valdyti investicijų portfelius, spręsti masinio aptarnavimo, logistinius, klasifikavimo ar optimizavimo uždavinius¹⁷⁰. Atitinkamai, neuroniniai tinklai taip pat naudojami ir teisėje. Kalbant apie dirbtinių neuroninių tinklų pritaikomumą civiliniame procese, galima būtų išskirti tai, jog neuroninių tinklų veikimo metodas geba išvesti įvairius tos pačios

---

¹⁶⁵MEDVEDEV, V. *Tiesioginio sklidimo neuroninių tinklų taikymo daugiamačiams duomenims vizualizuoti tyrimai*. Daktaro disertacija. Vilniaus Gedimino technikos universitetas Matematikos ir informatikos institutas. VGTU leidykla, Vilnius Technika, 2007, p. 41.

¹⁶⁶WUAGES, Artur Filipe Eward. BORBA, Jose Alonso. *Artificial Intelligence Systems applied to Accounting, Auditing and Finance*. Universidade Federal de Santa Catarina, Brazil, 2009, p. 3.

¹⁶⁷PLIKYNAS, D. BUDRIONIS, A. *Kompiuterinio intelekto ir daugiagauginių sistemų integralus taikymas socialiniams tyrimams: principai ir galimybės*. Pinigų studijos, 2010, p. 5.

¹⁶⁸Klasterizavimas - tai panašių objektų susikirstymas į tam tikras grupes (klases, klasterius).

¹⁶⁹Supra note 165.

¹⁷⁰Supra note 167.

problemos pateikimo būdus¹⁷¹, tai leidžia atlikti gilesnę analizę, sprendžiant kompleksinius teisinius ginčus. Kaip jau minėta, neuroniniai tinklai atskiria netinkamą informaciją nuo reikšmingos. Apmokytas neuroninis tinklas gali mąstyti analogiškai kaip teisininkas, analizuodamas pateiktą tam tikros srities informaciją ir pateikti ne tik sprendimo būdą, bet ir sąlyginę konsultaciją, aptariant „kas, jeigu“ situacijas. Civiliniame procese atliekami veiksmai sutinka su neuroninių tinklų funkcionalumu. Autorės nuomone, neuroniniai tinklai dėl aptarto veikimo principo civiliniame procese lengvai gali atlikti tokius veiksmus kaip įrodymų surinkimas, duomenų tinkamumo vertinimas (sąsajumo principo įgyvendinimas), faktinių aplinkybių atitikties teisės aktų reikalavimams vertinimas, tikėtumo taisyklės pritaikymas bei galiausiai teismo sprendimo ar nutarties priėmimas. Kaip jau minėta, neuroninių tinklų programos gali atlikti tam tikras prognozes, kurios galėtų palengvinti ir paspartinti teismo personalo ar, pavyzdžiui, advokatų, besirengiančių civiliniams ginčams, darbą. Teisėjai šių programų dėka galėtų pasinaudoti informacijos klasifikavimo funkcija ir taip išvengti nagrinėjamos bylos sudėtingumo. Taip pat manytina, jog neuroninių tinklų pagrindu veikiančios sistemos galėtų automatiškai priimti sprendimus vienaarūšėse, nesudėtingose piniginių reikalavimų bylose. Atsižvelgiant į aptartą, siekiant kuo didesnio civilinio proceso operatyvumo, ateities planuose reikėtų numatyti ir neuroninių tinklų diegimo civiliniame procese galimybes.

Natūralios kalbos apdorojimas (angl. *natural language proceedings*). Kaip buvo minėta pirmajame šio darbo skyriuje, natūralios kalbos apdorojimas jau yra plačiai naudojama technologija civilinio proceso modernizavimo plėtroje. Šiame skyriuje tik papildomai atkreipiamas dėmesys, jog natūralios kalbos apdorojimo sistemos veikia būtent dirbtinio intelekto pagrindu bei suteikia daug platesnes galimybes nei šiuo metu naudojamos, pavyzdžiui, paieškos funkcijos. Plečiant šio tipo dirbtinio intelekto sistemų naudojimą reikėtų atkreipti dėmesį, jog jų dėka galimas ir balso atpažinimas bei atsakymų į užduodamus klausimus pateikimas. Advokatų tarybos Informacinių technologijų komiteto pirmininkas advokatas Justinas Usonis užsiminė, jog Lietuvos advokatai galvoja apie galimybę įsigyti automatinę lietuvių kalbos žodžių pavertimo tekstu sistemą, kuri leistų „įkalbėti“ tekstą tiesiai į dokumentą nesinaudojant klaviatūra¹⁷². Toks požiūris akivaizdžiai rodo siekį pradėti naudoti ne tik jau gana įprastas natūralios kalbos apdorojimo sistemas, bet ir platesnio pobūdžio, kaip sakytinės kalbos pavertimas tekstu. Tikėtina, jog netolimoje ateityje civiliniame procese taip pat plačiau bus diegiamos ir natūralios kalbos

---

¹⁷¹BORGES, F. BORGES, R. BOURCIER, D. *Artificial Neural Networks and Legal Categorization*. Université de Paris II, 2003, p. 9.

¹⁷²POVLIUKOVIČIENĖ, M. *Teisėjas vakar ir šiandien: kaip informacinės technologijos keičia teismo darbą*. Teismai.lt, 2015gruodis, Nr. 4, p. 13.

apdoravimo pagrindu veikiančios sistemos, atskleidžiančios į užduodamus klausimus. Paminėtina, jog natūralios kalbos apdoravimas dažniausiai yra sudedamoji funkcionalesnių, pavyzdžiui, ekspertinių sistemų dalis.

Atkreipiant dėmesį į visų paminėtų DI pagrindu veikiančių sistemų inkorporavimo į civilinį procesą galimybes, verta pažymėti, jog ekspertinių sistemų ir neuroninių tinklų modeliai, kurie pritaikomi sprendimams priimti, tikėtina negalės pradėti veikti be preciziškai sureguliuotos įstatyminės bazės, kuri kartu ir neužkirstų kelio tolimesniems inovatyviams sprendimams. Taip pat privalu įvertinti šių programų atitiktį egzistuojantiems, pavyzdžiui, konkrečiai mūsų valstybės konstituciniams principams. Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹⁷³ 109 str. įtvirtinta, jog teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Tuo tarpu taip pat nurodoma, jog *teisėjai*, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Konstitucijos 110 str. numatyta, jog tais atvejais, kai yra pagrindo manyti, kad įstatymas ar kitas teisės aktas, kuris turėtų būti taikomas konkrečioje byloje, prieštarauja Konstitucijai, *teisėjas* sustabdo šios bylos nagrinėjimą ir kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas spręsti, ar šis įstatymas ar kitas teisinis akas atitinka Konstituciją. Taigi, šiose normose *expressis verbis* įtvirtintos būtent teisėjo pareigos, kurios turėtų būti perkeliamos kompiuterinėms programoms, kurios perimtų pagrindinę teisėjo funkciją priimti sprendimą nagrinėjamoje byloje. Atitinkamai, toks žingsnis neįmanomas be atitinkamo Konstitucinio Teismo išaiškinimo, kuriame teisėjo funkcijas vykdanči kompiuterinė programa būtų prilyginama teisėjui.

Tuo tarpu natūralios kalbos apdoravimo sistemos, manytina, gali veikti be didesnių sisteminių teisės aktų pakeitimų, nes nėra išvengiamų net menkiausių galimų nesutapimų su civilinio proceso ar konstituciniais principais. Žinoma, norminė bazė turėtų pasikeisti įtvirtindama atitinkamas natūralios kalbos apdoravimo technologijų suteikiamas galimybes, bet tai nebūtų susiję su pamatinių teisės normų ar principų keitimu. Tokios išvados daromos dėl natūralios kalbos apdoravimo sistemų nesudėtingų funkcijų atlikimo, t. y. normine prasme iš esmės niekas nekinta, jeigu teisėjas sprendimą nesurašo, bet jį, pavyzdžiui, balsu susako, o speciali programa tai paverčia tekstu.

Apibendrinant pasakytina, jog civilinio proceso modernizavimo perspektyvos neapsiriboja vien tik esamų technologijų tobulinimu ar paprastų kompiuterinių programų diegimu, bet taip pat apima tokias iniciatyvas, kaip dirbtinio intelekto programų diegimas. Tačiau tokių technologijų kaip ekspertinių sistemų ar neuroninių tinklų naudojimas civiliniame procese neabejotinai reikalauja ir revoliucinių teisės aktų pakeitimų.

---

¹⁷³Lietuvos Respublikos Konstitucija (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.

IŠVADOS

1. Siekiant visapusiško civilinio proceso operatyvumo bei jo pamatinių koncentracijos bei ekonomiškumo principų įgyvendinimo būtina kuo didesne apimtimi civiliniame procese naudoti informacines technologijas. Atliktu tyrimu įsitikinta, jog diegiant ir naudojant įvairiu funkcionalumu pasižyminčias informacines technologijas užtikrinamas operatyvus bylų nagrinėjimas, paprastesnis procedūrų atlikimas, teisėjų ir teismo personalo darbo krūvio mažinimas, greitesnė tiek teismų tarpusavio, tiek išorinė komunikacija bei lengvesnis teisingumo pasiekiamumas.

2. Nepaisant teigiamų Lietuvos civilinio proceso automatizavimo rezultatų, neišvengiama ir civilinio proceso elektronizavimo plėtroje kylančių su techniniais sistemų gedimais, nepakankamu funkcionalumu ir nevisapusišku technologijų pritaikymu vartotojų poreikiams bei su žmogiškuoju faktoriumi susijusių problemų. Siekiant išvengti šių problemų privalu investuoti tiek į naudojamų informacinių priemonių atnaujinimą, tiek į teismo personalo mokymus, kompiuterinio raštingumo didinimą.

3. Išanalizavus Lietuvos ir užsienio teisės aktų, įtvirtinančių technologijų naudojimą civiliniame procese, nuostatas ir jų progresą, daroma išvada, jog svarbiausiu uždaviniu įstatymų leidėjui yra lygiagretus civilinio proceso įstatyminės bazės diegiamoms informacinėms technologijoms kūrimas. Taipogi, informacinių technologijų naudojimo reglamentavimas negali pernelyg varžyti inovatyvių technologinių sprendimų.

4. Siekiant kokybiškesnio Lietuvos civilinio proceso elektronizavimo, privalu vadovautis Austrijos, Anglijos ir Velso, Suomijos bei Prancūzijos pavyzdžiais, perimti šių valstybių jau išbandytą praktiką civiliniame procese diegti informacines technologijas anksčiau įdiegtų technologijų pagrindu. Visos šios valstybės Lietuvos įstatymų leidėjui turi būti harmoningo, tačiau inovacijų neslopinančio, teisės aktų kūrimo pavyzdžiu. Be kita ko, minėtosios šalys yra sektinas pavyzdys dėl savo inovatyvių sprendimų, susijusių su visiškai automatizuota nedidelių piniginių reikalavimų bylų nagrinėjimo sistema (Anglija ir Velsas), automatizuotu teismo mokesčių surinkimu bei atitinkamiems asmenims nustatytu privalomu elektroninių sistemų naudojimu (Austrija). Tuo tarpu Suomijos patirtis neabejotinai naudinga dėl kur kas laisvesnio nei Lietuvoje įvairių elektroninių priemonių naudojimo teikiant procesinius dokumentus. Be to, Lietuvos civilinio proceso modernizavimo plėtroje siekiant civilinio proceso sistemas padaryti kuo patogesnes išoriniam vartotojui privalu įvertinti teigiamą Prancūzijos patirtį.

5. Vertinant tolimesnės ateities potencialą, nustatyta, jog civiliniame procese gali būti pritaikomos ne tik iki šiol įprastos elektroninės priemonės, bet ir civilinio proceso operatyvumą didinančios dirbtinio intelekto pagrindu veikiančios technologijos. Darbo autorės nuomone, labiausiai civiliniam procesui tinkančiomis laikytinos ekspertinės sistemos, neuroniniai tinklai bei natūralios kalbos apdorojimo sistemos. Vadovaujantis atliktu tyrimu, ekspertinių sistemų ir neuroninių tinklų funkcionalumas civiliniame procese leistų didžia dalimi pakeisti teisėją priimant procesinius sprendimus bei nutartis, atliekant įrodymų vertinimą, tačiau šių sistemų įdiegimas neabejotinai reikalauja ir esminio teisės aktų pakeitimo bei suderinimo su pamatiniais konstituciniais principais. Tuo tarpu, natūralios kalbos apdorojimo sistemos nereikalauja revoliucinės įstatyminės bazės reformos, todėl daroma pagrįsta prielaida, jog šios sistemos taps absoliučiu automatizuoto, atitinkamai, operatyvaus civilinio proceso pagrindu.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos teisės aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
- 2) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
- 3) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011-06-21, Nr. 85-4126.
- 4) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo 117 ir 387 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012-12-29, Nr. 153-7824.
- 5) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 385, 390, 392, 399, 444, 448, 453, 461, 487, 514, 516 ir 541 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XII-2113. *TAR*, 2015-12-14, Nr. 2015-19700.
- 6) Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo papildymo 43¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4129.
- 7) Lietuvos Respublikos teismų įstatymas 36, 37, 93, 120 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 37¹ straipsniu įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 85-4128.
- 8) Teisėjų tarybos 2006 m. vasario 11 d. nutarimas Nr. 13P-435 „Dėl teismų informacinės sistemos nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 13P-435.
- 9) Teisėjų tarybos 2006 m. gegužės 10 d. nutarimas Nr. 13P-426 „Dėl Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) vystymo plano“, s. l.
- 10) Teisėjų tarybos 2016 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 13P-14-(7.1.2) „Dėl Teisėjų tarybos 2014 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 13P-156-(7.1.2) „Dėl vaizdo konferencijų įrangos naudojimo teismo proceso metu tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo. *TAR*, 2016-01-26, Nr. 2016-01579.

2. Tarptautiniai ir ES teisės aktai:

- 1) Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeistaprotokoliais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, Nr. 156-73906.
- 2) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. *OL*, 2010 03 30, C 83/391.
- 3) Europos Tarybos Ministrų komiteto 1984 m. vasario 28 d. rekomendacija Nr. R(84)5 „Dėl civilinio proceso principų, skirtų pagerinti teismų funkcionavimą“.

- 4) Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacija 2001 m. vasario 28 d. rekomendacija Nr. Rec(2001)3 „Dėl teismų ir kitų teisinių paslaugų tiekimo visuomenei naudojant naujas technologijas“.
- 5) 2001 m. gegužės 28 d. ES Tarybos reglamentas Nr. 1206/2001 dėl valstybių narių teismų tarpusavio bendradarbiavimo renkant įrodymus civilinėse ar komercinėse bylose. *OL*, 2001, Nr. L174/1.
- 6) 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/04/29 dėl kompensacijų nusikaltimo aukoms. *OL*, L 261, p. 15-18.
- 7) 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 861/2007, nustatantis Europos ieškinių dėl nedidelių sumų nagrinėjimo procedūrą. *OL*, L 199, p. 1-22.
- 8) 2014-2018 m. Europos e.teisingumo daugiametis veiksmų planas. *OL*, 2014, Nr. C 182.
- 9) 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000. *OL*, L 160, 30/06/2000 p. 0001-0018.

3. Užsienio valstybių teisės aktai:

- 1) Bundesgesetz vom 29. Juni 1899, mit dem Beträge und Wertgrenzen sowie damit zusammenhängende Regelungen des Zivilrechts und des Verfahrensrechts geändert werden (Erweiterte Wertgrenzen-Novelle 1899 - WGN 1899). [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-12]. Prieiga per internetą: <https://rdb.manz.at/document/ris.c.BGBL_OS_19890721_0_0343++>.
- 2) Civil Procedure Rules. CPR - Rules and Directions. Ministry of Justice. United Kingdom. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-14]. Prieiga per internetą: <<https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules>>.
- 3) Verordnung des Bundesministers für Justiz über den Elektronischen Rechtsverkehr (ERV 1995) und Änderung der Verordnung des Bundesministers für Justiz vom 4. Dezember 1989 über die Abbuchung und Einziehung der Gerichtsgebühren (Abbuchungs- und Einziehungs-Verordnung - AEV). [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-12]. Prieiga per internetą: <https://rdb.manz.at/document/ris.c.BGBL_OS_19950818_0_0559++>.
- 4) Code of Judicial Procedure (su papildymais ir pakeitimais). Ministry of Justice, Finland, 1734.

Specialioji literatūra:

- 1) ČERKA, P. GRIGIENĖ, J. SIRBIKYTĖ, G. Liability for damages caused by artificial intelligence. Elsevier Ltd. Computer Law and Security Review 31 (2015), p. 377.
- 2) JACINEVIČIENĖ – BALTADUONĖ, Sigita. *Kur saugomi milijonai teismo bylų?* Teismai.lt, 2015 gruodis, Nr. 4.
- 3) KACVINSKIS, J. *Lietuvos elektroninių paslaugų portalas „E.teismas.lt“ ir jo naudojimas civiliniame procese.* Juristo patarimai, Nr. 2, 2015, p. 36.
- 4) KALINAUSKAS, M. Probleminiai ekspertinių sistemų panaudojimo teisės srityje aspektai. Socialinės technologijos, 2011, 1(1).
- 5) MEDVEDEV, V. Tiesioginio sklidimo neuroninių tinklų taikymo daugiamačiams duomenims vizualizuoti tyrimai. Daktaro disertacija. Vilniaus Gedimino technikos universitetas Matematikos ir informatikos institutas. VGTU leidykla, Vilnius Technika, 2007.
- 6) NEKROŠIUS, V., et al. *Elektronizavimo priemonių naudojimas spartinant Lietuvos civilinį procesą.* Teisė (93), 2014.
- 7) PETROŠIENĖ, K. *Elektroninė byla: kokia nauda teismo klientui?* Teismai.lt, 2015 m. kovas, Nr. 1(17).
- 8) PLIKYNAS, D. BUDRIONIS, A. Kompiuterinio intelekto ir daugiaagenčių sistemų integralus taikymas socialiniams tyrimams: principai ir galimybės. Pinigų studijos, 2010.
- 9) POVLIUKOVIČIENĖ, M. *Teisėjas vakar ir šiandien: kaip informacinės technologijos keičia teismo darbą.* Teismai.lt, 2015 gruodis, Nr. 4.
- 10) SIMAITIS, R. *Informacinių ir elektroninių ryšių technologijų plėtra Lietuvos civiliniame procese.* Nepriklausomos Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis: recenzuotų mokslininkų straipsnių rinkinys: liber amicorum profesoriui Jonui Prapiesčiui. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, Vilnius, 2012, p. 396.
- 11) URBAITĖ, L. *Valstybės pozityvių pareigų vertinimas Europos žmogaus teisių teismo byloje prieš Lietuvą.* Socialinių mokslų studijos, 3(3), 2009.
- 12) AAMODT, A. PLAZA, E. *Case-Based Reasoning: Foundatioal Issues, Methodological Variations, and System Approaches.* AI Communications. IOS Press, Vol. 7: 1, 1994.
- 13) BARNETT, J. *The United Kingdom*, 12 Wm. & Mary Bill Rts. J. 687 (2004).

- 14) BEAL, V. AI - artificial intelligence. s.l. s.a. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-24]. Prieiga per internetą: <http://www.webopedia.com/TERM/A/artificial_intelligence.html>.
- 15) BORGES, F. BORGES, R. BOURCIER, D. Artificial Neural Networks and Legal Categorization. Université de Paris II, 2003.
- 16) BRACHMAN, R. J. LEVESQUE, H. J. Knowledge Representation and Reasoning. Elsevier Ltd, 2004.
- 17) CONTINI, F. VELICOGNA, M. *Del accesso a la información L cceso a la justicia: Diez años de e-justice en Europa*. Sistemas Judiciales, 2011.
- 18) ENGELMORE, R. S. FEINGENBAUM, E. *Knowledge-Based Systems in Japan*. Loyola College, Maryland, JTEC, 1993.
- 19) EUROPOS BENDRIJOS KOMISIJA. *Europinė dokumentacija – „Europos Sąjunga – Jūsų kaimynė“*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1995.
- 20) FABRI, M. LUPO, G. *Some European and Australian e-justice services*. s.l., 2012, p. 31. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-21]. Prieiga per internetą: <http://www.cyberjustice.ca/docs/WP001_EU_Australia_e-justice_IRSIG20121019.pdf>.
- 21) HIETANEN, A. 15th Colloqui on information technology and law in Europe „E-justice: interoperability of systems“. National Report of Finland. Council of Europe, 2002, p. 2. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.rechtsinformatik.ch/CJ-IT-colloquy/reports/finland-e.pdf>>.
- 22) HOWE, D. Artificial neural network. The free On-line dictionary of Computing. s. l. s. a. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-26]. Prieiga per internetą: <<http://dictionary.reference.com/browse/artificial-neural-network>>.
- 23) JACKSON, P. MOULINIER, I. *Natural language processing for Online Applications. Text retrieval, extraction and categorization*. John Benjamins Publishing Co, Amsterdam, 2007.
- 24) KUJANEN, K. *E-services in the courts in Finland*. Presentation at the seminar on law and informatics in Berne, 2004. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-22]. Prieiga per internetą:<http://www.rechtsinformatik.coh/Tagungsband_2004/kujanen.pdf>.
- 25) LODER, A. R. ZELEZNIKOW, J. Developing an Online Dispute Resolution Enviroment: Dialogue Tools and Negotiation Systems in a Three Step Mode. The Harvard Negotiation Law Review (2005) 10.

- 26) LUGER, G. F. CHAKRABARTI, C. Knowledge-Based Probabilistic Reasoning From Expert Systems to Graphical Models. University of New Mexico Technical Report, TR-CS-2009-10, 2009.
- 27) LUPO, G. BAILEY, J. *Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples*. Laws, 2014.
- 28) MAHER, M. L., LONGINOS, P. Development of an Expert System Shell for Engineering Design. Carnegie Mellon University Technical Report. Department of Civil and Environmental Engineering, 1986, p. 9. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-24].
Prieiga per internetą:
<<http://repository.cmu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=cee>>.
- 29) MAHLER, L. *What is NLP and Why Should Lawyers Care? s.l.*, 2015. [Interaktyvus. Žiūrėta 2015-12-20].
Prieiga per internetą: <<http://www.lawpracticetoday.org/article/nlp-lawyers/>>.
- 30) MAURER, M. *Court Automation in Austria*. Masaryk University Journal of Law and Technology, Brno, Czech Republic Faculty of Law, Nr. 2, p. 315.
- 31) McCARTHY, J. *What is artificial intelligence*. Stanford University, 2007.
- 32) MOHR, R. CONTINI, F. *Reassembling the Legal: 'The wonders of modern science' in court-related proceedings*. Griffith Law Review 20, 2011.
- 33) NEMESSANYI, Z. KENGYEL, M. *Electronic Technology and Civil Procedure: New Paths to Justice from Around the World*. Springer, 2012.
- 34) RAYNOR, W. *The international dictionary of artificial intelligence*. The Glenlake Publishing Company, Chicago, 1999.
- 35) RAMLALL, Indranarain. *Artificial Intelligence: Neural Networks Simplified*. University of Technology, Mauritius, 2010.
- 36) REILING, D. *E-justice: experiences with court IT in Europe, s.l. s.a.* [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.ijjusticia.org/docs/Dory.pdf>>
- 37) REILING, D. *Technology in Courts in Europe: Opinions, Practices and Innovations*. International Journal for Court Administration, 2012.
- 38) STORME, M. *Procedural Laws in Europe. Towards Harmonization*. Maklu Publishers, 2003.
- 39) SUSSKIND, R. Expert Systems in Law: A Jurisprudential Approach to Artificial Intelligence and Legal Reasoning. Modern Law Review, Vol. 49, 2, 1986, p. 184-194.
- 40) SUSSKIND, R. *The End of Lawyers?: Rethinking the Nature of Legal Services*. Oxford University Press, New York, 2008, p. 275.

- 41) THOMPSON, D. *Creating New Pathways to Justice Using Simple Artificial Intelligence and Online Dispute Resolution*. International Journal of Online Dispute Resolution, Vol. 1(2), 2015.
- 42) VANKATESWARLU, M. Sushant Lokhanday. Building A Legal Expert System For Legal Reasoning In Specific Domain-Survey. International Journal of Computer Science & Information Technology (IJCSIT) Vol 4, No 5, October 2012.
- 43) VELICOGNA, M. *Electronic Access to Justice: From Theory to Practice and Back*. Technologies, Droit et Justice, 61, 2011.
- 44) VELICOGNA, M. ERRERA, A. DERLANGE, S. *E-justice in France: the e-Barreau experience*. Utrecht Law Review, 2011, 7(1), p. 163-187.
- 45) VELICOGNA, M. *Justice systems and ICT What can be learned from Europe?* Utrecht University School of Law, 2007.
- 46) VELICOGNA, M. *Use of information and communication technologies (ICT) in European judicial systems*. European Commission for efficiency of justice (CEPEJ), Strasbourg, 2007.
- 47) WUAGES, Artur Filipe Eward. BORBA, Jose Alonso. Artificial Intelligence Systems applied to Accounting, Auditing and Finance. Universidade Federal de Santa Catarina, Brazil, 2009.

Praktinė medžiaga:

- 1) 2015 m. lapkričio 20 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo organizuota konferencija „Pokyčiai teismuose: nuotolinis teismo posėdis. Teoriniai ir praktiniai aspektai“.
- 2) Europos teismų praktikos identifikatorius (ECLI). European e-justice. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-15]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_european_case_law_identifier_ecli-175-lt.do>.
- 3) JANIKŪNAITĖ, G. 2015-11-20 seminaras – diskusija. Tarptautinių nuotolinių teismo posėdžių organizavimo ypatumai: teisinis reglamentavimas ir procedūros. Naudingi patarimai teismams.
- 4) Lietuvos ir Šveicarijos bendradarbiavimo programa. Nacionalinė teismų administracija. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/projektai/vykdomi-projektai/lietuvos-ir-sveicarijos-bendradarbiavimo-programa/1708>>.
- 5) Lietuvos teismų informacinės sistemos (LITEKO) priemonėmis teismo proceso dalyviams teikiamų viešųjų elektroninių paslaugų teikimo taisyklės. Lietuvos teismų

- elektroninių paslaugų portalas. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-19]. Prieiga per internetą: <<https://e.teismas.lt/lt/public/taisykl%C4%97s/>>.
- 6) Nacionalinė teismų administracija. *Lietuvos teismams kuriama pažangesnė informacinė sistema*. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-18]. Prieiga per internetą: <http://www.pat.lt/lt/panevezio-miesto-apylinkesteismas/naujienos_604/archive/lietuvos-teismams-kuriama-j4nw/p40.html>.
  - 7) Nacionalinė teismų administracija. *Informacija apie Lietuvos Respublikos teismų darbą 2004 metais*. Vilnius, 2005. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-18]. Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2014/12/informacija_apie_lr_teismu_darba_2004_metais.pdf>.
  - 8) Teismų informacinė sistema Liteko. Nacionalinė teismų administracija. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-16]. Prieiga per internetą: <<http://old.teismai.lt/lt/LITEKO/>>.
  - 9) Teismų veiklos apžvalga. Nacionalinė teismų administracija, 2014. [Interaktyvus. Žiūrėta 2015-12-20]. Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/2014_teismu_veiklos_apzvalga_.pdf>.
  - 10) Vaizdo konferencijos - Europos e.teisingumo dalis. Europos bendrija, s. l., 2009.
  - 11) 2016-2018-ųjų metų strateginis veiklos planas. Nacionalinė teismų administracija. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/nacionaline-teismu-administracija/veikla/planavimo-dokumentai/133>>.
  - 12) Elektronischer Rechtsverkerhr (ERV). [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-11]. Prieiga per internetą: <<https://www.justiz.gv.at/web2013/html/default/2c9484852308c2a60123708554d203e7.de.html>>.
  - 13) European Commission. *The 2015 EU Justice Scoreboard factsheet*. [Interaktyvus. Žiūrėta: 2016-01-18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/justice_scoreboard_2015_factsheet_en.pdf>.
  - 14) European Judicial Network in civil and commercial matters Austria. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-25]. Prieiga per internetą: <https://e-justice.europa.eu/content_automatic_processing-280-at-maximizeMS_EJN-en.do?member=1>.
  - 15) In-einsatz in der justiz. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.justiz.gv.at/web2013/html/default/2c9484852308c2a601230eed6f60127.de.html>>.

- 16) Money claim online. HM Court & Tribunal Service. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-28]. Prieiga per internetą: <<https://www.justice.gov.uk/courts/northampton-business-centre/money-claim-online>>.
- 17) Money claim online (MCOL) - User Guide for Claimants. HM Courts & Tribunals Service, 2015. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-29]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/488438/money-claim-online-user-guide.pdf>.
- 18) SUSSKIND, R. Future of Artificial Intelligence and Law pranešimas. [Interaktyvus. Žiūrėta: 2016-02-24]. Prieiga per internetą: <<https://vimeo.com/89806445>>.
- 19) Review on the advanced international experience and practices for implementing e-justice and proposals for the further development of E-SUD information system in Uzbekistan, 2015. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-21]. Prieiga per internetą: <http://www.undp.org/content/dam/uzbekistan/docs/Publications/democraticgovernance/International_experience_in_e-justice_and_further_development_of_E-UD/un_uzb_International_experience_in_e-justice_and_further_development_of_E-SUD_eng.pdf>.
- 20) WEBLWY, L. Future for Access to Justice. [Interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-24]. Prieiga per internetą: <<https://vimeo.com/72693746>>.

Santrauka

Šiame magistro darbe nagrinėjama informacinių ir elektroninių ryšių technologijų naudojimo Lietuvos civiliniame procese plėtra ir įtaka pamatiniams civilinio proceso principams. Tarpdisciplininio tyrimo dėka technologijų naudojimas civiliniame procese įvertinamas tiek technologiniu, tiek teisiniu norminiu aspektu. Atitinkamai, darbe atskleidžiama diegiamų elektroninių sistemų teikiama nauda civilinio proceso operatyvumui bei išskiriamos pagrindinės civilinio proceso modernizavimo metu kylančios problemos ir galimi jų sprendimų būdai. Tuo pačiu analizuojant teisės normų, reglamentuojančių informacinių technologijų naudojimą civiliniame procese, raidą, daroma išvada, jog norminė teisinė bazė negali būti kuriama izoliuotai, priešingai, turi būti harmoningame santykiyje su civiliniame procese diegiamomis elektroninėmis priemonėmis.

Lyginamuoju tyrimo metodu išanalizavus geriausių rezultatų civilinio proceso elektronizavimo srityje pasiekusių valstybių praktiką bei palyginus ją su Lietuvos civiliniame procese diegiamų informacinių technologijų plėtra, darbe išskiriamos pagrindinės Lietuvos civilinio proceso technologinio modernizavimo kryptys. Atliekamas tyrimas neapsiriboja vien tik artimoje ateityje numatomų diegti elektroninių priemonių analize, bet yra vertinamos ir inovatyvių dirbtinio intelekto pagrindu veikiančių sistemų inkorporavimo civiliniame procese galimybės. Autorės nuomone, tokių modernių perspektyvų numatymas bei su tuo susijęs įstatyminės bazės įvertinimas didesne apimtimi užtikrina inovatyvaus bei pamatinius principus įgyvendinančio civilinio proceso sukūrimą.

Summary

This thesis provides analysis of the development in the use of information and electronic communication technologies in Lithuanian civil process and the impact of the use of technologies on fundamental civil process principles. Due to interdisciplinary analysis, the use of technologies in the civil process is evaluated by both technological and legal normative aspects. Accordingly, the thesis reveals the benefit of the use of information technologies to the operative civil process and the main problems faced when modernizing the civil process as well as its possible solutions. The research of the development in the legal basis regulating the use of information technologies in the civil process also shows that normative legal basis cannot be created separately, on the contrary, it should be developed in harmonious relation with electronic remedies being introduced in the civil process.

Following the comparative research of the best practices of foreign countries in electronization of civil processes and comparing it with the development of information technologies implemented in Lithuanian civil process, the thesis identifies the main areas of technological modernization in the Lithuanian civil process. The research of potential perspectives in the civil process electronization area includes not only information technologies that will be implemented in the near future but also the future possibilities to implement innovative artificial intelligence-based systems in the civil process. In the author's opinion, the prediction of these modern perspectives and the evaluation of related legal base provides the creation of the innovative civil process that could more easily accomplish its fundamental principles.